Część IV: Wdrażanie

13. STRUKTURA I PROCEDURY WDRAŻANIA

13.1. Wstęp

Państwa członkowskie UE objęte partnerstwem Programu Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego, w tym nowe państwa członkowskie, przystępujące do UE w 2004 r., a także Norwegia, Rosja i Białoruś uzgodniły, iż będą opierać się na doświadczeniach struktur wdrażania programu INTERREG IIC Region Morza Bałtyckiego**.** Uwzględniono opinie osób dokonujących ewaluacji *ex-ante* programu.

W 2001 r. państwa członkowskie: Dania, Finlandia, Niemcy i Szwecja podpisały dokument porozumienia *Memorandum of Understanding* dotyczący wspólnego wdrażania programu INTERREG III B, określając wspólną strukturę wdrażania i odpowiedzialność finansową. Nowy dokument porozumienia, obejmujący Estonię Łotwę, Litwę i Polskę, zostanie podpisany przez wszystkie państwa członkowskie uczestniczące w Programie Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego i wejdzie w życie po ostatecznym zatwierdzeniu tego programu.

Przed rozszerzeniem UE i wprowadzeniem perspektywy sąsiedztwa wspólna struktura wdrażania obejmowała

- wspólną strukturę zarządzania programem, pełniącą funkcje Instytucji Zarządzającej (IZ), Instytucji Płatniczej (IP) oraz Wspólnego Sekretariatu (WS);
- wspólny Komitet Monitorujący;
- wspólny Komitet Sterujący (dla priorytetów programu BSR INTERREG III B);
- krajowe podkomitety i inne pomocnicze grupy doradcze.

Aby Program Sąsiedztwa mógł zacząć działać od 2004 r., we wdrażanie związane z jego zagraniczną częścią będą również zaangażowane Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Moskwie i Kijowie.

Od początku wkładano szczególny wysiłek w aktywne zaangażowanie nowych państw członkowskich (wówczas państw przystępujących do UE), Norwegii, Białorusi i Rosji we wdrażanie programu. Ma to swoje odzwierciedlenie m. in. w składzie Komitetów Monitorującego i Sterującego, w zadaniach, obsadzie Wspólnego Sekretariatu oraz krajowych podkomitetów.

W okresie przejściowym, przypadającym na lata 2004-2006, w ramach ustalonej już wspólnej struktury programu BSR INTERREG III B będą realizowane dwa nowe Priorytety IIIA dotyczące współpracy przygranicznej między Litwą, Łotwą i Białorusią z jednej strony a Estonią Łotwą i Rosją z drugiej strony. Wspólny Komitet Monitorujący również będzie nadzorować realizację Priorytetów III A. Ponadto, swoje funkcje dotyczące Priorytetów IIIA będzie sprawować Instytucja Zarządzająca i Płatnicza, a także Wspólny Sekretariat. Jednak w istniejącej strukturze zostaną wprowadzone pewne zmiany, obejmujące:

- powołanie wspólnego Komitetu Sterującego dla Priorytetu 5: priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja (Północ);
- powołanie wspólnego Komitetu Sterującego dla Priorytetu 6: priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś (Południe);

- utworzenie nowego biura Wspólnego Sekretariatu w Rydze (Łotwa), działającego jako sekretariat dla Priorytetów IIIA;
- na szczeblu krajowym zostaną zapewnione usługi związane z informowaniem, np. poprzez utworzenie krajowych punktów informacyjnych.

W przypadku Części III B programu poszukiwano bardziej proaktywnego podejścia, np. poprzez udzielanie wsparcia przy powstawaniu projektu i zmianę ukierunkowania programu podczas fazy jego wdrażania. Ma to swoje odzwierciedlenie m. in. w zadaniach i obsadzie Sekretariatu oraz zadaniach krajowych podkomitetów. W celu wspierania tego podejścia Komitet Monitorujący może również ustanowić inne grupy doradcze lub podjąć decyzję co do innych uzgodnień.

W fazie przygotowawczej zostały włączone instytucje związane z ochroną środowiska i będą one zaangażowane również w realizację programu. Instytucje te mają swoją reprezentację zarówno w komitecie Monitorującym, jak i w komitecie Sterującym dla Priorytetów III B. Aby zakwalifikować się do finansowania, projekty realizowane w ramach tego programu muszą przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju. Instytucja Zarządzająca będzie wymagać przedstawienia oceny wszystkich projektów realizowanych na newralgicznych lub wybranych obszarach pod kątem ochrony środowiska.

Struktura wdrażania nie przesądza o wyborze struktury dla przyszłych programów. W przypadku Priorytetów IIIA struktury wdrażania tych priorytetów będą ustalane w taki sposób, aby po roku 2006 zapewnić możliwość oddzielenia ich od programu transnarodowego, gdyż obecne priorytety najprawdopodobniej zostaną przekształcone w oddzielne programy współpracy przygranicznej, mające oddzielną strukturę wdrażania. W okresie przejściowym obecna struktura zapewni w związku z tym przekazanie w maksymalnym stopniu wiedzy z instytucji, które do tej pory były odpowiedzialne za realizację części programu III B, personelowi zaangażowanemu we wdrażanie nowych Priorytetów IIIA.

13.2. Struktura zarządzania programem

Zgodnie z pkt 25 Wytycznych INTERREG[1] państwa członkowskie uczestniczące w programie ustalają na podstawie określonych umów, uwzględniających krajowe przepisy prawa, wspólne struktury dla współpracy, które będą odpowiedzialne za następujące funkcje:

- Instytucji Zarządzającej (IZ) w znaczeniu art. 9 lit. n) i art. 34 rozporządzenia ogólnego[2];
- Instytucji Płatniczej (IP) w znaczeniu art. 9 lit. o) i art. 32 rozporządzenia ogólnego na szczeblu programu, a jeśli zajdzie potrzeba – pomocniczych instytucji płatniczych;
- Wspólnego Sekretariatu (technicznego) (WS) dla celów operacyjnego zarządzania programem, szczególnie w odniesieniu do zadań określonych w punkcie 30 [wytycznych] bez uszczerbku dla globalnej odpowiedzialności Instytucji Zarządzającej, zgodnie z art. 34 rozporządzenia ogólnego.

Te trzy funkcje (IZ, IP, WS) sprawowane są przez te trzy organy oddzielnie lub łącznie, z uwzględnieniem specyfiki wdrażania inicjatywy INTERREG III.

Aby Program Sąsiedztwa mógł zacząć działać od 2004 r., we wdrażanie związane z jego zagraniczną częścią będą również zaangażowane Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Moskwie i Kijowie.

13.2.1. Investitionsbank Schleswig-Holstein jako organ prawny dla struktury zarządzania programem

Państwa członkowskie uczestniczące w Programie Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego postanowiły wyznaczyć Investitionsbank Schleswig-Holstein (IB) do pełnienia funkcji Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej oraz gospodarza Wspólnego Sekretariatu, przy jednoczesnym utrzymaniu odpowiedzialności finansowej za środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) (dokument porozumienia *Memorandum of Understanding*). Po zaakceptowaniu dwóch nowych Priorytetów IIIA w ramach Programu Sąsiedztwa BSR INTERREG III B Investitionsbank Schleswig-Holstein będzie wypełniać zadania Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej oraz gospodarza Wspólnego Sekretariatu - w tym nowo utworzonego biura w Rydze - również w odniesieniu do tych priorytetów.

Investitionsbank Schleswig-Holstein działa jako organ prawny dla struktury zarządzania programem. Organ prawny to osoba prawna, w imieniu której zawierane są umowy. IB zawiera umowy dotacji z Partnerami Wiodącymi projektów we własnym imieniu, ponosząc w ten sposób pierwszorzędną odpowiedzialność finansową za środki przyznawane w ramach EFRR jako partner będący stroną umowy. IB pełni funkcje gospodarza dla Wspólnego Sekretariatu. Będzie on również odpowiedzialny za funkcje bankowe.

Instytucja Zarządzająca i Instytucja Płatnicza będą wspierane przez:

Wspólny Sekretariat Programu Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego

[1] Bruksela, 28.4.00, C (2000) 1101 - EN
[2] Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające przepisy ogólne w sprawie funduszy strukturalnych, nazywane dalej „rozporządzeniem ogólnym", OJ L161, 26.6.1999

Investitionsbank Schleswig-Holstein
Grubenstrasse 20
18055 ROSTOCK, Germany

Tel.: +49 381 45484 5281; Fax: +49 381 45484 5282.
E-mail: info@bsrinterreg.net; www.bsrinterreg.net

13.2.2. Obowiązki Investitionsbank Schleswig-Holstein

Investitionsbank Schleswig-Holstein, działając jako Instytucja Zarządzająca, będzie odpowiedzialny za efektywność i poprawność zarządzania i wdrażania zgodnie z art. 34 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999, w szczególności:

- ustanowienie systemu zbierania rzetelnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania dla potrzeb wskaźników monitoringu i ewaluacji oraz dla celów przekazywania danych według uzgodnień między państwami członkowskimi, z wykorzystaniem - w miarę możliwości - systemów komputerowych pozwalających na wymianę danych z Komisją;
- korektę i wdrażanie uzupełnienia programu;
- sporządzanie oraz (po zatwierdzeniu przez Komitet Monitorujący) przedkładanie Komisji rocznego raportu z wdrażania;
- organizowanie – we współpracy z Komisją i państwami członkowskimi – okresowej ewaluacji;
- zapewnianie zachowania przez organy uczestniczące w zarządzaniu i realizowaniu pomocy oddzielnego systemu rachunkowości albo odpowiedniego kodu rachunkowości dla wszystkich transakcji związanych z tą pomocą;
- zapewnianie poprawności projektów finansowanych w ramach pomocy, szczególnie poprzez prowadzenie wewnętrznej kontroli przestrzegania zasad solidnego zarządzania finansami oraz podejmowanie odpowiednich kroków w odpowiedzi na wszelkie spostrzeżenia lub prośby o podjęcie działań korekcyjnych;
- zapewnianie zgodności z polityką wspólnotową oraz
- zapewnianie przestrzegania zobowiązań dotyczących informacji i reklamy.

Co roku, kiedy przedstawiany będzie raport roczny, Komisja oraz państwa członkowskie będą dokonywać przeglądu głównych wyników z poprzedniego roku, zgodnie z ustaleniami, które mają być określone w umowie z państwami członkowskimi.

Każde państwo członkowskie mianuje przedstawiciela organu krajowego odpowiedzialnego za przedsięwzięcie jako osobę do kontaktów w sprawach dotyczących tego programu. Informacje umożliwiające kontaktowanie się z tymi osobami podane są w załączniku.

Investitionsbank Schleswig-Holstein, działając jako Instytucja Płatnicza, przesyła prognozy wniosków o dofinansowanie, sporządza i składa wnioski o dofinansowanie, otrzymuje środki z Komisji, a także wypłaca dotacje dla projektów zgodnie z art. 32 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999.

Rachunek bankowy dla tych płatności będzie następujący:

Nr rachunku:	51000611
Posiadacz rachunku:	Investitionsbank S-H
Nazwa banku:	HSH NORDBANK, Kiel, Germany
Kod Banku/Swift:	HSHNDEHH

Państwa członkowskie ponoszą odpowiedzialność za kontrolę finansową zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 438/2001.

Instytucja Zarządzająca i Instytucja Płatnicza będą wspierane przez Wspólny Sekretariat.

Funkcje IB działającego jako Instytucja Zarządzająca i Instytucja Płatnicza określone są szczegółowo w „Umowie między państwami członkowskimi UE i Investitionsbank Schleswig-Holstein", szczególnie w §2 i §3 tej umowy. Umowę tę podpisze również każde nowe państwo członkowskie po przystąpieniu do UE i wejdzie ona w życie z dniem 1 stycznia 2004 r.

Uwzględniając art. 9 rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001, zgodnie z którym zaświadczenia o stanie wydatków okresowych i końcowych, o których mowa w art. 32 ust. 3 i 4 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999, będą sporządzane przez osobę lub dział Instytucji Płatniczej, który pod względem czynności jest niezależny od wszelkich służb przyjmujących roszczenia, wymienione wyżej zaświadczenia będzie sporządzać dział księgowości IB.

IB jako organ prawny będzie wspierany przez Wspólny Sekretariat zgodnie z „Przepisami proceduralnymi Wspólnego Sekretariatu Programu Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego", które stanowią część „Umowy między państwami członkowskimi UE i Investitionsbank Schleswig-Holstein". Wsparcie dla Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej będzie udzielane przez różnych pracowników Wspólnego Sekretariatu, którzy będą sprawować oddzielne funkcje pod nadzorem IB zgodnie z treścią przepisów proceduralnych.

Przepisy proceduralne Wspólnego Sekretariatu zostaną uaktualnione w 2004 r. z uwzględnieniem podziału zadań między biurem Wspólnego Sekretariatu w Rostocku i nowo powstałym biurem w Rydze dla dwóch Priorytetów IIIA.

13.2.3. Organizacja Wspólnego Sekretariatu

Program będzie miał jeden Wspólny Sekretariat, kierowany przez dyrektora programu odpowiedzialnego za cały Sekretariat.

Zgodnie z zasadą korzystania z dotychczasowych struktur państwa członkowskie uzgodniły, że Wspólny Sekretariat będzie składać się z trzech biur: jednego w Investitionsbank Schleswig-Holstein w Rostocku (Niemcy, Meklemburgia-Pomorze Przednie), jednego w Instytucie Bałtyckim w Karlskronie (Szwecja), oraz jednego w łotewskiej Państwowej Agencji Rozwoju Regionalnego w Rydze (Łotwa).

Biuro w Rostocku będzie głównie koncentrować się na administrowaniu i zarządzaniu programem oraz wspierać Instytucję Zarządzającą i Instytucję Płatniczą w wypełnianiu jej zadań. Biuro w Karlskronie będzie głównie skupiać się na udzielaniu uczestniczącym krajom pomocy w rozwijaniu projektów i programu. Biuro w Rydze będzie administrować i zarządzać wdrażaniem dwóch nowych Priorytetów IIIA, podczas gdy biuro w Rostocku będzie ponosić odpowiedzialność za zarządzanie finansami. Podział zadań, funkcje i warunki zatrudnienia dla trzech biur zostaną przedyskutowane przez Grupę Roboczą ds. umów i zatrudnienia, powołaną przez Komitet Monitorujący.

Wspólny Sekretariat odpowiada za codzienną realizację programu i będzie on działać jako Sekretariat dla Komitetów.

Sekretariat będzie miał międzynarodowy personel. Liczba oraz kwalifikacje zatrudnionych osób będą odpowiadać określonym poniżej zadaniom. Personel biura w Rydze będzie posługiwać się odpowiednimi językami w szerszym zakresie, a preferowane w nim będą osoby pochodzące z krajów uczestniczących w Priorytetach IIIA.

Wspólny Sekretariat będzie finansowany z budżetu pomocy technicznej.

13.2.4. Zadania Wspólnego Sekretariatu

Główne zadania Wspólnego Sekretariatu, obejmujące zarówno priorytety transnarodowe, jak i transgraniczne, są następujące:

- wspieranie Instytucji Zarządzającej w wypełnianiu jej zadań (zgodnie z ich określeniem w Umowie między państwami członkowskimi i Investitionsbank Schleswig-Holstein);
- wspieranie Instytucji Płatniczej w wypełnianiu jej zadań (zgodnie z ich określeniem w Umowie między państwami członkowskimi i Investitionsbank Schleswig-Holstein);
- prowadzenie zwykłej pracy Sekretariatu, tj. organizowanie spotkań, sporządzanie protokołów itp.;
- zarządzanie procesem składania wniosków o dofinansowanie w odniesieniu do wszystkich projektów, w tym informowanie i doradzanie wnioskodawcom, sprawdzanie i ocenianie wniosków oraz informowanie partnerów o decyzjach;
- udzielanie porad i pomocy projektom transnarodowym i transgranicznym, dotyczącej realizowania przedsięwzięć oraz administrowania finansami;
- monitorowanie postępów czynionych w ramach projektów poprzez zbieranie i sprawdzanie raportów z monitoringu projektów, danych uzyskanych w wyniku monitoringu, rezultatów i wdrażania finansowego;
- przygotowywanie i wdrażanie decyzji Komitetów Monitorującego i Sterującego, w tym prowadzenie pisemnych procedur;
- monitorowanie zobowiązań i płatności środków w ramach EFRR na szczeblu programu;
- rozpowszechnianie informacji oraz realizowanie działań reklamowych dotyczących programu i realizowanych w jego ramach projektów;
- pomoc i organizowanie przedsięwzięć wspierających powstawanie i rozwój projektów;
- współpraca z krajowymi podkomitetami i innymi grupami doradczymi zgodnie z decyzją Komitetu Monitorującego;
- utrzymywanie łączności z Instytucjami wdrażającymi, Komisją Europejską i innymi obszarami współpracy w ramach INTERREG III B i IIIA oraz
- współpraca z organizacjami, instytucjami i sieciami właściwymi dla celów programu, koncentrującymi się na Regionie Morza Bałtyckiego.

13.2.5. Zadania przedstawicielstw Komisji

Główne zadania przedstawicielstw Komisji, obejmujące zagraniczny element programu, są następujące:

- działanie jako Instytucja Kontraktująca dla komponentu zagranicznego (fundusze Programu Sąsiedztwa Tacis);
- udział w spotkaniach Komitetu Sterującego i Komitetu Monitorującego.

- Komisja od samego początku będzie zaangażowana w proces oceny projektu. Będzie ona sprawdzać, czy partnerzy spełniają jego kryteria oraz weryfikować przedsięwzięcia związane z zagraniczną częścią projektów realizowaną w ramach Programu Sąsiedztwa Tacis. Komisja będzie przedstawiać wszelkie komentarze i zastrzeżenia Komitetowi Sterującemu w odpowiednim czasie poprzedzającym posiedzenia Komitetu Sterującego poświęcone wyborowi projektu.

- Komisja będzie formalnie potwierdzać decyzje Komitetów Sterujących, na podstawie których Instytucja Kontraktująca będzie przygotowywać umowę w ramach Programu Sąsiedztwa Tacis dla Partnera Wiodącego [z obszaru położonego] po zewnętrznej stronie granicy UE. We wszystkich przypadkach Komisja zachowa prawo do ostatecznego zatwierdzania projektów. Normalnie umowa powinna być podpisana w przeciągu trzech miesięcy od podjęcia decyzji przez Komitety Sterujące.

13.3. Komitet Monitorujący

Państwa członkowskie powołają Komitet Monitorujący po konsultacji z partnerami, zgodnie z art. 35 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999.

Komitet Monitorujący będzie nadzorować cały Program Sąsiedztwa BSR INTERREG III B włącznie z Priorytetami IIIA. Jego ogólnym zadaniem będzie zapewnianie jakości i skuteczności wdrażania oraz odpowiedzialność związana z funkcjonowaniem programu.

Komitet Monitorujący zostanie powołany w przeciągu trzech miesięcy od zatwierdzenia uaktualnionego programu.

13.3.1. Zadania

Zgodnie z art. 35 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 główne zadania Komitetu Monitorującego będą następujące:

- potwierdzanie i dostosowywanie uzupełnienia programu, w tym wskaźników demonstracyjnych i finansowych, które mają być stosowane przy monitorowaniu pomocy; przed dokonaniem jakichkolwiek dalszych zmian musi zostać uzyskana jego zgoda; Komitet będzie wprowadzać późniejsze poprawki do programu lub uzupełnienia programu;
- rozpatrywanie i zatwierdzanie kryteriów wyboru projektu w przeciągu sześciu miesięcy od zatwierdzenia pomocy;
- dokonywanie okresowego przeglądu postępów poczynionych na drodze do osiągnięcia określonych celów świadczonej pomocy;
- badanie rezultatów wdrażania, szczególnie osiągnięcia celów wyznaczonych dla różnych działań oraz śródokresowej ewaluacji (art. 42);
- rozpatrywanie i zatwierdzanie raportu rocznego i końcowego przed przesłaniem ich do Komisji;
- rozpatrywanie i zatwierdzanie każdego wniosku dotyczącego zmiany treści decyzji Komisji w sprawie wniesienia środków; oraz
- w każdym wypadku może on zaproponować Instytucji Zarządzającej zmianę lub uaktualnienie pomocy, umożliwiające osiągnięcie celów opisanych w art. 1 lub usprawnienie zarządzania pomocą, w tym zarządzania finansami. Każda zmiana dotycząca pomocy zostanie dokonana zgodnie z art. 34 ust. 3.

Ponadto Komitet Monitorujący będzie odpowiedzialny za:

- zadania związane z reklamą i informacją, wymienione w punkcie 4 Załącznika do rozporządzenia Komisji (WE) Nr 1159/2000;
- realizowanie budżetu pomocy technicznej zgodnie z Zasadą nr 11 Załącznika do rozporządzenia Komisji (WE) Nr 1145/2003;
- zatwierdzanie przepisów proceduralnych Komitetów Sterujących,
- powołanie Grupy Roboczej ds. umów i zatrudnienia oraz Grupy Roboczej ds. audytu i kontroli;
- zatwierdzanie planu pracy i budżetu Wspólnego Sekretariatu za pośrednictwem przewodniczącego.

W odniesieniu do priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej Komitety Sterujące dla IIIA przedstawią Komitetowi Monitorującemu szczegółowe zalecenia do zatwierdzenia. Ma to zapewnić możliwie jak największe zaangażowanie zainteresowanych władz regionalnych przy podejmowaniu decyzji i monitorowaniu odpowiedniego priorytetu dotyczącego współpracy przygranicznej.

13.3.2. Członkostwo, przewodnictwo i procedury

Aby zapewnić efektywność i szeroką reprezentację, Komitet Monitorujący będzie miał ograniczoną liczbę przedstawicieli zarówno ze szczebla krajowego jak i regionalnego wszystkich państw partnerskich. Państwa członkowskie oraz państwa spoza UE powinny być reprezentowane w jednakowym stopniu. W komitecie będzie istniała równa reprezentacja mężczyzn i kobiet. Szersze zaangażowanie szczebla regionalnego i lokalnego, jak również partnerów gospodarczych i społecznych oraz organizacji pozarządowych zostanie zapewnione dzięki krajowym podkomitetom, które mają być powołane we wszystkich państwach partnerskich (patrz rozdz. 13.5.).

Bardziej konkretnie, Komitet Monitorujący będzie składać się z:

- 2-3 przedstawicieli każdego państwa członkowskiego (w tym – jako minimalny wymóg – przedstawiciela krajowej instytucji odpowiedzialnej za finansowanie w ramach EFRR / INTERREG);
- jednego przedstawiciela Wysp Alandzkich;
- 2-3 przedstawicieli każdego państwa spoza UE (w tym – jako minimalny wymóg – przedstawiciela krajowej instytucji odpowiedzialnej za finansowanie współpracy przygranicznej / transnarodowej).

Aby uniknąć konfliktu interesów, członkowie Komitetu Monitorującego nie będą członkami Komitetów Sterujących, z wyjątkiem przedstawicieli Komitetów Sterujących dla IIIA.

W pracach Komitetu Monitorującego będzie uczestniczyć Komisja Europejska oraz – w razie potrzeby – Europejski Bank Inwestycyjny.

W posiedzeniach Komitetu Monitorującego będą uczestniczyć przewodniczący Komitetów Sterujących i przedstawiciele Investitionsbank Schleswig-Holstein (Instytucji Zarządzającej i Płatniczej) oraz Wspólnego Sekretariatu.

Przewodniczący Komitetu Monitorującego może zaprosić inne osoby to udziału w posiedzeniach w charakterze obserwatorów lub doradców.

Członkowie Komitetu Monitorującego zostaną wyznaczeni przez instytucje państw partnerskich odpowiedzialne za przedsięwzięcie w przeciągu 30 dni od zatwierdzenia Programu Inicjatywy Wspólnotowej.

Komitet Monitorujący będzie miał przewodniczącego oraz współprzewodniczącego, reprezentujących krajowe instytucje odpowiedzialne za administrowanie INTERREG w państwach członkowskich. Przewodniczący i współprzewodniczący będą mianowani na okres, który zostanie określony w przepisach proceduralnych, na zasadzie rotacji między państwami członkowskimi.

Posiedzenia Komitetu Monitorującego będą odbywać się co najmniej raz w roku.

Podejmowanie decyzji w komitecie Monitorującym odbywać się będzie na zasadzie konsensusu między przedstawicielstwami poszczególnych krajów (na każde przedstawicielstwo przypada jeden głos). Decyzje mogą być podejmowane poprzez zastosowanie pisemnej procedury.

Podczas swojego pierwszego posiedzenia, odbywającego się po zatwierdzeniu uaktualnionego Programu Inicjatywy Wspólnotowej, Komitet Monitorujący dostosuje swoje przepisy proceduralne, w tym wszelkie odpowiednie uzgodnienia organizacyjne.

Komitet Monitorujący będzie wspierany przez Wspólny Sekretariat. Sekretariat będzie odpowiedzialny za przygotowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z posiedzeniami. W zasadzie dokumenty wymagane dla Komitetu Monitorującego będą dostępne na trzy tygodnie przed datą posiedzenia.

13.4. Komitety Sterujące

Państwa członkowskie powołają trzy Komitety Sterujące: jeden dla transnarodowych Priorytetów Sąsiedztwa III B, jeden dla Priorytetu 5: priorytet dotyczący sąsiedzkiej współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja (północ) i jeden dla Priorytetu 6: priorytet dotyczący sąsiedzkiej współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś (południe) po konsultacjach z partnerami.

Komitety Sterujące zostaną ustanowione w przeciągu trzech miesięcy od zatwierdzenia Programu Inicjatywy Wspólnotowej.

13.4.1. Zadania Komitetów Sterujących

Główne zadania Komitetu Sterującego dla priorytetów Programu Sąsiedztwa BSR INTERREG III B będą następujące:

- zatwierdzanie indywidualnych wniosków o dofinansowanie (w tym wniosków o przyznanie środków stanowiących kapitał początkowy) na podstawie oceny projektów oraz podejmowanie decyzji co do wykorzystania dostępnych funduszy strukturalnych UE;
- proponowanie Komitetowi Monitorującemu kryteriów wyboru projektu zgodnie z Wytycznymi oraz kryteriami ustalonymi w Programie Inicjatywy Wspólnotowej;
- przedstawianie Komitetowi Monitorującemu uwag dotyczących regularnego monitoringu, raportów z postępów, raportów rocznych i okresowej ewaluacji oraz przedstawianie poprawek do programu lub uzupełnienia programu;
- koordynacja z innymi programami i polityką wspólnotową;
- przyjęcie planu informacyjno-reklamowego, który ma być zrealizowany przez Instytucję Zarządzającą/Wspólny Sekretariat oraz
- zatwierdzenie planu pracy Wspólnego Sekretariatu za pośrednictwem przewodniczącego.

Główne zadania dwóch Komitetów Sterujących dla Priorytetów Sąsiedztwa IIIA odpowiadają zadaniom dotyczącym Priorytetów III B NP, ale będą również obejmować przygotowanie szczegółowych zaleceń do zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący, szczególnie jeżeli chodzi o zadania Komitetu Monitorującego:

- zatwierdzanie kryteriów wyboru projektu dla priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej w przeciągu sześciu miesięcy od zatwierdzenia pomocy;
- okresowy przegląd postępów czynionych w kierunku osiągnięcia określonych celów pomocy przydzielonej dla priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej;
- badanie rezultatów wdrażania, szczególnie osiągnięcia celów wyznaczonych dla różnych działań w ramach priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej oraz aktualizacja okresowej ewaluacji (rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/1999, art. 42);
- zatwierdzenie raportu rocznego i końcowego z wdrażania, w tym z realizacji priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej, przed ich przesłaniem do Komisji;
- zatwierdzenie każdej propozycji zmiany treści decyzji Komisji dotyczącej wniesienia środków, w tym środków wniesionych na rzecz priorytetów dotyczących współpracy przygranicznej oraz

- proponowanie Instytucji Zarządzającej wszelkich zmian lub przeglądu pomocy, które mogą umożliwić osiągnięcie celów opisanych w art. 1 bądź usprawnienie zarządzania pomocą, w tym zarządzania finansowego priorytetami dotyczącymi współpracy przygranicznej.

13.4.2. Członkostwo, przewodnictwo i procedury Komitetu Sterującego dla Priorytetów Sąsiedztwa III B

Aby zapewnić efektywność i szeroką reprezentację, Komitet Sterujący dla Priorytetów Sąsiedztwa III B będzie miał ograniczoną liczbę przedstawicieli zarówno ze szczebla krajowego jak i regionalnego wszystkich państw partnerskich. Państwa członkowskie oraz państwa spoza UE powinny być reprezentowane w jednakowym stopniu. W komitecie będzie istniała równa reprezentacja mężczyzn i kobiet. Szersze zaangażowanie szczebla regionalnego i lokalnego, jak również partnerów gospodarczych i społecznych oraz organizacji pozarządowych zostanie zapewnione dzięki krajowym podkomitetom, które mają być powołane we wszystkich państwach partnerskich (patrz rozdz. 13.5.).

Bardziej konkretnie, Komitet Sterujący dla Priorytetów Sąsiedztwa III B będzie składać się z:

- 2-3 przedstawicieli każdego państwa członkowskiego (w tym – jako minimalny wymóg – przedstawiciela krajowej instytucji odpowiedzialnej za planowanie/rozwój przestrzenny);
- jednego przedstawiciela Wysp Alandzkich;
- 2-3 przedstawicieli każdego państwa spoza UE.

Aby uniknąć konfliktu interesów, członkowie Komitetu Sterującego nie będą członkami Komitetu Monitorującego, z wyjątkiem Komitetów Sterujących dla IIIA.

W posiedzeniach Komitetu Sterującego będzie uczestniczyć przewodniczący Komitetu Monitorującego i przedstawiciele Investitionsbank Schleswig-Holstein (Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej) oraz Wspólnego Sekretariatu.

Komisja Europejska będzie uczestniczyć jako obserwator.

Przewodniczący Komitetu Sterującego może zaprosić inne osoby do udziału w posiedzeniach w charakterze obserwatorów lub doradców.

Członkowie Komitetu Sterującego będą wyznaczani przez instytucje odpowiedzialne za przedsięwzięcie w państwach partnerskich w terminie 30 dni od zatwierdzenia Programu Inicjatywy Wspólnotowej.

Komitet Sterujący będzie miał przewodniczącego i współprzewodniczącego. Przewodniczący i współprzewodniczący będą mianowani na okres, który zostanie określony w przepisach proceduralnych, oraz na zasadzie rotacji między państwami członkowskimi i tymi państwami spoza UE, które zobowiązują się do zapewnienia współfinansowania projektów w ramach programu ze środków krajowych według porządku, który zostanie określony w przepisach proceduralnych.

Posiedzenia Komitetu Sterującego będą odbywać się co najmniej dwa razy w roku.

Podejmowanie decyzji w komitecie Sterującym będzie odbywać się na zasadzie konsensusu między przedstawicielstwami poszczególnych krajów (na każde przedstawicielstwo przypada jeden głos). Decyzje mogą być podejmowane na zasadzie pisemnej procedury.

Komitet Sterujący będzie wspierany przez Wspólny Sekretariat. Sekretariat będzie odpowiedzialny za przygotowywanie wszelkiej dokumentacji dotyczącej posiedzeń. W zasadzie dokument wymagany dla Komitetu Sterującego będzie dostępny na trzy tygodnie przed datą posiedzenia.

13.4.3. Członkostwo, przewodnictwo i procedury Komitetów Sterujących dla Priorytetów Sąsiedztwa IIIA

W przypadku Priorytetu 5: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja (Północ) - Komitet Sterujący będzie miał ograniczoną liczbę przedstawicieli szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego Estonii, Łotwy i Rosji, aby zapewnić efektywność i szeroką reprezentację. Ogromne znaczenie ma zaangażowanie różnych ministerstw.

W przypadku Priorytetu 6: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś (Południe) - Komitet Sterujący będzie składać się z jednej reprezentacji instytucji krajowej odpowiedzialnej za INTERREG IIIA w każdym kraju uczestniczącym oraz jednego przedstawiciela każdego z regionów NUTS III objętych tym priorytetem, jak również z przedstawicieli samorządu terytorialnego.

Szczegóły dotyczące składu i liczby przedstawicieli w Komitetach Sterujących dla IIIA zostaną określone w odpowiednich przepisach proceduralnych.

Reprezentacja mężczyzn i kobiet w obu Komitetach Sterujących będzie równa. Jako obserwatorów i doradców Komitety Sterujące będą angażować przedstawicieli Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej, biur Wspólnego Sekretariatu w Rydze i Rostocku oraz Komisji Europejskiej. Przewodniczący Komitetów Sterujących mogą zapraszać inne osoby do udziału w posiedzeniach w charakterze doradców lub obserwatorów.

Członkowie Komitetów Sterujących dla IIIA mogą być również członkami wspólnego Komitetu Monitorującego.

Członkowie Komitetów Sterujących będą wyznaczani przez instytucje odpowiedzialne za przedsięwzięcie w państwach partnerskich w terminie 30 dni od zatwierdzenia Programu Inicjatywy Wspólnotowej. Każdy Komitet Sterujący będzie miał przewodniczącego i współprzewodniczącego. Przewodniczący będzie mianowany na okres, który zostanie określony w przepisach proceduralnych oraz na zasadzie rotacji odpowiednio między Litwą i Łotwą oraz Estonią i Łotwą. Współprzewodniczący będzie mianowany na cały okres czasu przez Białoruś i Rosję - dla odpowiedniego priorytetu.

Komitety Sterujące będą odbywać posiedzenia wtedy, gdy będzie to konieczne, ale nie rzadziej niż przynajmniej dwa razy w roku.

Komitety Sterujące będą wspierane przez biuro Wspólnego Sekretariatu w Rydze. Sekretariat będzie odpowiedzialny za przygotowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z

posiedzeniami. W zasadzie dokumenty wymagane dla Komitetów Sterujących będą dostępne na trzy tygodnie przed datą posiedzenia.

13.4.4. Przepisy proceduralne dla Komitetów Sterujących

Dla każdego Komitetu Sterującego zostaną opracowane i zatwierdzone przez Komitet Monitorujący odrębne przepisy proceduralne.

13.5. Podkomitety i inne formy organizacji doradztwa

13.5.1. Krajowe podkomitety dla Priorytetów Sąsiedztwa III B

Zaangażowanie regionalnych i lokalnych władz odpowiedzialnych za rozwój regionalny i lokalny oraz planowanie przestrzenne na szczeblu regionalnym i lokalnym zarówno w fazie planowania (głównie jako podmioty dostarczające pomysłów związanych z projektami), jak i w fazie wdrażania (jako podmioty rozwijające projekt oraz dla celów współfinansowania) Programu Inicjatywy Wspólnotowej, a także włączenie partnerów gospodarczych i społecznych oraz organizacji pozarządowych ma ogromne znaczenie.

W związku z tym każde państwo uczestniczące powoła – zgodnie ze swoją strukturą instytucjonalną - krajowy podkomitet w celu zaangażowania władz regionalnych i lokalnych, jak również władz odpowiedniego sektora oraz instytucji i organizacji pozarządowych. Krajowe podkomitety utworzone w Rosji i na Białorusi będą miały w swoim składzie przedstawicieli władz krajowych odpowiedzialnych za finansowanie w ramach funduszu TACIS. Każde państwo poinformuje Instytucję Zarządzającą/Wspólny Sekretariat o powołaniu podkomitetu oraz dostarczy informacje na temat jego składu i przepisów proceduralnych.

Krajowe podkomitety mają status doradczy. Mogą one same decydować o określonych własnych zadaniach. Jednakże z uwagi na to, że odgrywają one ważną rolę w realizowaniu proaktywnego podejścia m.in. poprzez udzielanie informacji i wsparcia przy powstawaniu i rozwijaniu projektów, między Wspólnym Sekretariatem i przewodniczącymi/sekretariatami krajowych podkomitetów zostaną ustanowione ścisłe kontakty.

Aby udzielać informacji i wspierać powstawanie projektów związanych z subregionalnymi priorytetami programu, odpowiednie państwa partnerskie mogą podjąć decyzję o utworzeniu oddzielnych podkomitetów dla takich subregionów. Podobnie jak w przypadku krajowych podkomitetów, między Wspólnym Sekretariatem i przewodniczącymi/sekretariatami takich podkomitetów i punktów informacyjnych zostaną ustanowione kontakty.

13.5.2. Krajowe punkty informacyjne dla Priorytetów Sąsiedztwa IIIA

Dla Priorytetów IIIA na szczeblu krajowym zostaną powołane usługi informacyjne, np. poprzez utworzenie krajowych punktów informacyjnych. Usługi informacyjne powinny być również świadczone przez struktury administracyjne euroregionów.

13.5.3. Pozostałe grupy/formy organizacji doradztwa

Komitet Monitorujący może podjąć decyzję o powołaniu innych grup doradczych lub zdecydować o innych formach organizacji w celu wspierania realizacji programu.

Koszty wszystkich działających podkomitetów, punktów informacyjnych oraz ewentualnych innych grup/form organizacji doradztwa nie będą pokrywane ze środków niniejszego programu.

13.6. Zgłaszanie i wybór projektów

13.6.1. Zasada Partnera Wiodącego

Pkt 31 Wytycznych dla INTERREG przewiduje: „W przypadku projektów angażujących partnerów w różnych państwach członkowskich beneficjentem końcowym będzie ten partner odpowiedzialny za projekt, który podejmie się zarządzania finansami oraz koordynowania różnych partnerów w ramach tego projektu. Partner ten będzie odpowiadać pod względem finansowym i prawnym przed Instytucją Zarządzającą. Ustali on z innymi partnerami – w miarę możliwości w formie umowy – podział wzajemnych obowiązków." W niniejszym programie w ramach każdego projektu zostanie wyznaczony Partner Wiodący (działający również jako główny wnioskodawca w fazie składania wniosku), który przejmie pełną odpowiedzialność finansową za przyznane środki finansowe (jeden budżet dla całego projektu). Monitoring finansowy na szczeblu projektu będzie dotyczyć całej puli środków, na które składają się dotacje przyznane w ramach funduszu EFDF, krajowe środki przeznaczone na współfinansowanie oraz środki stanowiące wkład norweski.

Królestwo Norwegii zadeklarowało swój udział w Programie Inicjatywy Wspólnotowej w oparciu o Zasadę Partnera Wiodącego w Deklaracji Zgody podpisanej w dniu 8 maja 2002 r. Od tamtej pory wszelkie przepisy zawarte w rozporządzeniach dotyczących funduszy strukturalnych UE, wytycznych dla Interreg, Programie Inicjatywy Wspólnotowej, dokumencie porozumienia *Memorandum of Understanding* oraz Umowie między państwami członkowskimi UE i Investionsbank Schleswig-Holstein analogicznie dotyczą Królestwa Norwegii.

Zgodnie z tym partnerzy norwescy mogą być Partnerami Wiodącymi na równych prawach z Panterami Wiodącymi z państw członkowskich UE. Finansowanie w ramach EFRR oraz finansowanie ze środków norweskich w zasadzie pozostaje w gestii Partnera Wiodącego. Partner Wiodący wykorzystujący środki EFRR lub środki norweskie przydzielone dla określonego projektu będzie wypłacał wynagrodzenie za usługi i zadania wykonywane na rzecz Partnera Wiodącego przez innych partnerów w ramach współpracy transnarodowej, w tym partnerów z UE oraz partnerów norweskich. Całkowita kwota środków przekazywanych partnerom norweskim przez Partnera Wiodącego państw członkowskich UE na żadnym etapie nie przekroczy kwoty norweskiego wkładu w ten program.

Zasada Partnera Wiodącego będzie również miała zastosowanie w przypadku projektów transgranicznych. W przypadku Priorytetu 5: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja (Północ) - Partnerzy Wiodący mogą pochodzić z Estonii lub Łotwy, znajdujących się w zdefiniowanym obszarze współpracy przygranicznej. W przypadku Priotytetu 6: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś (Południe) - Partnerzy Wiodący mogą pochodzić z Łotwy lub Litwy, znajdujących się w zdefiniowanym obszarze współpracy przygranicznej. Partner Wiodący projektu w dziedzinie współpracy przygranicznej ponosi odpowiedzialność finansową za przyznane środki. Jednocześnie Partner Wiodący przejmie również funkcję prowadzącego cały projekt. W imieniu całego projektu podpisze on z Instytucją Zarządzającą umowę dotacji. Partner Wiodący będzie również odpowiedzialny za opracowywanie wspólnych raportów z postępów oraz raportów finansowych podlegających audytowi. Administrowanie współfinansowaniem ze środków krajowych może być prowadzone oddzielnie przez każdego uczestniczącego partnera na szczeblu krajowym, o ile Partner Wiodący zapewni ustanowienie odpowiedniej ścieżki audytu dla wspólnego raportu.

Bardziej szczegółowe wytyczne dotyczące wyżej wymienionej Zasady Partnera Wiodącego zostaną zawarte w uzupełnieniu programu oraz w kontrakcie o dofinansowanie.

Odrębna umowa zostanie zawarta z zewnętrznym Partnerem Wiodącym w odniesieniu do zagranicznej części projektu dotyczącej Programu Sąsiedztwa Tacis (patrz rozdz. 13.2.5.)

13.6.2. Proces składania wniosków o dofinansowanie i wyboru projektów dla Priorytetów Sąsiedztwa III B

W przypadku Priorytetów Sąsiedztwa III B wyboru projektów dokonają Komitety Sterujące po wystosowaniu publicznych zaproszeń do składania wniosków do Wspólnego Sekretariatu.

Zaproszenia do składania wniosków będą pojawiać się regularnie, przynajmniej raz w roku. Istnienie Programu Sąsiedztwa oznacza, że po obu stronach zewnętrznej wschodniej granicy UE będzie obowiązywać jednolity proces składania wniosków oraz jednolity proces dokonywania wyboru [projektów]. W przypadku każdego projektu będzie stosowany ten sam formularz wniosku, ale z wyraźnym podziałem pracy, jaka ma zostać wykonana w Unii Europejskiej i poza nią.

Projekty będą zwykle wybierane w drodze konkursu, aczkolwiek określone projekty mogą być proponowane przez Komitet Sterujący z zastosowaniem odpowiedniej procedury.

Wnioski będą składane bezpośrednio do Wspólnego Sekretariatu, który wraz z zagranicznymi ekspertami będzie dokonywać wstępnej oceny każdego projektu i przygotowywać zalecenia dla Komitetu Sterującego. Uwagi i spostrzeżenia Komisji Europejskiej dotyczące zagranicznej części projektów będą przedkładane Komitetowi Sterującemu (za pośrednictwem Wspólnego Sekretariatu) w odpowiednim czasie poprzedzającym posiedzenia Komitetu Sterującego.

Komitet Sterujący, mający w swoim składzie członków ze wszystkich uczestniczących państw - z Komisją jako obserwatorem - będzie dokonywać wyboru projektów przeznaczonych do finansowania.

Formalne decyzje dotyczące projektów będą różne w przypadku wewnętrznych i zewnętrznych elementów projektu, biorąc pod uwagę różne zasady przyznawania środków:

- **Unijna/norweska strona granicy:**

Instytucja Zarządzająca wystawi umowę dotacji, na podstawie której projektowi zostaną przyznane środki w ramach EFRR zgodnie z zasadami funduszy strukturalnych, a także środki zapewniane przez stronę norweską.

- **W przypadku partnerów rosyjskich i białoruskich (Krajów Sąsiedzkich)**:

Właściwe służby Komisji formalnie potwierdzą decyzję Komitetu Sterującego, na podstawie czego Instytucja Kontraktująca wystawi umowę dla partnera (partnerów) znajdującego się po zewnętrznej stronie granicy.

Umowa ta powinna zostać podpisana w przeciągu 3 miesięcy od podjęcia decyzji przez Komitet Sterujący.

Przed ukazaniem się każdego zaproszenia do składania wniosków Wspólny Sekretariat opracuje/uaktualni pakiet informacji i wniosku dla wnioskodawców. Pakiet dla wnioskodawców zostanie zatwierdzony przez Komitet Sterujący co najmniej na trzy miesiące przed opublikowaniem pierwszego zaproszenia do składania wniosków. Pakiet dla wnioskodawców będzie dostępny w formie elektronicznej.

Obejmuje on:

- ogólne informacje o programie (streszczenie Programu Inicjatywy Wspólnotowej/Wytycznych dla INTERREG III, Programu Sąsiedztwa oraz odniesienie do pełnego dokumentu);
- formularz wniosku spełniający minimalne i ogólne kryteria selekcji ustalone w Programie Inicjatywy Wspólnotowej oraz objaśnienia, jak wypełniać ten formularz;
- formularz planowanego całkowitego budżetu;
- formularz służący do podpisywania oświadczeń o współfinansowaniu;
- formularz harmonogramu wdrażania zawierający rozkład czasowy;
- projekt umowy dotacji (bądź listu oferującego dotację);
- „podręcznik dla wnioskodawców", zawierający:
    - → objaśnienie Zasady Partnera Wiodącego
    - → objaśnienie podstawowych wymogów formalnych (minimalne kryteria wyboru);
    - → objaśnienia dotyczące sporządzania planów budżetowych, zawierające szczegółowe informacje na temat kwalifikowalnych wydatków (odniesienie do rozporządzenia KOM (WE) 448/2004),
    - → zobowiązania prawne i odpowiedzialność w odniesieniu do umowy dotacji, w tym potrzeba profesjonalnego zarządzania projektem, zasady dotyczące zamówień publicznych na usługi, dostawy i prace, które mają być przeprowadzone w ramach projektu (w tym Dyrektywy 92/50/EWG, 93/36/EWG oraz 93/37/EWG zmieniona Dyrektywą 97/52/WE, oraz Dyrektywa 93/38/EWG zmieniona Dyrektywą 98/4/WE), przepisy dotyczące konkurencji, środowiska i równych szans;
    - → wymagania dotyczące monitoringu i raportowania, w tym projekty formularzy raportu z postępów;
    - → wymagania dotyczące przeprowadzania audytów, w tym informacje na temat krajowych organów kontroli;
    - → opis procedur płatności i projekty formularzy zleceń płatniczych;
    - → opis działań, jakie mają być podjęte w dziedzinie public relations (odniesienie do rozporządzenia KOM (WE) Nr 1159/2000)
    - → ogólne informacje na temat sprawozdań końcowych oraz zamknięcia projektu.

Zaproszenia do składania wniosków (w tym ich pobrania) będą publikowane na stronie internetowej programu, stanowiącej główne źródło informacji, co najmniej na trzy miesiące przed każdą rundą uczestnictwa. Będą one również publikowane w biuletynach ministerialnych dla wszystkich władz krajowych, regionalnych i lokalnych. Odpowiednie informacje będą rozpowszechniane za pośrednictwem członków Komitetu Sterującego i Monitorującego, a dalej za pośrednictwem przedstawicieli [zasiadających] w krajowych podkomitetach. Odpowiednie organizacje i instytucje w Regionie Morza Bałtyckiego będą informowane za pośrednictwem listy mailingowej.

W przypadku Priorytetów Sąsiedztwa III B wnioski będą przyjmowane i rejestrowane przez Wspólny Sekretariat, który będzie dokonywać ich wstępnej oceny z pomocą ekspertów reprezentujących dany sektor i tworzących zespół oceniający. W zależności od dostępności dodatkowej pomocy technicznej, do zespołu oceniającego powinni zostać włączeni eksperci

reprezentujący pokrewne dziedziny dla Rosji i Białorusi, aby ocenić zagraniczną część projektu. Zespół oceniający będzie sprawdzać, czy projekt spełnia kryteria programu pod względem merytorycznym. Następnie przeprowadzana będzie ocena jakościowa celów, działań, oczekiwanego wyniku i rezultatów opisanych we wniosku, a także ocena planu budżetowego, w tym sprawdzenie projektu pod kątem efektywności kosztów. W przypadku każdego projektu członkom Komitetu Sterującego zostanie przedłożony raport zawierający ocenę podsumowującą na trzy tygodnie przed jego posiedzeniem. Decyzje dotyczące przyznania środków będą podejmowane podczas posiedzeń Komitetu Sterującego.

Natychmiast po podjęciu decyzji dotyczących finansowania zostanie o nich poinformowany główny wnioskodawca.

13.6.3. Proces składania wniosków o dofinansowanie i wyboru projektów w przypadku Priorytetów IIIA

W przypadku Priorytetu 5: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja (Północ), jak również w przypadku Priorytetu 6: Priorytet dotyczący współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś (Południe) - będą odbywać się regularne konkursy dla projektów. Będą one ogłaszane na stronie internetowej programu, a także bezpośrednio za pośrednictwem poczty elektronicznej oraz poprzez informacje zamieszczane w regionalnych mediach. Możliwe jest stosowanie innych procedur składania wniosków (tj. ciągłe składanie wniosków).

Dokumenty potrzebne do wniosku: formularze wniosku, wytyczne dla wnioskodawców itd. będą opracowywane przez Wspólny Sekretariat w biurze znajdującym się w Rydze. Wspólny Sekretariat będzie również udzielać informacji, porad i konsultacji potencjalnym wnioskodawcom i partnerom projektu.

Istnienie Programu Sąsiedztwa oznacza, że po obu stronach granicy będzie obowiązywać jednolity proces składania wniosków oraz jednolity proces dokonywania wyboru [projektów]. W przypadku każdego projektu będzie stosowany ten sam formularz wniosku, ale z wyraźnym podziałem pracy, jaka ma zostać wykonana w Unii Europejskiej i poza nią.

Wszelkie właściwe informacje dotyczące wniosków (w tym ich pobrania) będą stale publikowane na stronie internetowej programu, stanowiącej główne źródło informacji. Będą one publikowane również w broszurze i informacjach prasowych (w razie konieczności) adresowanych do wszystkich publicznych władz krajowych, regionalnych i lokalnych. Odpowiednie informacje będą także rozpowszechniane za pośrednictwem Komitetów Sterujących.

Wnioski o dofinansowanie będą składane przez Partnera Wiodącego projektu w biurze Wspólnego Sekretariatu w Rydze.

13.6.4. Ocena i dokonywanie wyboru wniosków o dofinansowanie w przypadku Priorytetów IIIA

Projekty będą wybierane na zasadzie dwustopniowej, gdzie główne role odgrywa Biuro Wspólnego Sekretariatu w Rydze i Komitety Sterujące.

Wstępna ocena projektów dokonywana będzie według zestawu kryteriów kwalifikowalności projektu pod względem technicznym i pod kątem programu. Zadanie to wykonywane będzie przez personel biura w Rydze wraz z odpowiedzialnymi za przedsięwzięcie regionalnymi władzami publicznymi.

Następnie zostanie dokonana dokładna ocena jakości wniosków o dofinansowanie. Przeprowadzi ją personel Wspólnego Sekretariatu. W razie konieczności do pomocy w tym procesie mogą zostać zaproszeni eksperci. Może być to również właściwe podczas dokonywania oceny zagranicznej części projektu.

Kryteria kwalifikowalności technicznej projektu będą dotyczyć terminowości oraz kompletności dostarczonego wniosku o dofinansowanie, spełniania kryteriów programu przez wnioskodawcę oraz partnerów, a także spełniania wymogów dotyczących kosztów. Kryteria oceny pod kątem programu umożliwią sprawdzenie, czy projekt wpisuje się w kontekst programu, czy zawiera element współpracy przygranicznej oraz czy stanowi on wartość dodaną, czy uniknięto podwójnego finansowania, czy przestrzegane są podstawowe przepisy UE itd.

Kryteria jakościowe będą dotyczyć następujących elementów podstawowego zamysłu projektu:

- logiczności oferty oraz jej zgodności z polityką programu
- jakości podejścia i metodologii
- jakości partnerstwa
- jakości rezultatów i oddziaływania projektu
- jakości procedur budżetowych i finansowych.

Szczegółowa lista kryteriów spełniania warunków i kryteriów jakości zostanie podana w uzupełnieniu programu.

Wnioski i spostrzeżenia Komisji Europejskiej dotyczące zagranicznej części projektów będą przedstawiane Komitetom Sterującym (za pośrednictwem Biura Wspólnego Sekretariatu w Rydze) we właściwym czasie poprzedzającym ich posiedzenia.

Wyniki oceny będą przedstawiane właściwemu Komitetowi Sterującemu, mającemu w swoim składzie członków z krajów uczestniczących, gdzie Komisja występować będzie jako obserwator. Komitet Sterujący będzie odpowiedzialny za podejmowanie decyzji co do finansowania lub odrzucenia projektów. Decyzje Komitetów Sterujących będą zawsze zawierać uzasadnienie przyjęcia lub odrzucenia wniosków.

Formalne decyzje dotyczące projektów będą różne w przypadku wewnętrznych i zewnętrznych elementów projektu, biorąc pod uwagę różne zasady przyznawania środków:

- **Unijna/norweska strona granicy:**

Instytucja Zarządzająca wystosuje list w sprawie przyznania dotacji/umowę dotacji, przyznający projektowi środki z EFRR zgodnie z przepisami dotyczącymi funduszy strukturalnych, a także środki stanowiące wkład strony norweskiej.

- **W przypadku partnerów rosyjskich i białoruskich (Krajów Sąsiedzkich)**:

Właściwe służby Komisji formalnie potwierdzą decyzję Komitetów Sterujących, na podstawie czego Instytucja Kontraktująca wystawi umowę dla partnera (partnerów) znajdującego się po zewnętrznej stronie granicy.

Podobnie jak w przypadku Priorytetów III B, natychmiast po podjęciu decyzji dotyczących finansowania zostanie o nich poinformowany główny wnioskodawca. Umowa zostanie podpisana przez obu partnerów w przeciągu trzech miesięcy od podjęcia decyzji o finansowaniu. Działalność związana z projektem rozpocznie się nie później niż 3 miesiące po tym fakcie.

13.6.5. Konflikt interesów

Decyzje dotyczące finansowania będą podejmowane przez członków Komitetów Sterujących. Realizacja programu będzie monitorowana przez członków Komitetu Monitorującego. Te same osoby nie będą członkami obu Komitetów, z wyjątkiem Komitetów Sterujących dla współpracy przygranicznej. Wszelkie decyzje i/lub ocena muszą być bezstronne i nie może na nie mieć wpływu częściowy interes któregokolwiek z poszczególnych członków obu Komitetów. Aby uniknąć konfliktu interesów, poszczególni członkowie nie mogą występować w roli Partnera Wiodącego, ani też żadnego z partnerów projektu. Nie mogą oni być zaangażowani finansowo w projekt, tj. jako Partner Wiodący, kierownik projektu, ekspert czy konsultant będący podwykonawcą Partnera Wiodącego. W tym celu każdy z członków tych Komitetów po swojej nominacji podpisze deklarację bezstronności.

13.7. Zarządzanie finansami i kontrola finansów

13.7.1. Przepływy finansowe

Unijni (i norwescy) partnerzy projektu INTERREG będą finansowani częściowo przez państwa członkowskie UE/Norwegię na zasadzie współfinansowania ze środków krajowych, a częściowo ze środków EFRR/norweskich przyznanych na realizację programu. Rosyjscy i białoruscy partnerzy projektu będą otrzymywać środki przyznawane z programu Tacis w ramach Programu Sąsiedztwa.

Państwa członkowskie i Norwegia będą indywidualnie ponosić ogólną odpowiedzialność finansową za środki EFRR/norweskie przyznane Partnerowi Wiodącemu w poszczególnych krajach. Zasada Partnera Wiodącego jest centralną zasadą leżącą u podstaw kontroli finansowej Programu Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego.

Partnerzy projektu będą otrzymywać swoje środki od Partnera Wiodącego projektu, który jest odpowiedzialny za sporządzanie raportu z działalności i finansów co sześć miesięcy (okresy raportowania mogą być inne w przypadku Priorytetów IIIA). Partner Wiodący jest odpowiedzialny za audyt wewnętrzny w ramach partnerstwa. Raporty i faktury poddane audytowi i potwierdzone przez właściwe władze krajowe lub przez rewidenta księgowego będą składane do Wspólnego Sekretariatu/Instytucji Płatniczej. Raporty z postępów oraz poddane audytowi raporty finansowe z projektów w dziedzinie współpracy przygranicznej będą składane w ryskim biurze Wspólnego Sekretariatu. Jeżeli przedsięwzięcia w ramach projektu dotyczącego współpracy przygranicznej realizowane były zgodnie z harmonogramem, biuro w Rydze przekaże raporty finansowe menedżerowi ds. finansowych dla Priorytetów IIIA w biurze w Rostocku. Po dokładnym sprawdzeniu wydatków objętych raportem Instytucja Płatnicza przekaże środki Partnerowi Wiodącemu. Następnie Partner Wiodący musi dokonać alokacji środków na rzecz pozostałych partnerów w projekcie. W przypadku zagranicznej części projektu raporty będą składane do przedstawicielstw Komisji Europejskiej odpowiedzialnych za fundusze Tacis.

Instytucja Płatnicza otrzyma na konto początkową wpłatę środków z EFRR, ale będzie ona musiała następnie złożyć do Komisji Europejskiej (KE) zlecenie dokonania konkretnych płatności. Investitionsbank Schleswig-Holstein działający jako Instytucja Płatnicza będzie poświadczać okresowe zlecenia płatnicze i podpisywać właściwe zaświadczenia o wydatkach.

Państwa członkowskie UE będą przekazywać Instytucji Płatniczej krajowe środki w ramach współfinansowania pomocy technicznej. Po rozliczeniu wydatków poniesionych na poszczególne przedsięwzięcia w ramach pomocy technicznej Instytucja Płatnicza ma ubiegać się o współfinansowanie z INTERREG III B poprzez złożenie do KE okresowego zlecenia płatniczego.

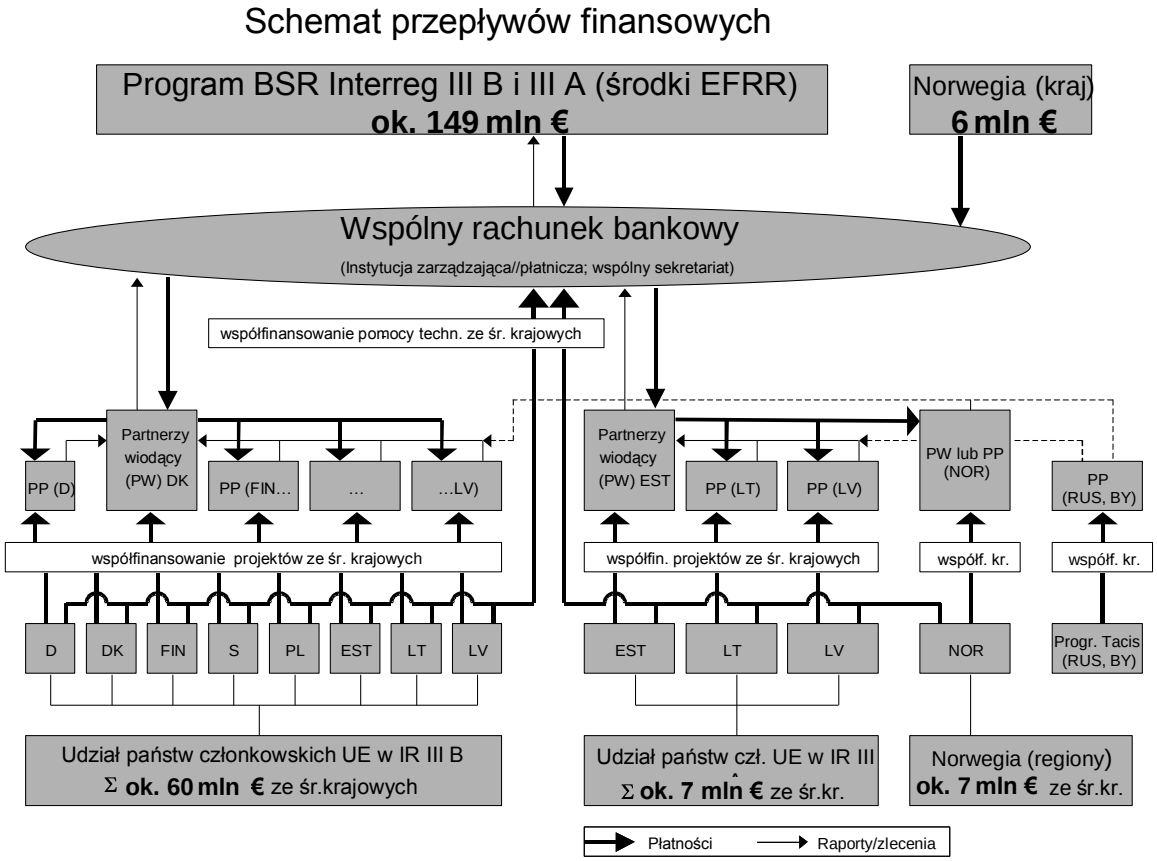

13.7.2. Odpowiedzialność i kontrola finansowa

Państwa członkowskie UE wyznaczyły **„Investitionsbank Schleswig-Holstein" (IB)** do działania jako Instytucja Zarządzająca (IZ) w znaczeniu art. 9 lit. n) i art. 34 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 oraz pkt 30 wytycznych dla Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III B, jako Instytucja Płatnicza (IP) w znaczeniu art. 9 lit. o) i art. 32 wymienionego wyżej rozporządzenia Rady oraz jako gospodarz Wspólnego Sekretariatu (WS) dla celów operacyjnego zarządzania programem (dokument porozumienia *Memorandum of Understanding*). Bardziej szczegółowe zasady dotyczące usług, praw i obowiązków IB zostały sformułowane w identycznych umowach zawartych między państwami członkowskimi UE: Danią, Finlandią, Niemcami i Szwecją a IB. Zasady te zostaną odpowiednio sformułowane w umowach zawieranych między Estonią, Łotwą, Litwą i Polską oraz IB.

Odpowiedzialność finansowa za środki zagraniczne (przyznawane z Tacis) będzie spoczywać na Komisji Europejskiej.

Zgodnie z art. 38 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 państwa członkowskie wezmą na siebie odpowiedzialność przede wszystkim za finansową kontrolę pomocy. Indywidualnie ponoszą one ogólną odpowiedzialność finansową za środki przyznane Partnerowi Wiodącemu w poszczególnych krajach. Między innymi, działania podejmowane przez państwa członkowskie będą obejmować odzyskiwanie kwot utraconych w wyniku wykrytej nieprawidłowości. W takich wypadkach może zdarzyć się, że państwo członkowskie

musi zwrócić środki wspólnotowe, jeżeli nie jest możliwe odzyskanie ich od beneficjenta końcowego. W wypadkach każdego takiego zwrotu środków odpowiedzialność finansową wobec Komisji Europejskiej w imieniu państw członkowskich UE będzie ponosić Republika Federalna Niemiec. Odpowiedzialność nie będzie ponoszona, jeżeli państwa członkowskie UE i/lub organizatorzy przedstawią dowód na to, że nie byli oni odpowiedzialni za żadną nieprawidłowość lub zaniedbanie. Jeżeli wobec Republiki Federalnej Niemiec będą wysuwane przez Komisję Europejską roszczenia, Republika Federalna Niemiec niezwłocznie poinformuje właściwe państwa członkowskie UE w celu wspólnego ustalenia odpowiedniego sposobu działania. Ostateczna decyzja co do właściwego sposobu działania zostanie podjęta przez zainteresowane państwa członkowskie UE. Republika Federalna Niemiec będzie miała prawo regresu wobec państw członkowskich UE pokrywających kwotę zwróconą Komisji Europejskiej przez Republikę Federalną Niemiec w wyniku przyjętej przez nią odpowiedzialności finansowej za projekty realizowane na terytorium państw członkowskich UE.

IB podlega regularnym audytom i kontrolom Ministerstwa Spraw Gospodarczych, Zatrudnienia i Transportu oraz Trybunału Rewidentów Księgowych („Landesrechnungshof") Landu Schleswig-Holstein. Biegły rewident księgowy odpowiedzialny za audyt IB będzie sprawdzać zgodność systemów zarządzania i kontroli Programu Inicjatywy Wspólnotowej pod nazwą „Program Sąsiedztwa INTERREG III B Region Morza Bałtyckiego" z właściwymi przepisami, w szczególności z rozdz. IV rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001. Bardziej szczegółowe przepisy dotyczące praw związanych z przeprowadzaniem audytu zostaną sformułowane w Umowie między państwami członkowskimi UE i IB.

Biorąc pod uwagę, iż ani Republika Federalna Niemiec, ani IB nie mają uprawnień do sprawdzania właściwego wykorzystania środków wspólnotowych na terytorium innych państw członkowskich UE, państwa członkowskie UE podejmą niezbędne kroki w celu skontrolowania wykorzystania środków na swoim terytorium, a także zapobiegania i przeciwdziałania nieprawidłowościom. Wyniki ich działań zostaną przedstawione w wystarczająco szczegółowym raporcie dla Federalnego Ministerstwa Gospodarki i Pracy, Scharnhorststrasse 34-37, D-10115 Berlin, Niemcy.

Wyrywkowe kontrole projektów, zgodne z rozdz. IV rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001, będą przeprowadzane w równych odstępach czasowych na przestrzeni lat 2004-2008. Podstawą wyboru kontrolowanych projektów będzie analiza ryzyka. W oparciu o nią Grupa Robocza, złożona z przedstawicieli wymienionych poniżej władz i upoważniona przez Komitet Monitorujący, wybierze reprezentacyjną próbkę zatwierdzonych projektów. Metoda wyboru projektów została określona bardziej szczegółowo w „Opisie systemu zarządzania i kontroli" podanym w art. 5 rozporządzenia (WE) Nr 438/2001" (tzw. komunikat w ramach art. 5). Wyrywkowe kontrole projektów będą przeprowadzane przez odpowiedzialne za przedsięwzięcie władze krajowe w odniesieniu do krajowego terytorium właściwego państwa członkowskiego lub krajowych środków pieniężnych stanowiących wkład w odpowiedni projekt.

Kontrole projektów będą odbywać się w ramach odpowiedzialności ponoszonej przez właściwy organ, w kraju, w którym Partner Wiodący ma swoją siedzibę. Raporty z wyrywkowych kontroli będą przesyłane za pośrednictwem Wspólnego Sekretariatu do departamentu wyznaczonego do wydawania zaświadczeń o zakończeniu pomocy.

Zaświadczenia o zakończeniu pomocy zgodnie z rozdz. V rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001 będą wydawane przez:

Federal Office of Economics and Export Control (BAFA)
Frankfurter Str. 29 – 35
65760 Eschborn
Niemcy

13.8. Monitoring

13.8.1. Przepływ informacji

W przypadku Priorytetów III B Partnerzy Wiodący będą przedstawiać raport z postępów co sześć miesięcy. W przypadku Priorytetów IIIA mogą mieć zastosowanie inne okresy raportowania. Raporty te będą stanowić główne źródło monitorowania realizacji projektu przez Wspólny Sekretariat/Instytucję Płatniczą. Zagraniczna część projektów będzie odpowiednio monitorowana przez przedstawicielstwa Komisji Europejskiej. Partnerzy Wiodący są odpowiedzialni za koordynowanie całego projektu, w tym wszystkich partnerów.

Wspólny Sekretariat/Instytucja Płatnicza będzie dostarczać państwom członkowskim wszelkie odpowiednie informacje w celu zapewnienia właściwej realizacji programu:

1. W odniesieniu do monitorowania postępów Wspólny Sekretariat/Instytucja Płatnicza będzie regularnie dostarczać Komitetowi Sterującemu i Monitorującemu raport z postępów w projektach;
2. Wspólny Sekretariat/Instytucja Płatnicza będą musiały przedstawiać Komitetowi Monitorującemu i Sterującemu regularne sprawozdania ze zobowiązań i płatności;
3. Ponadto, Wspólny Sekretariat/Instytucja Płatnicza będą sporządzać raport roczny spełniający wymogi ustalone przez KE. Instytucja Zarządzająca będzie przedstawiać Komitetowi Monitorującemu jego projekt do sprawdzenia i zatwierdzenia. Po zatwierdzeniu Instytucja Zarządzająca prześle ostateczną wersję raportu rocznego do KE. (rozporządzenie Rady (WE) 1260/1999, art. 37).
4. Co roku do dnia 31 października Wspólny Sekretariat będzie przedstawiać IB, Komitetowi Monitorującemu i Komitetom Sterującym raport na temat bieżącego stanu wykorzystania budżetu pomocy technicznej, propozycję dotyczącą następnego budżetu oraz podział obowiązków (plan pracy) na nadchodzący rok. Plan pracy oraz budżet muszą zostać zatwierdzone przez IB i przewodniczących Komitetu Monitorującego oraz Komitetów Sterujących do dnia 31 grudnia każdego roku.
5. Co roku będzie opracowywany raport niezależnego rewidenta, zawierający analizę wyników osiągniętych przez Wspólny Sekretariat/Instytucję Płatniczą przy wypełnianiu ich zadań.

Wspólny Sekretariat/Instytucja Płatnicza będą również przedstawiać regularny raport Komitetowi Sterującemu/monitorującemu na temat równowagi między środkami przekazywanymi norweskim Partnerom Wiodącym i środkami EFRR przekazywanymi na rzecz Partnerów Wiodących z państw członkowskich tam, gdzie partnerstwo obejmuje partnera norweskiego.

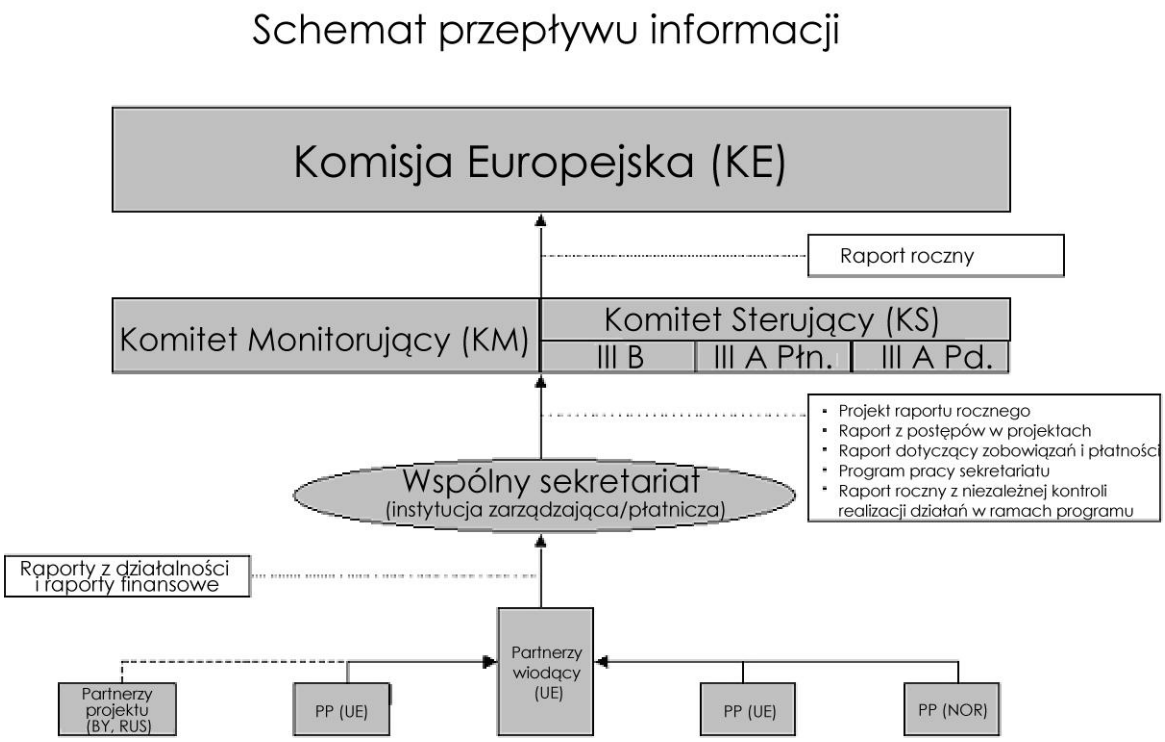

13.8.2. Baza danych

Jak przewidziano w rozporządzeniu Rady (WE) 1260/1999, art. 23 c, dla potrzeb zarządzania, monitorowania i ewaluacji programu będą zainstalowane, prowadzone i połączone ze sobą systemy informatyczne. Ten system bazy danych będzie spełniać specjalne wymogi. Baza danych opracowana jest dla celów:

- danych wyjściowych i przetwarzania dalszych danych na szczeblu projektu, a także na szczeblu partnerów projektu;
- danych wyjściowych i przetwarzania informacji uzyskiwanych w wyniku działalności Partnera Wiodącego oraz raportów finansowych;
- wspierania Wspólnego Sekretariatu w wypełnianiu jego obowiązków związanych z monitoringiem i raportowaniem przy wykorzystaniu różnych arkuszy prezentacji danych.

Baza danych zapewnia formę i treść informacji rachunkowych zgodną z wymogami art. 18 i aneksu IV do rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001. Zostanie również wykorzystany kod podany dla potrzeb „Klasyfikacji Obszarów Interwencji" zgodnie z opisem zawartym w wyżej wymienionym aneksie IV.

Aby przekazać pliki komputerowe do Komisji, system administracyjny bazy danych będzie miał możliwość tworzenia plików interfejsowych zgodnie z art. 18 oraz Nr 1.2. aneksu V do rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001, art. 18. Pliki komputerowe będą dostarczane w preferowanym standardzie służącym do sporządzania wyciągu [z dokumentu] zgodnie z pkt 2 aneksu V.

13.9. Ewaluacja

Okresowa ewaluacja została dokonana zgodnie z art. 42 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999.

Dla Priorytetów IIIA przygotowano ewaluację *ex-ante*. System monitoringu, który zostanie ustanowiony dla dwóch nowych priorytetów, będzie wykorzystany jako podstawa dla odpowiedniej ewaluacji ex-post. Nie będzie przeprowadzana żadna oddzielna ewaluacja okresowa.

13.10. Informowanie i reklama

Jeżeli chodzi o rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1159/2000 w sprawie działań informacyjnych i reklamowych, jakie mają być prowadzone przez państwa członkowskie w związku z pomocą funduszy strukturalnych, zostanie wdrożony plan działania w dziedzinie komunikacji, za który odpowiedzialna będzie Instytucja Zarządzająca. Plan działania w dziedzinie komunikacji będzie obejmował działania informacyjne i reklamowe, które mają być prowadzone w ramach Programu Sąsiedztwa INTERREG III B przez cały czas trwania programu. Działania informacyjne i komunikacyjne będą skoordynowane z działaniami uruchomionymi w związku z funduszami zagranicznymi Tacis w ramach Programu Sąsiedztwa i będą one podkreślać wspólny aspekt istnienia Programu Sąsiedztwa.

Działania reklamowe mają na celu:

- zapewnienie przejrzystości beneficjentom potencjalnym i końcowym, w tym władzom regionalnym i lokalnym, partnerom gospodarczym i społecznym oraz organizacjom pozarządowym, szczególnie podmiotom promującym równość mężczyzn i kobiet oraz podmiotom pracującym na rzecz ochrony i poprawy środowiska naturalnego;
- zwiększenie świadomości opinii publicznej co do rezultatów i korzyści osiąganych przez projekty dotyczące współpracy transnarodowej/przygranicznej, współfinansowane ze środków EFRR.

W szczególności, działania informacyjne i reklamowe programu będą miały na celu:

- rozpowszechnianie informacji na temat możliwości, jakie program ten stwarza potencjalnym wnioskodawcom za pośrednictwem stron zainteresowanych programem takich jak władze krajowe, regionalne i lokalne reprezentowane na szczeblu programu, krajowe podkomitety złożone z przedstawicieli władz subregionów oraz partnerów gospodarczych i społecznych;
- informowanie właściwych aktorów w Regionie Morza Bałtyckiego takich jak organizacje panbałtyckie;
- prowadzenie strony internetowej programu;
- drukowanie ulotek i rozprowadzanie ich podczas publicznych imprez mających znaczenie dla programu;
- organizowanie i realizowanie imprez informujących o programie, w tym imprez mających na celu poszukiwanie partnerów dla potencjalnych wnioskodawców.

Szczegółowy plan informacyjno-reklamowy zostanie zawarty w uzupełnieniu programu.

Część V: Proces

14. EWALUACJA *EX-ANTE* PROGRAMU SĄSIEDZTWA BSR INTERREG III B, DWÓCH PRIORYTETÓW IIIA ORAZ ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

14.1. PROGRAM SĄSIEDZTWA BSR INTERREG III B

Zgodnie z przepisami dotyczącymi funduszy strukturalnych (1260/1999, art. 41) została przeprowadzona ewaluacja *ex-ante*. Po otwartym zaproszeniu do przetargu przeprowadzenie ewaluacji zlecono konsorcjum złożonemu z firm Nordregio (lidera) i Eurofutures.

Poniższy rozdział zawiera opis uwzględnienia ewaluacji *ex-ante* przy opracowywaniu programu oraz oceny jego oddziaływania na środowisko przez Wspólny Komitet Programowy.

Ewaluacja *ex-ante* została zorganizowana w formie procesu interakcji z opracowywaniem programu. Eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* częściowo aktywnie przedstawiali sugestie (np. dotyczące oceny oddziaływania na środowisko, systemów wskaźników, analizy SWOT), a częściowo uwagi na temat projektów trzech różnych grup roboczych programu (np. analizy, kryteriów wyboru, priorytetów i działań w ramach programu). Eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* uczestniczyli w pracach trzech grup roboczych oraz Wspólnego Komitetu Programowego i w związku z tym brali udział w procesie dyskusji nad programem.
Główne sugestie ekspertów ds. ewaluacji *ex-ante* podczas opracowywania programu były następujące:

- trzeba osiągnąć silniejsze ukierunkowanie programu
- dopracować główne punkty analizy
- sprecyzować wizje i cele
- lepiej wykorzystać aspekty zrównoważonego rozwoju i dokładniej przeanalizować ocenę oddziaływania na środowisko
- starać się opracować wyraźniejsze wnioski z poprzedniego programu (INTERREG IIC), również dotyczące projektów (nawet jeżeli większość z nich jest nadal w trakcie realizacji)
- wypracować logiczną kolejność w strukturze programu
- utrzymać równowagę między gospodarczym ukierunkowaniem programu a głównymi celami takimi jak promowanie terytorialnej integracji oraz zrównoważony, harmonijny i wyważony rozwój regionów
- wyraźniejsze odzwierciedlenie okresowej ewaluacji poprzedniego programu
- zapewnić bardziej aktywny udział państw spoza UE w przygotowywaniu i realizacji programu
- opracować wyraźny rozdział odpowiedzialności między różne części kierownictwa, szczególnie między Komitetem Monitorującym/Komitetem Sterującym a Sekretariatem i Instytucją Finansową
- preferencja co do Sekretariatu zlokalizowanego w jednym miejscu.

Eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* zalecili również położenie większego nacisku na takie aspekty jak zapewnianie równych szans mężczyznom i kobietom, stosunki z oraz oddziaływanie technik informacyjno-komunikacyjnych (ICT), partnerstw miejsko-wiejskich. Ponadto ewaluacja *ex-ante* dostarczyła własnych konkretnych (wyżej wymienionych) danych dla programu. Na ile te odpowiednie zalecenia zostały uwzględnione – przedstawiono poniżej.

Jeżeli chodzi o ukierunkowanie przedsięwzięć, to w programie zamiast współpracy sieciowej (*networking*) i wymiany doświadczeń preferuje się podejmowanie wspólnych przedsięwzięć realizacyjnych. Będzie on również koncentrować się na przedsięwzięciach, które wymagają głównie działań o charakterze transnarodowym i nie mogą być rozwiązywane jedynie poprzez przedsięwzięcia na szczeblu krajowym i regionalnym. W ramach projektów większą uwagę będzie poświęcać się konkretnym przdsięwzięciom przygotowującym inwestycje oraz inwestowaniu w małą infrastrukturę. Studia badawcze oraz dalsze opracowywanie metod planowania przestrzennego nie będą traktowane jak oddzielne projekty.

Tematyczne ukierunkowanie działań będzie następujące:

- koncepcje rozwoju i konkretne działania pilotażowe na rzecz strategicznych stref rozwoju (makroregionów)
- koncepcje rozwoju przestrzennego dla sektorów energetycznego i turystycznego
- strategiczna współpraca głównych ośrodków miejskich i partnerstw miejsko-wiejskich
- panbałtyckie strategie transportu intermodalnego i lepszy dostęp do społeczeństwa informacyjnego
- bałtyckie zielone sieci i korytarze/krajobrazy przyrodnicze i kulturalne jako atrakcyjne otoczenie dla rozwoju działalności gospodarczej
- mądre gospodarowanie zasobami naturalnymi (w szczególności wodą)
- zintegrowane zarządzanie strefami nadbrzeżnymi i wyspami
- budowanie instytucji wraz z krajami Europy Środkowo-Wschodniej.

W celu zmniejszenia głównych rozbieżności i wzmocnienia konkurencyjnej pozycji Regionu Morza Bałtyckiego program będzie również ukierunkowany geograficznie.

Oprócz starań mających na celu osiągnięcie lepszego ukierunkowania, w programie trzeba również zwrócić uwagę na interesy władz regionalnych i lokalnych oraz ich zaangażowanie w projekty transnarodowe, jak również na przydatne projekty będące kontynuacją już utworzonych sieci (INTERREG IIC). Konieczne jest także zaangażowanie różnych sektorów, aby uzyskać bardziej konkretne rezultaty projektów. W związku z tym w wyniku procesu dyskusji ze wszystkimi właściwymi aktorami program stanowi niezbędny kompromis między różnymi partnerami co do tematów najwłaściwszych dla rozwoju Regionu Morza Bałtyckiego. Ponadto Wspólny Komitet Programowy będzie dążył do dalszego sprecyzowania działań podczas opracowywania uzupełnienia programu i wdrażał proaktywne mechanizmy służące dalszemu dostosowywaniu programu do najistotniejszych kwestii dotyczących transnarodowego rozwoju przestrzennego.

Uwzględniono zawarte w ewaluacji *ex-ante* stwierdzenia dotyczące różnorodnego wykorzystania aspektów zrównoważonego rozwoju. Wspólny Komitet Programowy uznał za właściwe niezajmowanie się wszystkimi aspektami zrównoważonego rozwoju jednocześnie oraz odpowiednio w odniesieniu do wszystkich działań. Zamiast tego wybrano różne ukierunkowanie w różnym kontekście. Ponadto działania i przedsięwzięcia nie mogą zawsze w idealny sposób przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju we wszystkich aspektach. Trzeba również znaleźć kompromis polityczny dotyczący długo- i krótkoterminowych

skutków bądź innych aktorów. Zdecydowanym zamierzeniem programu jest położenie nacisku na konkretne rezultaty, które mogą zostać wykorzystane pod względem gospodarczym. Planowanie przestrzenne ma bardzo często restrykcyjny charakter. W związku z tym program będzie wzmacniał aktywną rolę planowania przestrzennego i zachęcał do inteligentnych rozwiązań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Ukierunkowanie programu na zrównoważony rozwój przestrzenny stanowi jedną z jego głównych osi. Zgodnie z głównymi dokumentami źródłowymi (wytycznymi INTERREG, Europejską Perspektywą Rozwoju Przestrzennego (ESDP), wytycznymi zasadami Europejskiej Konferencji Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne (CEMAT), „Wizją i Strategiami Wokół Bałtyku (VASAB) 2010 itp.) obejmuje on wszystkie wymiary zrównoważonego rozwoju (gospodarczy, społeczny, ekologiczny, kulturowy). Są one stosowane w analizie, wizji, celach strategicznych, priorytetach, działaniach i kryteriach wyboru. Program nawiązuje również do właściwych rozporządzeń wspólnotowych, dyrektyw oraz do inicjatyw takich jak Agenda 21 dla Regionu Morza Bałtyckiego i będzie pomagać w ich realizacji. W ramach kryteriów wyboru od projektów będzie wymagać się wykazania ukierunkowania na zrównoważony rozwój. Zostaną przeprowadzone działania pilotażowe dotyczące sposobu lepszego wdrażania zrównoważonego rozwoju w praktyce. Związki między oceną oddziaływania na dany teren i na środowisko będą dalej badane i odpowiednio wzmacniane.

Wspólny Komitet Programowy uważa jakość środowiska w Regionie Morza Bałtyckiego za wielki potencjał. Wykorzystanie, utrzymanie i poprawa jakości środowiska stanowią jedno z najważniejszych zadań i mają swoje odzwierciedlenie w programie. To samo dotyczy działań wspierających sieć Natura 2000. Program zamierza promować projekty w tym kontekście.

W kwestii zapewniania równych szans mężczyznom i kobietom program zawiera właściwe wizje i cele oraz określa możliwości ich uwzględnienia w odpowiednich projektach. Ponadto, będą stosowane odpowiednie kryteria wyboru projektów, jeżeli będzie to miało uzasadnienie z punktu widzenia treści projektu. Konieczne jest, aby właściwe wyniki programu i jego projektów zostały również uwzględnione w działaniach prawnych.

Podczas różnych etapów opracowywania programu wzięto pod uwagę również inne wymienione na początku zalecenia. Pod tym względem oraz w stosunku do poprzedniego programu (INTERREG IIC) nowy Program Inicjatywy Wspólnotowej dotyczący INTERREG III B NP wprowadził następujące zmiany:

- silniejsze skoncentrowanie na działalności dotyczącej tematów i działań, obszarów priorytetowych, charakteru projektów
- dostosowanie programu i struktury działań po uzyskaniu danych z ewaluacji *ex-ante* i wniosków z poprzedniego programu
- stosowanie dynamizmu przy dalszym dostosowywaniu programu (podejście proaktywne) poprzez zachęcanie do projektów uwzględniających ewaluację wyników trwających projektów (INTERREG IIC) (szczególnie końcowy wynik projektu VASAB 2010 Plus), ewaluację *ex-post* poprzedniego i ewaluację okresową nowego programu oraz informacje wyjściowe z różnych instytucji doradczych
- rozważenie ewentualnego wydatkowania środków na rozwój projektu (podejście oparte na kapitale początkowym)
- bardziej aktywne zaangażowanie przedstawicieli krajów spoza UE nawet w bezpośrednich grupach roboczych programu

- dalszy rozwój modelu wdrażania dla Regionu Morza Bałtyckiego, z uwzględnieniem również doświadczeń innych programów np. w odniesieniu do Zasady Partnera Wiodącego
- silniejsze zróżnicowanie zadań różnych organów wdrażających (Komitetu Monitorującego/Komitetu Sterującego, Sekretariatu, Wspólnej Instytucji Finansowej)
- silniejsze zaangażowanie prywatnych aktorów i partnerstw publiczno-prywatnych w finansowanie projektu

Wspólny Komitet Programowy przewiduje prowadzenie Wspólnego Sekretariatu w dwóch biurach (patrz również rozdz. 4.3.2).

Podsumowując to, co zostało wcześniej powiedziane, Wspólny Komitet Programowy dostrzega odzwierciedlenie zaleceń ewaluacji *ex-ante* w projekcie programu. Dalsze szczegóły zostaną przedstawione w uzupełnieniu programu.

Oddziaływanie programu na środowisko można ocenić następująco:

Jak wyżej wspomniano, kwestią oddziaływania na środowisko zajęto się w ten sposób, że została ona włączona w kilka części Programu Inicjatywy Wspólnotowej dla Regionu Morza Bałtyckiego (CIP/BSR). Rozdział przedstawiający tło zawiera opis stanu środowiska i rozwiązania problemów, na których program powinien się koncentrować. Stwierdza się również, że Program Sąsiedztwa BSR INTERREG III B będzie wspierać cele programów funduszy strukturalnych dotyczące ochrony walorów środowiska naturalnego na obszarach należących do sieci Natura 2000.

Analiza SWOT uwzględnia również mocne i słabe strony z punktu widzenia środowiska naturalnego. Do strategicznych celów programu należy wzmacnianie zintegrowanego zarządzania międzysektorowego przy zapewnieniu ram dla uzyskania równowagi między ekologicznymi, społecznymi i gospodarczymi aspektami zrównoważonego rozwoju.

Podstawowym punktem wyjściowym w przypadku kilku priorytetów jest promowanie rozwoju przestrzennego w odniesieniu do zrównoważonego rozwoju. Podejście to powinno prowadzić do usprawnienia pracy międzysektorowej, uwzględniającej aspekty środowiskowe. Dzięki swoim priorytetom program będzie przyczyniać się do rozwiązywania najistotniejszych kwestii dotyczących zrównoważonego rozwoju oraz dostarczać doświadczeń pilotażowych i najlepszych rozwiązań. Można to pokazać na następującym przykładzie.

Przy promowaniu rozwoju przestrzennego określonych sektorów można np. wykorzystywać efektywność energetyczną i potencjał związany z oszczędzaniem. Projekty dotyczące stosunków miejsko-wiejskich będą pomocne w uwzględnianiu bardziej zrównoważonego rozwoju przy zmniejszaniu bezładnej zabudowy miejskiej, podziałów społecznych, zanieczyszczenia spowodowanego przez ruch drogowy itp. Wzmacnianie zrównoważonego rozwoju na obszarach nadbrzeżnych, wyspach i innych określonych obszarach będzie np. podkreślać potrzebę poprawy naturalnego środowiska kulturowego. Tworzenie zrównoważonych połączeń komunikacyjnych ma na celu wypracowanie transportu bardziej przyjaznego środowisku poprzez promowanie transportu multimodalnego, rozwój telekomunikacji i promowanie transportu morskiego na krótkich trasach. Cała ta działalność związana z transportem powinna przynieść poprawę jakości środowiska. Tworzenie zielonych sieci i transnarodowych zielonych korytarzy będzie służyć wspieraniu ochrony walorów środowiska naturalnego i może być powiązane z rozwojem sieci Natura 2000. Stwierdza się

również, że walory środowiskowe obszarów objętych programem Natura 2000 nie będą zagrożone współfinansowaniem projektów za pośrednictwem tego programu w sposób niezgodny z odpowiednimi dyrektywami Rady. Ze względu na systematyczne podejście, zgodnie z którym skonstruowany jest program, wszystkie projekty łącznie będą pobudzać zrównoważony rozwój w Regionie Morza Bałtyckiego i pod wieloma względami dostarczać najlepszych praktyk.

14.2. Priorytet INTERREG IIIA ESTONIA-ŁOTWA-ROSJA

Ewaluacja *ex-ante* nowego priorytetu dotyczącego współpracy przygranicznej Estonia-Łotwa-Rosja w ramach programu BSR INTERREG IIIA/B musi uwzględniać specyficzną sytuację. Zamiast oceniania w pełni opracowanego oddzielnego programu, celem ewaluacji jest w tym wypadku priorytet i jego zintegrowanie z istniejącym programem. Do pewnego stopnia ewaluacja *ex-ante* dotyczy tutaj dopasowania – lub braku dopasowania – nowego priorytetu do istniejącego środowiska programu. Drugim specyficznym aspektem tego priorytetu jest to, że nie bardzo może się on opierać na jakimkolwiek doświadczeniu w dziedzinie projektów typu „IIIA" czy specyficznych dla INTERREG procedur finansowania na obszarze kwalifikowalnym. Wziąwszy pod uwagę tę ogólną sytuację, nadchodzące lata będą stanowić fazę uczenia się i zbierania doświadczeń, aby po roku 2006 można było opracowywać i wdrażać kompletne programy INTERREG. Ewaluacja *ex-ante* została przeprowadzona w ścisłym kontakcie z kierownictwem programu w Łotewskim Ministerstwie Rozwoju Regionalnego oraz projektem bliźniaczym *Twinning-Light* towarzyszącym opracowywaniu priorytetów.

Program Bałtycki III B podlega **ewaluacji** *ex-ante* oraz ewaluacji okresowej. W wyniku ewaluacji ex-ante program uznano za program dobrej jakości. Niektóre będące jej wynikiem raczej ogólne uwagi na temat spójności i ukierunkowania strategii zostaną uwzględnione w dalszej części niniejszego opracowania. W wyniku ewaluacji okresowej stwierdzono, że mechanizmy wdrażania programu są efektywne, a strategia jest właściwa. Ze względu na zbliżające się integrowanie nowych priorytetów, ewaluacja zawiera dwa zalecenia: 1) wykorzystanie pozostałej części okresu finansowania dla celów budowania zdolności nowych państw członkowskich oraz 2) bycie świadomym potrzeby „przełożenia" programu tak, aby stał się on łatwo dostępny dla potencjalnych wniosków, unikając nieporozumienia związanego z różnicami między III B i IIIA czy złożoności struktury programu. Oba zalecenia znajdują silne poparcie w ewaluacji *ex-ante*. Oprócz tych dwóch rodzajów ewaluacji, w nowym priorytecie uwzględnia się doświadczenia ze współpracy przygranicznej w ramach programu Phare CREDO, który pomagał w tworzeniu euroregionów, Phare CBC, TACIS CBC, a także pewnych projektów w ramach Programu Bałtyckiego. Tak czy inaczej, chociaż dotychczasowy program BSR wskazuje na to, że w regionie istnieją doświadczenia z szerokiej współpracy, brzmi to być może trochę zbyt optymistyczne, jeżeli chodzi o określony rodzaj współpracy: projekty typu „A" – projekty dotyczące współpracy regionalnej stanowiły do tej pory wyjątek, doświadczenia opierają się głównie na projektach typu „B" i „C". Chociaż dostarcza to doświadczeń w dziedzinie współpracy międzyregionalnej, trzeba być świadomym określonych wymogów dotyczących opracowywania i wdrażania projektów koncentrujących się na współpracy przygranicznej. Mając na względzie tę uwagę, można ocenić, że strategia priorytetu ma swoje miejsce w dostępnych doświadczeniach.

Analiza sytuacji daje ogląd kilku aspektów sytuacji na obszarze kwalifikowalnym. Szereg zagadnień prowadzi do wyraźnie ustalonych wniosków dotyczących potencjału lub problemów stanowiących punkt wyjścia dla współpracy (np. szkolenia zawodowe, przejścia graniczne, badania i rozwój, zarządzanie i szkolenia w dziedzinie ochrony środowiska). Tak więc analiza ta stanowi dobry punkt wyjścia dla określenia mocnych i słabych stron oraz możliwości i zagrożeń (SWOT) i może być uznana za wystarczająco skoncentrowaną na sytuacji w regionach przygranicznych. Analiza SWOT przyjmuje niektóre wnioski z analizy sytuacji i pomaga zidentyfikować szereg przyszłościowych dziedzin z punktu widzenia rozwoju strategii, aczkolwiek niektóre wspomniane aspekty nie są silnie skoncentrowane na

kwestiach współpracy przygranicznej (co na przykład oznacza dla strategii współpracy „zwiększone znaczenie zasad zrównoważonego rozwoju”?).

Strategia priorytetu dokonuje wyraźnego rozróżnienia między finansowaniem w ramach INTERREG i innymi instrumentami oraz zawiera przekonujący opis całego kierunku, w jakim zmierza priorytet. Potraktowanie okresu programu z lat 2004-2006 jako procesu uczenia się stanowi wyraz elastyczności i gotowości do wyciągania wniosków z doświadczeń w finansowaniu po raz pierwszy projektów typu A w ramach programu INTERREG. Z perspektywy ewaluacji *ex-ante* pomyślne wdrożenie nowego priorytetu INTERREG jest ważnym aspektem. Dwa działania mają obejmować małą infrastrukturę, ale koncentrują się na działaniach miękkich. Chociaż skupiają się one na dwóch rodzajach granicy – wewnętrznej i zewnętrznej – to obejmują mniej lub bardziej te same dziedziny działalności. Działalność ta jest uzasadniona, wziąwszy pod uwagę analizę sytuacji i analizę SWOT.

Jeżeli chodzi o **wskaźniki**, to priorytet koncentruje się na najważniejszych aspektach i podaje jedynie określenie szeregu wskaźników, które mają uchwycić transgraniczny charakter projektów. W związku z tym stosowane są różne kategorie współpracy na szczeblu projektu (od wspólnego planowania po wspólne finansowanie). Wskaźniki te dają podstawowy ogląd transgranicznego charakteru, a przez to dostarczają dobrych informacji na temat realizacji programu. Trzeba przyznać, że trudno jest określić bardziej szczegółowe, ale nadal ogólne wskaźniki dla projektów. Oddziaływanie współpracy przygranicznej jest trudne do określenia ilościowego. W związku z tym decyzja o zachowaniu możliwie jak najbardziej minimalnej definicji wskaźników może być poparta ewaluacją. Równocześnie, opracowanie wskaźników powinno stanowić ciągłe zadanie dla Komitetu Sterującego. Jeżeli potraktuje się lata 2004-2006 jako fazę testowania, zdefiniowanie wskaźników oddziaływania na szczeblu projektu może być pomocne przy testowaniu ogólnego wpływu różnych wskaźników w zależności od rodzajów ostatecznie wybranych projektów. Może to stanowić podstawę do opracowania bardziej szczegółowego zestawu wskaźników w następnym okresie finansowania. Jeżeli chodzi o treść projektów (np. wpływ na turystykę czy szkolenia zawodowe), to zestaw wskaźników nie jest jeszcze wystarczająco opracowany. Aneks 4 do Programu Bałtyckiego nie zawiera właściwych wskaźników dla oczekiwanych rodzajów projektów w ramach priorytetu A. Należy przewidzieć zdefiniowanie pewnych minimalnych wskaźników tego typu w uzupełnieniu programu. Do tej pory ilościowo określone są cele. Właściwe ujęcie ilościowe mogłoby zawierać oczekiwaną liczbę projektów w przypadku różnych przedsięwzięć podejmowanych w ramach dwóch działań oraz ich podział na różne rodzaje współpracy według definicji zawartej we wskaźnikach.

Ocena **oczekiwanego oddziaływania** jest trudna, ponieważ jest to pierwszy program INTERREG, który ma być realizowany w regionie przygranicznym. Ogólnie rzecz biorąc, najprawdopodobniej współpraca między Łotwą i Estonią będzie rozwijać się lepiej niż między tymi dwoma krajami i Rosją. Strona rosyjska uczestniczyła bardzo aktywnie w opracowywaniu priorytetu i sukcesem byłoby, gdyby udało się zaangażować ją w znaczący sposób we wdrażanie. Na granicy łotewsko-estońskiej można już zidentyfikować dotychczasowe inicjatywy na rzecz współpracy przygranicznej i najprawdopodobniej tamtejsze projekty można rozwijać, jeżeli da się zaktywizować regionalnych aktorów i znaleźć w regionie krajowe środki na współfinansowanie. Najlepiej rokującymi dziedzinami wydają się być turystyka, współpraca między gminami oraz działania miękkie w dziedzinie kultury itp. Euroregiony muszą zostać wzmocnione, aby być motorem współpracy i rozwoju projektów. Doświadczenie, jakie ma zostać zdobyte w następnych latach, umożliwi zdefiniowanie lepiej ukierunkowanej strategii dla INTERREG po roku 2006. W ogólnym

rozumieniu realizacja w latach 2004-2006 powinna być wykorzystana do budowania zdolności i zwiększenia świadomości, aby wprowadzić INTERREG w nowy okres finansowania, startujący z bardziej zaawansowanego poziomu. Przy takiej ogólnej sytuacji, strategia programu jest dobrze uzasadniona, dostarczając stosunkowo szerokich ram dla pomysłów dotyczących projektów w różnych dziedzinach, jest wystarczająco ukierunkowana, aby umożliwić rozróżnienie między działaniami zorientowanymi na rozwój i działaniami skoncentrowanymi na wymianie międzynarodowej i nie jest ona przesadnie złożona.

Struktury wdrażania mogą korzystać z integracji w ramach obecnych struktur Programu Bałtyckiego. Umożliwia to szybki start i zapewnia potencjał w dziedzinie transferu wiedzy. Jednakże potencjał ten nie ma jeszcze odzwierciedlenia w formalnym określeniu odpowiedzialności. Jeżeli chodzi o priorytety III B, Investitionsbank Schleswig-Holstein określany jest jako Instytucja Zarządzająca i Płatnicza. Nie jest przewidziane formalne zaangażowanie aktorów krajowych z Łotwy, Litwy i Estonii. Delegowanie funkcji Instytucji Zarządzającej i Płatniczej może być uzasadnione w przypadku współpracy międzyregionalnej, ale wyraźnie nie jest ono zgodne z filozofią instrumentu finansowania w ramach Funduszu Rozwoju Regionalnego, którego celem są regiony potrzebujące pomocy. Ścisłe oddzielenie zadań zarządczych od obowiązków na szczeblu krajowym zgodnie z propozycją projektu zarysu struktury i procedur wdrażania (z 16 września) spowoduje dodatkowe problemy dotyczące skoordynowania INTERREG IIIA z krajową polityką regionalną (oraz innymi kierunkami polityki krajowej, na które ma to wpływ). Ponadto, struktura zarządcza, która jest w pełni oddzielona od władz krajowych, nie pozwala na przekazywanie doświadczeń koniecznych do osiągnięcia budowania zdolności z uwzględnieniem nadchodzącego okresu finansowania.

Delegowanie Komitetowi Sterującemu kilku zadań Komitetu Monitorującego umożliwia praktyczne rozwiązania – jeżeli zachowana jest formalna odpowiedzialność Komitetu Monitorującego. W przypadku Sekretariatu Technicznego ważne będzie zapewnienie budowania zdolności w ramach biura ryskiego oraz przez międzynarodowy personel z nowych państw członkowskich uczestniczących w programie. Ogólnym celem powinno być umożliwienie istnienia niezależnego Sekretariatu po roku 2006. Sekretariat ten powinien nie tylko stać się instytucjonalnym oddziałem Sekretariatu w Rostocku [dla priorytetu] III B, ale być również pomyślany jako jądro Sekretariatu IIIA w uczestniczących nowych państwach członkowskich z perspektywą niezależnej kontynuacji pracy typu IIIA po 2006 roku. Co więcej, Sekretariat ten musi być świadomy różnic między pasmem III B i IIIA. W niektórych aspektach, rozwijająca się współpraca w regionie przygranicznym będzie być może wymagać pewnego ograniczenia bądź co najmniej zmiany standardów planowania projektów i składania wniosków, aby umożliwić pełne wdrażanie, głównie na graniczy zewnętrznej. Opracowywanie i wybór projektu będzie stanowić najistotniejszą kwestię w powodzeniu programu. Priotytet zawiera stosunkowo mało informacji na temat działalności związanej z opracowywaniem projektów. Być może powinien on uwzględniać przygotowanie do bardziej aktywnej pomocy przy opracowywaniu projektów niż tylko publikowanie zaproszeń [do konkursu]. Aby umożliwić Sekretariatowi wykorzystywanie już istniejących “zaczynów” dla potrzeb pomysłów na projekty, można byłoby zwracać się bezpośrednio do regionalnych agencji rozwoju, gmin i innych regionalnych aktorów.

14.3. Priorytet INTERREG IIIA ŁOTWA-LITWA-BIAŁORUŚ

Ewaluacja *ex-ante* nowego priorytetu dotyczącego współpracy przygranicznej Łotwa-Litwa-Białoruś w ramach programu BSR INTERREG IIIA/B musi uwzględniać specyficzną sytuację. Zamiast oceniania w pełni opracowanego oddzielnego programu, celem ewaluacji jest w tym wypadku priorytet i jego zintegrowanie z istniejącym programem. Do pewnego stopnia ewaluacja *ex-ante* dotyczy tutaj dopasowania – lub braku dopasowania – nowego priorytetu do istniejącego środowiska programu. Drugim specyficznym aspektem tego priorytetu jest to, że nie bardzo może się on opierać na jakimkolwiek doświadczeniu w dziedzinie projektów typu „IIIA" czy specyficznych dla INTERREG procedur finansowania na obszarze kwalifikowalnym. Wziąwszy pod uwagę tę ogólną sytuację, nadchodzące lata będą stanowić fazę uczenia się i zbierania doświadczeń, aby po roku 2006 można było opracowywać i wdrażać kompletne programy INTERREG. Ewaluacja *ex-ante* została przeprowadzona w ścisłym kontakcie z kierownictwem programu w Łotewskim Ministerstwie Rozwoju Regionalnego oraz projektem bliźniaczym *Twinning-Light* towarzyszącym opracowywaniu priorytetów.

Program Bałtycki III B podlega **ewaluacji** *ex-ante* oraz ewaluacji okresowej. W wyniku ewaluacji *ex-ante* program uznano za program dobrej jakości. Niektóre spośród tych raczej ogólnych uwag na temat spójności i ukierunkowania strategii zostaną uwzględnione w dalszej części niniejszego opracowania. W wyniku ewaluacji okresowej stwierdzono, że mechanizmy wdrażania programu są efektywne, a strategia jest właściwa. Ze względu na zbliżające się integrowanie nowych priorytetów, ewaluacja zawiera dwa zalecenia: 1) wykorzystanie pozostałej części okresu finansowania dla celów budowania zdolności nowych państw członkowskich oraz 2) bycie świadomym potrzeby „przełożenia" programu tak, aby stał się on łatwo dostępny dla potencjalnych wniosków, unikając nieporozumienia związanego z różnicami między III B i IIIA czy złożoności struktury programu. Oba zalecenia znajdują silne poparcie w ewaluacji *ex-ante*. Oprócz tych dwóch ocen, w nowym priorytecie uwzględnia się – dość ograniczone - doświadczenia ze współpracy przygranicznej w ramach programu Phare CREDO, który pomagał w tworzeniu euroregionów, a także pewnych odrębnych projektów w ramach Programu Bałtyckiego. Ogólnie rzecz biorąc, można ocenić, że ma on swoje miejsce w dostępnych doświadczeniach.

Wprawdzie finansowanie będzie koncentrować się na działaniach „miękkich", ale **analiza sytuacji** w regionie przygranicznym umożliwia dobre ogólne przyjrzenie się mocnym i słabym stronom w różnych dziedzinach. Wielu punktów wyjścia do współpracy w wielu dziedzinach dostarcza zarówno szeroki potencjał jak i szereg problemów. Fakt, iż analiza sytuacji nie odzwierciedla w pełni białoruskiej strony granicy, można wytłumaczyć ograniczoną gotowością do przyłączenia się do prac przygotowawczych nad programem, polegających na bezpośredniej bliskiej współpracy między zaangażowanymi partnerami[3]. Chociaż opis sytuacji daje dobry ogólny ogląd i uwzględnia najważniejsze zagadnienia, to aspekt współpracy pozostaje nadal nieco słabo rozwinięty. Przy opracowywaniu strategii współpracy pomocne byłoby uzyskanie bardziej konkretnego obrazu początków współpracy, od jakiej mogłoby zacząć się finansowanie, a już istniejące wspólne opłaty gospodarcze albo

[3] Być może daje się to wytłumaczyć nie rozwiniętym jeszcze poczuciem własności w przypadku zadań polegających na współpracy na szczeblu krajowym czy nawet regionalnym. Wydaje się, że tendencja ta polega na czekaniu, aż „Bruksela" wystosuje zaproszenie do współpracy.

dyskusja na temat możliwości współpracy w dziedzinie turystyki to jedynie przykłady rodzajów informacji, jakie mogłyby udoskonalić podstawę strategii.

Strategia programu jest, z jednej strony, ściśle oddzielona od innych instrumentów dostępnych na danym obszarze, głównie pomocy oferowanej w ramach funduszy strukturalnych. Podstawą rozróżnienia jest ukierunkowanie INTERREG IIIA na działania miękkie oraz związane ze współpracą przygraniczną, w tym przedsięwzięcia planistyczne i przygotowawcze dla projektów koncentrujących się na współpracy w dziedzinie inwestycji. Pod tym względem program daje bardzo wyraźny obraz spójności między wydatkami w ramach INTERREG i funduszy strukturalnych. Z drugiej strony, strategia wprowadza niezbyt szeroką gamę działań kwalifikowalnych w ramach tematu 1: turystyka, rozwój działalności gospodarczej, współpraca gospodarcza, poprawa dostępności i środowiska umożliwiają działalność w różnych dziedzinach. Drugi temat uzupełnia to podejście poprzez wprowadzenie mniejszych działań międzynarodowych w szeregu dziedzin począwszy od szkoleń po wydarzenia kulturalne. Tematy koncentrują się wyraźnie na aspekcie współpracy i sprawiają, że oczekiwany charakter INTERREG jest jasny. Przy ograniczonym doświadczeniu z projektami typu A w regionie przygranicznym dwa szeroko zdefiniowane tematy mają sens, gdyż umożliwiają zidentyfikowanie tych dziedzin, w których współpraca przebiega dobrze. Mając na względzie następny okres finansowania, można byłoby zmierzać do lepiej skonstruowanego zespołu działań. Aspektem, który należy rozważyć, byłoby ścisłe ograniczenie roli Partnera Wiodącego do podmiotów publicznych składających wnioski o dofinansowanie. Jako Partnerzy Wiodący mogłyby działać również prywatne organizacje typu non-profit, głównie w wypadku projektów objętych tematem 2.

Priorytet ma zestaw **wskaźników** dotyczących wyników, rezultatów i poziomu oddziaływania. Określenie wskaźników dla INTERREG jest szczególnie wymagającym zadaniem: szeroka treść programu oraz stosunkowo mała liczba projektów tego samego rodzaju stwarza trudności przy sumowaniu wskaźników, a aspekt transgraniczny jest ciężki do uchwycenia przy braku standardowych wskaźników dla tego zagadnienia. Przy pomocy zestawu dziewięciu wskaźników próbuje się określić efekty współpracy przygranicznej dla obu tematów priorytetu. Wskaźniki określone dla działań (liczba wspólnych projektów, liczba kontaktów transgranicznych) są właściwe, ale inne wskaźniki nie są określone na tyle wyraźnie, aby można było je zmierzyć (np. „poprawa współpracy i łączności"). Skoro nie jest rozsądne oczekiwanie, że ten stosunkowo niewielki program będzie miał swój znaczny wkład w poprawę warunków życia i sytuacji społeczno-gospodarczej, ten rodzaj wskaźników można ograniczyć do minimum. Dzięki wskaźnikom wyników i rezultatów w przypadku obu tematów program określa główny zestaw, jaki na początek może być wystarczający. Wskaźniki oddziaływania w większości nie mają być bezpośrednio powiązane z priorytetami i mogą być ograniczone. Wziąwszy pod uwagę badawczy charakter priorytetów, określenie wskaźników może być dalej rozwijane, w zależności od zagadnień, jakie ostatecznie mają być zawarte we wnioskach o dofinansowanie. Jak do tej pory, priorytet nie uwzględnia **ilościowego ujęcia celów**. Z uwagi na to, że trudno jest określać ilościowo cele bez solidnej podstawy, jaką stanowią doświadczenia z poprzednich programów, oszacowanie oczekiwanych danych liczbowych dotyczących projektu w odniesieniu do jego dwóch tematów i głównych dziedzin w ramach nich (turystyka, szkolenia, kultura) itp. wraz z ogólnym udziałem środków, jakich wydatkowanie jest spodziewane w tych dziedzinach mogłoby w tym wypadku stanowić wystarczające ujęcie ilościowe.

Ocena **oczekiwanego oddziaływania** jest trudna, ponieważ jest to pierwszy program INTERREG, jaki ma być realizowany w regionie przygranicznym. Ogólnie rzecz biorąc,

najprawdopodobniej współpraca z Litwą będzie rozwijać się lepiej niż z Białorusią. Strona białoruska prawie nie uczestniczyła w opracowywaniu priorytetu i sukcesem byłoby, gdyby udało się zaangażować ją w znaczący sposób we wdrażanie. Na granicy łotewsko-litewskiej można już zidentyfikować dotychczasowe inicjatywy na rzecz współpracy przygranicznej i najprawdopodobniej tamtejsze projekty można rozwijać, jeżeli da się zaktywizować miejscowych aktorów i znaleźć w regionie krajowe środki na współfinansowanie. Najlepiej rokującymi dziedzinami wydają się być turystyka, współpraca między gminami oraz działania miękkie w dziedzinie kultury itp. Euroregiony muszą być wzmocnione, aby działać jako motor współpracy i rozwoju projektów. Doświadczenie, jakie ma zostać zdobyte w następnych latach, umożliwi zdefiniowanie lepiej ukierunkowanej strategii dla INTERREG po roku 2006. W ogólnym rozumieniu realizacji przypadającej na lata 2004-2006 czas ten powinien być wykorzystany do budowania zdolności i zwiększenia świadomości, aby wprowadzić INTERREG w nowy okres finansowania, startujący z bardziej zaawansowanego poziomu. Przy takiej ogólnej sytuacji, strategia programu ma swoje uzasadnienie, dostarczając stosunkowo szerokich ram dla pomysłów dotyczących projektów w różnych dziedzinach, jest wystarczająco ukierunkowana, aby umożliwić rozróżnienie między działaniami zorientowanymi na rozwój i działaniami skoncentrowanymi na wymianie międzynarodowej i nie jest ona przesadnie złożona.

Struktury wdrażania mogą korzystać z integracji w ramach obecnych struktur Programu Bałtyckiego. Umożliwia to szybki start i zapewnia potencjał w dziedzinie transferu wiedzy. Jednakże potencjał ten nie ma jeszcze odzwierciedlenia w formalnym określeniu odpowiedzialności. Jeżeli chodzi o priorytety III B, Investitionsbank Schleswig-Holstein określany jest jako Instytucja Zarządzająca oraz Instytucja Płatnicza. Nie jest przewidziane formalne zaangażowanie krajowych aktorów z Łotwy, Litwy i Estonii. Delegowanie funkcji Instytucji Zarządzającej i Instytucji Płatniczej może być uzasadnione w przypadku współpracy międzyregionalnej, ale wyraźnie nie jest ono zgodne z filozofią instrumentu finansowania w ramach Funduszu Rozwoju Regionalnego, którego celem są regiony potrzebujące pomocy. Ścisłe oddzielenie zadań zarządczych od obowiązków na szczeblu krajowym zgodnie z propozycją projektu zarysu struktury i procedur wdrażania (z 16 września) spowoduje dodatkowe problemy dotyczące skoordynowania INTERREG IIIA z krajową polityką regionalną (oraz innymi kierunkami polityki krajowej, na które ma to wpływ). Ponadto, struktura zarządcza, która jest w pełni oddzielona od władz krajowych, nie pozwala na przekazywanie doświadczeń koniecznych do osiągnięcia budowania zdolności z uwzględnieniem nadchodzącego okresu finansowania.

Delegowanie Komitetowi Sterującemu kilku zadań Komitetu Monitorującego umożliwia praktyczne rozwiązania – jeżeli zachowana jest formalna odpowiedzialność Komitetu Monitorującego. W przypadku Sekretariatu technicznego ważne będzie zapewnienie osiągania budowania zdolności w ramach biura ryskiego oraz przez międzynarodowy personel z nowych państw członkowskich uczestniczących w programie. Ogólnym celem powinno być umożliwienie istnienia niezależnego Sekretariatu po roku 2006. Sekretariat ten powinien nie tylko stać się instytucjonalnym oddziałem Sekretariatu w Rostocku [dla priorytetu] III B, ale być również pomyślany jako jądro Sekretariatu IIIA z perspektywą niezależnej kontynuacji pracy typu IIIA po 2006 roku. Co więcej, Sekretariat ten musi być świadomy różnic między pasmem III B i IIIA. W niektórych aspektach, rozwijająca się współpraca w regionie przygranicznym będzie być może wymagać pewnego ograniczenia bądź co najmniej zmiany standardów planowania projektów i składania wniosków, aby umożliwić pełne wdrażanie, głównie na graniczy łotewsko-białoruskiej. Opracowywanie i wybór projektu będzie stanowić najistotniejszą kwestię w powodzeniu programu. Priotytet

zawiera stosunkowo mało informacji na temat działalności związanej z opracowywaniem projektów. Być może powinien on uwzględniać przygotowanie do bardziej aktywnej pomocy przy opracowywaniu projektów niż tylko publikowanie zaproszeń [do konkursu]. Aby umożliwić Sekretariatowi wykorzystywanie już istniejących "zaczynów" dla potrzeb pomysłów na projekty, można byłoby zwracać się bezpośrednio do regionalnych agencji rozwoju, gmin i innych regionalnych aktorów.

Aneks 1.
Osoby odpowiedzialne za kontakty w sprawach związanych z programem BSR INTERREG III B NP

Estonia

Pan Priidu Ristkok
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament Rozwoju Regionalnego
Pikk 61
EE-15065 Tallinn
Tel.: +372 612 – 5152
Faks: +372 612 5101
E-mail: Priidu.Ristkok@sisemin.gov.ee

Dania

Pan Torben Nørkær Hansen
Krajowa Agencja Przedsiębiorczości i Mieszkalnictwa
Vejlsøvej 29
DK-8600 Silkeborg
Tel.: +45 35 46 6440
Faks: +45 35 46 6401
E-mail: tnh@ebst.dk

Finlandia

Pan Harry Ekestam
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament Rozwoju Regionów i Administracji Publicznej
PO Box 26
FIN-00023 Government
Tel.: +358 9 160 445 09
Faks: +358 9 160 423 10
E-mail: harry.ekestam@intermin.fi

Niemcy

Pan Hans-Jürgen Schmidt
Bundesministerium für Verkehr, Bau- und Wohnungswesen
Federalne Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Mieszkalnictwa
D-11030 Berlin
Tel.: +49 30 2008 2832
Faks: +49 30 2008 3259
E-mail: hans.schmidt@bmvbw.bund.de

Pan Hansjörg Schaal

Federalne Ministerstwo Gospodarki i Pracy
D-11019 Berlin
Tel.: +49 30 2014-6214
Faks: +49 30 2014 6214
E-mail: hansjoerg.schaal@bmwa.bund.de

Łotwa

Pan Andris Kuznieks
Ministerstwo ds. Rozwoju Regionalnego i Samorządu Terytorialnego
Dyrekcja ds. Polityki Regionalnej i Planowania
Smilšu iela 1
LV-1919 Riga
Tel.: +371 777 0435
Faks: +371 750 7280
E-mail: andris.kuznieks@raplm.gov.lv

Litwa

Pani Gaile Kasmaciauskiene
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Litwy
Departament Polityki Regionalnej
Sventaragio 2
LT-01510 Vilnius
Tel.: +370 5 271 8784
Faks: +370 5 271 87 82
E-mail: Gaile.Kasmaciauskiene@vrm.lt

Norwegia

Pan Arve Skjerpen
Ministerstwo ds. Samorządu Terytorialnego i Rozwoju Regionalnego
Departament Rozwoju Regionalnego
Box 8112 Dep
N-0032 Oslo
Tel.: +47 22 24 70 29
Faks: +47 22 24 27 38
E-mail: arve.skjerpen@krd.dep.no

Polska

Pani Ewa Bieniek
Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
Pl. Trzech Krzyży 3/5
PL-00-507 Warszawa
Tel.: +48 22 693 42 73

Faks: +48 22 693 40 78
E-mail: Ewa.Bieniek@mg.gov.pl

Szwecja

Pan Ulf Savbäck
Ministerstwo ds. Przemysłu, Zatrudnienia i Komunikacji
SE- 103 33 Stockholm
Tel.: +46 8 405 32 23
Faks: +46 8 20 31 27
E-mail: ulf.savback@industry.ministry.se

Aneks 2.
Lista akronimów, skrótów i powszechnie stosowanych fachowych terminów

B7	ang. *Baltic Sea Seven Islands* – Siedem Wysp Morza Bałtyckiego */Wspólna grupa interesu dla największych wysp Morza Bałtyckiego, powstała w 1989 r./*
BAC	ang. *Business Advisory Council* – Rada ds. Biznesu
Baltic 21	„Bałtyk 21”; Agenda 21 dla Regionu Morza Bałtyckiego
BCCA	ang. *Baltic Chamber of Commerce Association* – Stowarzyszenie Bałtyckich Izb Gospodarczych
BPO	ang. *Baltic Ports Organisation* – Organizacja Portów Bałtyckich
BSC	ang. *Baltic Sea Commission* – Komisja Morza Bałtyckiego. Komisja CPMR
BSPA	ang. *Baltic Sea Protected Areas* – bałtyckie obszary chronione, związane z zaleceniem Komisji Helsińskiej Nr 15/5
BSR	ang. *Baltic Sea Region* – Region Morza Bałtyckiego (RMB)
BSSSC	ang. *Baltic Sea States Sub-regional Co-operation* – współpraca subregionalna państw Morza Bałtyckiego
BTC	ang. *Baltic Sea Tourism Commission* – Bałtycka Komisja ds. Turystyki
BUP	ang. *Baltic University Programme* – Program Uniwersytetu Bałtyckiego
CADSES	ang. *Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space* – obszar Europy Środkowej, Adriatyckiej, Naddunajskiej i Południowo-Wschodniej
CAP	ang. *Common Agriculture Policy* – Wspólna Polityka Rolna (WPR)
CBSS	ang. *Council of the Baltic Sea States* – Rada Państw Morza Bałtyckiego
CEEC	ang. *Central Eastern European Countries* – kraje Europy Środkowej i Wschodniej (EŚiW)

CEMAT	fr. *Conférence Européenne des Ministres responsables de l' Aménagement du Territoire* – Europejska Konferencja Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne
CIP	ang. *Community Initiative Programme* – Program Inicjatywy Wspólnotowej
CPH	ang. *Combined power and heating* – skojarzona produkcja energii elektrycznej i cieplnej
CPMR/BSC	ang. *Conference of Peripheral Maritime Regions of Europe* – Konferencja Peryferyjnych Regionów Nadmorskich Europy. Komisją CPMR jest Komisja Morza Bałtyckiego.
CS	ang. *Common Secretariat* – Wspólny Sekretariat dla programu INTERREG IIC BSR (WS)
CSD/BSR	ang. *Committee on Spatial Development in the Baltic Sea Region* - Komitet Rozwoju Przestrzennego Obszaru Bałtyckiego (VASAB)
CSO/CBSS	ang. *Committee of Senior Officials of the CBSS* – Komitet Wyższych Urzędników Rady Państw Morza Bałtyckiego
E-BSR	wschodnia część Regionu Morza Bałtyckiego - Estonia, Łotwa, Litwa, Polska oraz te obszary Białorusi i Rosji, które uczestniczą w programie (W-RMB)
EC	ang. *European Commission* – Komisja Europejska (KE)
EIB	ang. *European Investment Bank* – Europejski Bank Inwestycyjny (EBI)
ERDF	ang. *European Regional Development Fund* – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)
ESDP	ang. *European Spatial Development Perspective* – Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego
ESPON	ang. *European Spatial Planning Observatory Network* – europejska sieć obserwacyjna planowania przestrzennego */sieć, która ma być utworzona w oparciu o doświadczenia Europejskiego programu studiów nad europejską perspektywą rozwoju przestrzennego/*
EU	ang. *European Union* – Unia Europejska (UE)
FDA	ang. *Fishery Dependent Areas* – obszary uzależnione od rybołówstwa */określone przez wspólną politykę rybołówstwa UE/*

FDI	ang. *Foreign Direct Investment* – bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ)
GDP	ang. *Gross Domestic Product* – produkt krajowy brutto (PKB)
GNP	ang. *Gross National Product* – produkt narodowy brutto (PNB)
HELCOM	ang. *Baltic Sea Environment Protection Commission*; *Helsinki Commission* – Komisja Helsińska
IB	Investitionsbank Schleswig-Holstein
IBSFC	ang. *International Baltic Sea Fishery Commission* – Międzynarodowa Komisja Rybołówstwa Morskiego Morza Bałtyckiego
ICT	ang. *Information and Communication Technology* – techniki informacyjno-komunikacyjne
ICZM	ang. *Integrated Coastal Zone Management* – Zintegrowane Zarządzanie Strefami Nadbrzeżnymi
IS	ang. *Information Systems* – systemy informacyjne
ISPA	ang. *EU-Instrument for Structural Policies for Pre-Accession* - Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej UE. Wsparcie dla projektów z dziedziny ochrony środowiska, transportu, rolnictwa oraz rozwoju obszarów wiejskich
JFB	ang. *Joint Financial Body of the INTERREG IIC BSR* – Wspólna Instytucja Finansowa programu BSR INTERREG IIC (WIF)
JPC	ang. *Joint Programming Committee* of the INTERREG III B BSR programme – Wspólny Komitet Programowy dla programu BSR INTERREG IIIB (WKP)
JS	ang. *Joint Secretariat* – Wspólny Sekretariat (WS)
Länder	niem. landy
Leader +	inicjatywa wspólnotowa zachęcająca do projektowania i wdrażania innowacyjnych strategii rozwojowych dla obszarów wiejskich
LP	ang. *Lead Partner* – Partner Wiodący (PW)
MA	ang. *Managing Authority* - Instytucja Zarządzająca (IZ)

MC	ang. *Monitoring Committee* – Komitet Monitorujący programu BSR INTERREG IIC (KM)
Natura 2000	Natura 2000 to unijna sieć obszarów chronionych na szczeblu wspólnotowym, wyznaczonych przez państwa członkowskie UE w ramach Dyrektywy Ptasiej podpisanej w 1979 r. Uwzględnia ona wymogi naukowe, gospodarcze, społeczne i kulturowe.
NCM	ang. *Nordic Council of Ministers* – Nordycka Rada Ministrów
NEAP	ang. *National Environmental Action Plans* – narodowe plany działania na rzecz ochrony środowiska
NGO	ang. *Non-Governmental Organisation* – organizacja pozarządowa
NIS	ang. *Newly Independent States* – nowe niepodległe państwa powstałe po rozpadzie ZSRR
Wymiar Północny	Wymiar Północny stanowi część zagranicznej i związanej ze współpracą przygraniczną polityki UE, której szczególnym celem jest zwiększanie znaczenia Unii w Europie Północnej.
NP	ang. *Neighbourhood Programme* – program sąsiedztwa
NNI	ang. *New Neighbourhood Initiative* – Nowa Inicjatywa Sąsiedztwa
obszar NUTS II	grupa jednostek terytorialnych według klasyfikacji nomenklatury jednostek terytorialnych do celów statystycznych, wprowadzona przez Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich - Eurostat.
OP	ang. *Operational Programme* – program operacyjny (PO)
PA	ang. *Paying Authority* – Instytucja Płatnicza (IP)
PCA	ang. *Partnership and Co-operation Agreement* – umowa o partnerstwie i współpracy
PETN	ang. *Pan-European Transport Network* – paneuropejska sieć transportowa
PHARE	główny kanał współpracy finansowej i technicznej UE z krajami Europy Środkowo-Wschodniej.
PHARE CBC	program pomocniczy PHARE, promujący współpracę między krajami i regionami położonymi wzdłuż granicy UE z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Koncentruje się on głównie na

	finansowaniu przedsięwzięć w dziedzinie infrastruktury i ochrony środowiska
PP	ang. *Project Partner* – partner w ramach projektu (PP)
PPP	ang. *Purchasing Power Parities* – parytety siły nabywczej
R&D	ang. *Research and Development* – badania i rozwój
SAPARD	ang. *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development* – Przedakcesyjny Instrument Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. Finansuje najważniejsze przedsięwzięcia w dziedzinie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich.
SC	ang. *Steering Committee* – Komitet Sterujący (KS)
SEA	ang. *Strategic Environmental Assessment* – strategiczna ocena środowiska
SMEs	ang. *Small and Medium-sized Enterprises* – małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP)
programy SPF	ang. *Small Project Facility* – instrument dla małych projektów transgranicznych
analiza SWOT	analiza mocnych i słabych stron, możliwości i zagrożeń
TA	ang. *Technical Assistance* – pomoc techniczna przy wdrażaniu programu (PT)
Tacis	inicjatywa Unii Europejskiej, mająca na celu świadczenie finansowej pomocy technicznej na zasadzie bezzwrotnej pomocy w celu wspierania procesu przechodzenia do gospodarki rynkowej i społeczeństwa demokratycznego w nowych niepodległych państwach powstałych po rozpadzie ZSRR
TEN	ang. *Trans-European Network* – sieć transeuropejska
TIA	ang. *Territorial Impact Assessment* – ocena oddziaływania na dany teren
TINA	ang. *Transport Infrastructure Needs Assessment* – ocena potrzeb infrastruktury transportowej. Koordynacja sieci transportowych w nowych państwach członkowskich
UBC	ang. *Union of the Baltic Cities* – Związek Miast Bałtyckich
UEI	ang. *Urban Exchange Initiative* – Inicjatywa Wymiany Miejskiej

Urban	inicjatywa wspólnotowa wspierająca odradzanie obszarów miejskich dotkniętych kryzysem.
VASAB 2010+	projekt w ramach programu BSR INTERREG IIC aktualizujący strategie VASAB. Stanowi wkład w opracowanie programu BSR INTERREG III B
VASAB	*/Instytucja/* ang. *„Visions and Strategies Around the Baltic*" – „Wizje i Strategie Wokół Bałtyku". Przedstawiciele krajowych i regionalnych ministerstw Obszaru Morza Bałtyckiego odpowiedzialni za planowanie przestrzenne i rozwój ustanowili stałą współpracę w dziedzinie planowania przestrzennego w Regionie Morza Bałtyckiego na szczeblu rządowym.
W-BSR	ang. *Western Baltic Sea Region* – zachodnia część Regionu Morza Bałtyckiego, tj. Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja oraz obszary Niemiec uczestniczące w programie (Z-RMB)
WTO	*/tutaj/* ang. *World Tourism Organisation* - Światowa Organizacja Turystyki

Aneks 3. Ewaluacja ex-ante

programu BSR INTERREG III B

Raport końcowy
listopad 2000 r.

Nordregio
Eurofutures

Spis treści

1. Wstęp: zadanie polegające na ewaluacji 3

2. Wnioski z przeszłości i wyzwania na przyszłość 5
2.1 Program INTERREG IIC 5
2.2 VASAB (Wizje i Strategie Wokół Bałtyku) 6
2.3 Europejska perspektywa rozwoju przestrzennego 6
2.4 Wymiar Północny 8
2.5 „Bałtyk 21” 8
2.6 TEN 9
2.7 Komplementarność i związki z innymi programami współpracy 9
2.8 Wnioski 10

3. Ocena analizy regionu i analizy SWOT 11

4. Wartość dodana programu INTERREG III B 12
4.1 Wizja i cele 12
4.2 Od wizji do działania – *priorytety i działania* 13
4.3 Doświadczenia z przeszłości 13
4.4 Z myślą o przyszłości 14
4.5 Transnarodowość 20

5. Struktura wdrażania 22

6. Wskaźniki 24

7. Ewaluacja jako element procesu programowania 27

Załącznik 1 Analiza SWOT proponowana przez ekspertów ds. ewaluacji 28

1. Wstęp: zadanie polegające na ewaluacji

Niniejszy raport z ewaluacji *ex-ante* został napisany zgodnie z zaleceniami art. 41 rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 z dnia 12 czerwca 1999 r., art. 25 komunikatu Komisji do państw członkowskich z dnia 18.02.2000 r. oraz roboczego opracowania Komisji Europejskiej poświęconego metodologii ewaluacji *ex-ante* (25.07.2000 r., część 2), a także zgodnie z umową wynegocjowaną pomiędzy Wspólnym Komitetem Programowym dla programu BSR INTERREG IIIB, Nordregio i Eurofutures. Spotkanie inauguracyjne w sprawie tego projektu ze Wspólnym Komitetem Programowym miało miejsce w Berlinie w dniach 24-25.02.2000 r. Wstępne rozmowy odbyły się również z grupą roboczą (komitetem przygotowawczym) programu w Sztokholmie w dniu 14 stycznia. Po tych spotkaniach kontynuowano dyskusje na posiedzeniach Wspólnego Komitetu Programowego oraz na spotkaniach z trzema grupami roboczymi ich członkami.

Celem oceny jest podniesienie i wzmocnienie jakości opracowywanego Programu Bałtyckiego III B. Jak podano w zakresie zadań, szczegółowe cele oceny można podzielić na pięć obszarów tematycznych:

1. Centralne pytanie ewaluacji brzmi, **czy program stanowi odpowiedni środek do rozwiązywania problemów, przed jakimi stoi dany obszar**. Zatem przy udoskonalaniu strategii będą brane pod uwagę następujące aspekty:

- wnioski płynące z doświadczeń związanych z wdrażaniem Programu Bałtyckiego IIC, oparte na krytycznej analizie raportu z ewaluacji i przeprowadzonych rozmów;
- doświadczenia z pracy instytucji VASAB (Wizja i Strategie Wokół Bałtyku);
- analizę SWOT programu IIC;
- najnowszą wiedzę na temat rozwoju przestrzennego i europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego (ESDP);
- właściwe doświadczenia innych programów INTERREG IIC.

Ten etap stanowi punkt wyjścia dla procesu uczenia się i jest niezwykle ważny dla zapewnienia **zewnętrznej efektywności** ram programu, gdzie główne pytanie brzmi: Czy - wziąwszy pod uwagę wyzwania, przed jakimi staje program oraz zebrane doświadczenia - program ułatwia prawidłowe postępowanie? Kluczową kwestią, której dotyczy ewaluacja, jest zdolność do współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego, w tym analiza odpowiednich mocnych i słabych stron. Ponadto analizy będą obejmować oczekiwane oddziaływanie na struktury współpracy regionalnej oraz wprowadzone w nich udoskonalenia. Oddziaływanie na struktury współpracy i środowisko, a także na zapewnianie równych szans mężczyznom i kobietom mają tu być uwzględnione jako szczególne aspekty.

Inne cele mają polegać na ocenie**:**
2a. Czy program ma dobrze określone osie strategiczne, priorytety i cele.
Zadanie to zostanie przeprowadzone po pierwsze poprzez przeanalizowanie hierarchicznej zgodności tych trzech aspektów, od celów na szczeblu programu po wyraźnie sformułowane strategie wdrażania. Ocena obejmie również szczegółowe cele, pojedyncze dokumenty związane z programowaniem i cele operacyjne na szczeblu działań; oraz
2b. Czy program odzwierciedla przemyślaną opinię co do priorytetów i celów, które mogą być faktycznie osiągnięte.

Zadanie to zostanie wykonane najpierw poprzez przeanalizowanie wskazówek programu dotyczących wdrażania na szczeblu projektu. Tutaj dokonana zostanie również ocena stopnia, w jakim interwencje programu są zgodne z założeniami polityki krajowej i wspólnotowej.

Oba te punkty mają na celu ocenienie programu jako środka do przetwarzania i uwzględniania w przyszłej pracy doświadczeń płynących z wysiłków wkładanych w rozwój w przeszłości pod kątem jego *dopasowania do strategii i wewnętrznej efektywności*.

3. Wkładu w ilościowe określenie celów i stworzenie podstaw zarówno do monitorowania jak i dalszej pracy polegającej na ewaluacji.
Tutaj ocena koncentruje się na *wskaźnikach* i ogólnym podejściu do *przemiany społeczno-gospodarczej* w programie. Chociaż wskaźniki mają być określone w uzupełnieniu programu INTERREG, to w procesie programowania i w niniejszym raporcie eksperci ds. ewaluacji przedstawili uwagi na temat wyboru wskaźników.

4. Analizy adekwatności uzgodnień dotyczących wdrażania i monitorowania oraz pomocy przy planowaniu procedur i kryteriów wyboru projektów.
Opracowanie systemu wsparcia dla procesu wyboru projektów jest jednym z praktycznych pośrednich produktów ewaluacji *ex-ante*, zwłaszcza że poszczególne projekty mogą być postrzegane jako etapy w procesie opracowywania cyklu programu.

5. Zapewniania danych wejściowych dla ogólnej analizy, jaka ma być przeprowadzona przez Komisję przed zakończeniem programu
Ten etap uzupełnia bieżącą pracę lub *proces uczenia się* w całym cyklu projektu, zapewniając równocześnie możliwą ewaluację okresową z aktualnymi danymi stanowiącymi punkt odniesienia.

Analiza doświadczeń z programu IIC oparta jest na dokumentacji (szczególnie na ewaluacji średnioterminowej) i rozmowach z członkami instytucji partnerskich o charakterze formalnym.

Innym ważnym celem badania (2-4) jest wniesienie wkładu w dokument programu poprzez przedstawienie uwag na temat projektów dokumentów i rozmowy ze Wspólnym Komitetem Programowym oraz trzema grupami roboczymi. Końcowy dokument raportu z ewaluacji będzie również nawiązywał do wzajemnych kontaktów ze Wspólnym Komitetem Programowym i grupami roboczymi odpowiedzialnymi za opracowywanie programu. Punkty te omówione są w dalszej części niniejszego raportu. W czasie opracowywania niniejszego raportu Program Inicjatywy Wspólnotowej nie miał jeszcze swojej ostatecznej formy. Jako dokument źródłowy dla niniejszego raportu wykorzystywany był głównie projekt Programu Inicjatywy Wspólnotowej przedstawiony Wspólnemu Komitetowi Programowemu w dniach 11-12 września w Kopenhadze.

Członkami zespołu ds. ewaluacji utworzonego przez Nordregio i Eurofutures są: Merja Kokkonen, Kai Böhme i Hólmfrídur Bjarnadóttir (z Nordregio) oraz Peter Sandén (z Eurofutures). Ewaluację rozpoczęto w lutym 2000 r. i zakończono w listopadzie 2000 r.

2. Wnioski z przeszłości i wyzwania na przyszłość

2.1. Program INTERREG IIC

Program INTERREG IIC działał przez krótki okres czasu, który w istocie rozpoczął się na początku 1998 r., kiedy utworzony został Wspólny Sekretariat, i trwał do końca 1999 r. Pierwsze zatwierdzenie projektu miało miejsce w czerwcu 1998 r. W związku z tym program ten stanowi proces uczenia się, w którym testuje się zarówno treść, jak i struktury programu INTERREG w Regionie Morza Bałtyckiego.

Program Bałtycki INTERREG IIC opiera się na współpracy w ramach instytucji VASAB (Wizji i Strategii Wokół Bałtyku). Dlatego też jego tło stanowi wyraźna, akceptowana politycznie wspólna wizja regionu. Region Morza Bałtyckiego ma również długą tradycję współpracy, szczególnie między krajami skandynawskimi, które dostarczają motywacji oraz pomagają przy współpracy w ramach programu INTERREG. Region ten jest zarówno rozległy, jak i bardzo zróżnicowany. Te czynniki powodują problemy w codziennej współpracy.

Średnioterminowa ewaluacja Programu Bałtyckiego INTERREG IIC została przeprowadzona w 1999 r. przez Bradley Dunbar Associates i EPRC w Strathclyde, które sporządziły z niej raport. Chociaż eksperci ds. ewaluacji uznali - ogólnie rzecz biorąc – że program stanowi pomyślną inicjatywę transnarodową, to również wymienili pewne problemy i napotkane wyzwania, które powinny być wzięte pod uwagę przy planowaniu nowego, kolejnego programu.

Najbardziej problematyczną sprawą jest finansowanie w krajach spoza UE. Niezrównoważona struktura finansowania jest kwestią, która nie znajduje się całkowicie w rękach krajów uczestniczących w programie. Koordynacja z programami PHARE i TACIS-CBS w poprzednim okresie była trudna i w tym kontekście nie jest przewidywane żadne wyraźne rozwiązanie na przyszłość. Tak więc jednym z ważnych wyznań, przed jakimi stoją główne programy lub programy ISPA i SAPARD jest ustalenie z INTERREG III B priorytetów dotyczących wspólnych projektów.

Wspomniano również o kilku mających decydujące znaczenie kwestiach dotyczących struktury zarządzania, takich jak struktura i lokalizacja Sekretariatu oraz podział zadań pomiędzy komitetami: sterującym i zarządzającym. Kwestie te omówione są w dalszej części, w rozdz. 6 - Struktura wdrażania.

W projektach dokumentów dotyczących programu INTERREG III B nie zajmowano się zbyt wyraźnie raportem z ewaluacji okresowej, a aspekt ten został przedyskutowany przez Wspólny Komitet Programowy/grupy robocze i dokonano poprawek. W czasie procedury programowania wykazano, że kwestie krytykowane w ewaluacji okresowej zostały obszernie i dokładnie przedyskutowane. Ostateczny projekt programu zawiera szczegółowy opis programu IIC, jego wstępne wyniki oraz wyniki ewaluacji okresowej.

Ogólnie rzecz biorąc, w poprzednim okresie realizacji programu INTERREG IIC powstała ogólna podstawa dla nowego programu i istnieje wyraźna ciągłość pomiędzy poprzednim i nowym okresem. Na przykład, dane dostarczane przez Sekretariat są cenne, gdy podejmowane są decyzje co do ilości szczegółów w dokumencie programowym. Jednakże, z

uwagi na to, że program INTERREG III B ma szerszą perspektywę i obszar nim objęty jest większy, dokonano wielu zmian stosunku do IR IIC.

2.2. VASAB (Wizja i Strategie Wokół Bałtyku)

Ramy programu operacyjnego BSR INTERREG IIC zostały ustalone w drodze szeregu inicjatyw Regionu Morza Bałtyckiego oraz Rady Państw Morza Bałtyckiego. Szczególnie w dziedzinie planowania przestrzennego znalazło się – jak stwierdzono to w dokumencie programu – „odniesienie" do strategii dla Regionu Morza Bałtyckiego. Konkretnie, raport VASAB 2010 *(Towards a Framework for Spatial Development in the BSR (Ku koncepcji rozwoju przestrzennego w Regionie Morza Bałtyckiego), 1994)* oraz kolejny program roboczy *From Vision to Action (Od wizji do działania)*, przyjęty przez ministrów państw Morza Bałtyckiego odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne stanowią ważną podstawę dla programu operacyjnego. W trakcie trwania programu III B opracowywany jest program według nowej wizji VASAB 2010+, a jego pierwsze wyniki *(Invitation to Common Work (Zaproszenie do wspólnej pracy), 1999)* zostały wykorzystane jako podstawa dla analizy regionalnej i definicji strategii. Podstawą strategii programu III B jest nadal poprzednia wizja.

Tak oto VASAB (Wizja i Strategie Wokół Bałtyku) z jednej strony oferuje wizję dla programów INTERREG z szeroką akceptacją polityczną, a z drugiej strony INTERREG to narzędzie realizacji (także szerszej bałtyckiej) współpracy w ramach VASAB. Eksperci ds. ewaluacji wskazali na kilka różnic, które należy uwzględnić w programie:

- Wizje VASAB dotyczące przyszłości i program INTERREG nie są identyczne: chociaż program powinien być oparty na wyraźnej wizji przyszłości regionu, to INTERREG ma specyficzne cele, tematy i kryteria, których trzeba się trzymać, łącznie z oddzielną strukturą administracyjną.
- Obszar geograficzny Regionu Morza Bałtyckiego i programu INTERREG jest odmienny, do czego dojdą dalsze zmiany obszaru w przyszłym okresie programu. Należy wziąć pod uwagę wpływ odmiennej geografii.
- Należy ocenić doświadczenie i przydatność VASAB 2010 dla INTERREG IIC.

Rozpoznanie i odzwierciedlenie zmieniającej się geografii politycznej obszaru zawarte są w dokumencie. Nowe dostępne dokumenty VASAB 2010+ zawierają dokładniejszą i bardziej szczegółową analizę i zostały one wykorzystane dla potrzeb obecnej analizy regionu INTERREG III B. Wspólny Komitet Programowy poprosił również ekspertów ds. ewaluacji *ex-ante* o przygotowanie analizy SWOT wykraczającej poza analizę VASAB. Analiza SWOT, zawarta w raporcie (patrz Załącznik 1), również miała wpływ na nowy program.

Koordynacja i/lub współpraca między INTERREG III B i VASAB 2010+ opiera się głównie na włączeniu dokumentów przygotowanych dla potrzeb raportu VASAB 2010+ w analityczną część nowego Programu Inicjatywy Wspólnotowej. To, jak również indywidualne powiązania za pośrednictwem osób zaangażowanych w oba procesy, stanowi kanał wymiany doświadczeń i wiedzy.

2.3 Europejska perspektywa rozwoju przestrzennego

W maju 1999 r. ministrowie odpowiedzialni za planowanie przestrzenne w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz Komisarz UE odpowiedzialny za politykę regionalną

przyjęli europejską perspektywę rozwoju przestrzennego. Stanowiło to nie tylko ważny krok, jeżeli chodzi o postęp w kierunku integracji europejskiej, ale również przejaw celu polityki rozwoju przestrzennego - pracy na rzecz zrównoważonego rozwoju terytorium Unii Europejskiej.

Cel ten określają dokładniej trzy wytyczne dla rozwoju przestrzennego:

- Rozwój **policentrycznego i zrównoważonego systemu miejskiego** oraz wzmocnienie **partnerstwa między obszarami miejskimi i wiejskimi**. Obejmuje to pokonanie przestarzałego dualizmu między miastem i wsią.
- Promowanie koncepcji **zintegrowanego transportu i komunikacji**, wspierających policentryczny rozwój terytorium UE i stanowiących ważny warunek wstępny dla umożliwienia europejskim miastom i regionom dążenia do integracji w ramach Europejskiej Unii Monetarnej. Stopniowo powinno być realizowane zapewnianie równości w **dostępie do infrastruktury i wiedzy**. W tym celu należy znaleźć rozwiązania przyjęte w regionach.
- Rozwój i ochrona **dziedzictwa naturalnego i kulturowego** poprzez mądre zarządzanie. Przyczynia się to zarówno do zachowania, jak i pogłębienia tożsamości regionalnej oraz utrzymania różnorodności naturalnego i kulturowego dziedzictwa regionów i miast UE w dobie globalizacji.

Współpraca transnarodowa stanowi ważny element w stosowaniu europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego. Nowatorskie podejście INTERREG IIC, polegające na zintegrowaniu polityki rozwoju przestrzennego na szczeblu transnarodowym, zostało szczególnie uwydatnione w dyskusji dotyczącej europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego. Dla INTERREG III w dokumencie poświęconym tej perspektywie proponowanych jest siedem kluczowych zadań:

- zachowanie odpowiednich obszarów współpracy i dalszy rozwój wspólnych transnarodowych struktur administracyjnych, finansowych i zarządczych dla programów i projektów;
- bardziej intensywna współpraca władz regionalnych i lokalnych przy procesach podejmowania decyzji i wdrażaniu programu;
- dalsze promowanie zintegrowanych przestrzennie projektów z uwzględnieniem zagadnień polityki sektorowej, aby zapewnić synergię;
- usunięcie w państwach członkowskich przeszkód prawnych, które hamują transgraniczną i transnarodową koordynację planów i działań istotnych pod względem przestrzennym;
- wykorzystanie projektów do przygotowania środków inwestycyjnych oraz dla dalszego opracowywania instrumentów rozwoju przestrzennego, w szczególności oceny oddziaływania na tereny przygraniczne;
- wspieranie współpracy z sąsiednimi krajami spoza UE, w szczególności z krajami Europy Środkowo-Wschodniej i z Cyprem, aby przygotować je do akcesji do UE, a także z krajami śródziemnomorskimi;
- dokonanie ewaluacji rezultatów współpracy transnarodowej w ramach art. 10 INTERREG i EFRR na tle europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego przez odpowiedzialne za przedsięwzięcie organy UE i państw członkowskich.

Zadania dotyczące rozszerzenia UE, w szczególności przyłączenie Europy Środkowo-Wschodniej do Unii, nadają jednak europejskiej polityce rozwoju przestrzennego w Regionie Morza Bałtyckiego znaczący, nowy kierunek. Polityka rozwoju przestrzennego UE musi

zwykle wykraczać poza terytorium państw członkowskich, uwzględniając perspektywy krajów sąsiednich i włączając te kraje poprzez współpracę.

Tak więc wkład Programu Bałtyckiego INTERREG III we wdrażanie europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego może być dwojaki. Nowy program może:

- przyczynić się do rozwijania i realizowania wytycznych dotyczących przestrzeni w ramach europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego, oraz
- zapewnić odpowiednie ramy do przygotowania procesu rozszerzenia UE, towarzysząc mu i w ten sposób zapewniając wsparcie.

Obie możliwości przyczynienia się do osiągnięcia celów europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego zostały uwzględnione w trwającym procesie programowania. Działania odzwierciedlają głównie wytyczne dokumentu poświęconego tej perspektywie. Jednak w Programie Inicjatywy Wspólnotowej można było położyć większy nacisk na aspekt partnerstwa miejsko-wiejskiego, który jest mocno zaakcentowany w europejskiej perspektywie rozwoju przestrzennego i następnie dalej rozwijany w stanowiącym uzupełnienie programie studiów europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego nad europejskim planowaniem przestrzennym. Możliwy wkład tego partnerstwa w przygotowanie rozszerzenia UE jest mocno podkreślany w całym Programie Inicjatywy Wspólnotowej. Słabym punktem jest jednak brak koordynacji instrumentów finansowych zapewnianych przez Komisję Europejską.

2.4. Wymiar Północny

Inną inicjatywą UE, która w dokumencie III B zasłużyła na szczególną uwagę, jest Wymiar Północny. Obejmuje on prawie cały region programu IR III B BSR. Jego celem jest zapewnienie wartości dodanej poprzez wzmocnioną koordynację i komplementarność w programach UE i państw członkowskich oraz rozszerzenie współpracy między krajami Europy Północnej. Z uwagi na to, że Wymiar Północny nie jest programem finansowym, jego plan działania będzie musiał być wdrażany przy pomocy innych instrumentów finansowych, takich jak programy INTERREG III. Jak zostało wspomniane w Programie Inicjatywy Wspólnotowej dla RMB, plan działania Wymiaru Północnego ma kilka części, które stanowią przedmiot szczególnego zainteresowania dla RMB i w związku z tym realizacja tych działań może być wspierana przez program BSR III B. Wymiar Północny jest przedmiotem intensywnych dyskusji w Komitecie Programowym. Skandynawscy uczestnicy byli szczególnie zainteresowani tym, aby Wymiar Północny stał się znany, akceptowany oraz zintegrowany.

2.5 „Bałtyk 21”

„Bałtyk 21” jest programem Agendy 21 przyjętym przez wszystkie państwa Morza Bałtyckiego na rzecz zrównoważonego rozwoju regionalnego. Nacisk położony jest na współpracę regionalną, a praca koncentruje się na siedmiu sektorach gospodarki (rolnictwo, energia, rybołówstwo, leśnictwo, przemysł, turystyka i transport), planowaniu przestrzennym i edukacji.

Celem współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego jest poprawa warunków życia i pracy w ramach zrównoważonego rozwoju, zrównoważonego zarządzania bogactwami naturalnymi i ochrony środowiska. Zrównoważony rozwój obejmuje trzy wzajemnie od siebie zależne

wymiary – gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Zatem wyznaczone obszary celów są następujące:

- bezpieczne i zdrowe życie dla obecnych i przyszłych pokoleń;
- oparta na współpracy i pomyślnie rozwijająca się gospodarka i społeczeństwo dla wszystkich;
- lokalna i regionalna współpraca oparta na demokracji, otwartości i uczestnictwie;
- utrzymanie lub przywracanie różnorodności i produktywności biologicznej i ekosystemowej;
- zapewnienie, aby emisje do atmosfery, gruntu i wody nie przekraczały możliwości środowiska naturalnego;
- efektywne wykorzystanie i zarządzanie odnawialnymi zasobami naturalnymi w ramach ich zdolności regeneracyjnej;
- zapewnianie efektywnego i cyklicznego przepływu materiałów z nieodnawialnych źródeł oraz tworzenie i promowanie ich odnawialnych substytutów;
- zwiększanie wśród różnych aktorów na wszystkich szczeblach społecznych świadomości dotyczącej elementów i procesów prowadzących do zrównoważonego rozwoju.

W celu monitorowania rozwoju w Regionie Morza Bałtyckiego dla każdego obszaru celu opracowano zestaw głównych wskaźników oraz przygotowano odpowiednie dane statystyczne. Można by było w tym względzie rozważyć powiązanie programu INTERREG III B z Agendą 21 dla RMB, jeżeli chodzi o pobudzanie efektów środowiskowych.

W opracowanym w 1998 r. planie działania Agendy 21 dla Regionu Morza Bałtyckiego przedsięwzięcia podzielone są na trzy rodzaje: wspólne przedsięwzięcia ukierunkowane na kwestie dotyczące kilku sektorów, przedsięwzięcia dotyczące wybranego sektora oraz przedsięwzięcia dotyczące planowania przestrzennego. Program „Bałtyk 21” stanowi elementarną część współpracy w ramach Regionu Morza Bałtyckiego, a zatem powinien być skoordynowany z programem INTERREG III B.

2.6 TEN

TEN (sieć transeuropejska) stała się wiodącym projektem Komisji Europejskiej prowadzącym do dalszej integracji poprzez poprawienie sieci w dziedzinie transportu, komunikacji i energii. Dla przykładu, celem transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T było połączenie obszarów peryferyjnych z centralnymi obszarami Wspólnoty. Dwa spośród 14 kontynuowanych przez Komisję priorytetowych projektów dotyczących transportu znajdują się na obszarze Regionu Morza Bałtyckiego, a mianowicie stałe połączenie kolejowo-drogowe Oresund między Danią i Szwecją, które zostanie otwarte tego lata, oraz skandynawski trójkątny multimodalny korytarz, który rozciąga się od południowej Szwecji po Norwegię, Finlandię i Rosję. Na obszarze Regionu Morza Bałtyckiego znajduje się również mały odcinek ważnego ekspresowego korytarza kolejowego północ-południe z Berlina. Połączenie Oresund zlikwiduje jedno z głównych „wąskich gardeł” spowodowanych brakiem pierwszorzędnej sieci drogowej. Według analizy przeprowadzonej w ramach programu VASAB 2010+ istotnym problemem transportu drogowego na całym obszarze RMB jest brak odpowiednich możliwości transportowych w formie autostrad obsługujących ważne korytarze transportowe. Szczególne wąskie gardła stanowią obszary przygraniczne. Jeżeli chodzi o ruch kolejowy, to jednym z problemów jest brak międzynarodowych pasażerskich usług kolejowych.

W przyszłości UE będzie nadal traktować priorytetowo rozwój sieci transeuropejskiej. Nie rozwiązuje to jednak problemów nowych państw członkowskich oraz Rosji i Białorusi. Jeżeli chodzi o nowe państwa członkowskie, możliwe jest wykorzystanie finansowania w ramach TINA/ISPA na modernizację i rozwijanie systemów transportowych i w przyszłości UE nadal będzie się na tym koncentrować. W dokumencie europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego zaleca się powiązanie sieci transeuropejskiej z sieciami drugorzędnymi. Rozwój i udoskonalanie takich intermodalnych drugorzędnych sieci może wspierać program INTERREG III B.

Jednym z celów programu BSR jest promowanie rozwoju multimodalnych systemów transportowych przy pomocy działań, które zwiększają dalszy rozwój sieci transeuropejskiej i łączą z nią rosyjski system transportowy. Z uwagi na to, że brakujące połączenia i brakujące sieci uważane są za podstawową cechę infrastruktury transportu drogowego regionu, działania te mają ogromne znaczenie dla integracji zachodnich i wschodnich części tego regionu.

2.7 Komplementarność i związki z innymi programami współpracy

Region Morza Barentsa i SWEBALTCOP

Zgodnie z propozycją Finlandii i Szwecji program BSR INTERREG III B będzie również uwzględniał współpracę na „europejskiej politycznej Północy", w Regionie Morza Barentsa. Uważa się to za bardzo istotne ze względów geograficznych, logistycznych i politycznych. Rozwój tego regionu jest również pod wieloma względami uważany za równoległy w stosunku do rozwoju Regionu Morza Bałtyckiego, z perspektywą szeroko zakrojonej transnarodowej współpracy w Europie Północnej. Pod względem geograficznym obszar Morza Barentsa częściowo pokrywa się z północnymi obszarami Regionu Morza Bałtyckiego. Jasne jest, że oba obszary mają wspólne problemy, które wymagają rozwiązania, a INTERREG III B mógłby dostarczyć dla tego celu kilku narzędzi.

W deklaracji z kwietnia 2000 r. Komisja zaproponowała, aby program BSR INTERREG III B uwzględnił współpracę z południowym obszarem bałtyckim. Ten obszar programu SWEBALTCOP był poprzednio wspierany przez program z art. 10 i będzie kontynuowany jako program INTERREG III B. Istnieją głównie dwie niezwykle istotne kwestie dotyczące włączenia programu SWEBALTCOP w Program Inicjatywy Wspólnotowej. Po pierwsze, działalność SWEBALTCOP jest dużo bardziej typowa dla INTERREG IIIA niż III B, ale ze względu na położenie geograficzne finansowanie z projektu IIIA jest niemożliwe. Po drugie, zarezerwowanie pewnej kwoty funduszy z III B dla ograniczonego subregionu Morza Bałtyckiego pozostaje trudne zarówno z powodu politycznych napięć między krajami Regionu Morza Bałtyckiego, jak i ze względu na skutek w postaci sygnału, jaki będzie to miało dla innych ewentualnych subregionów. Z tego powodu istnieją trudności ze znalezieniem wyraźnego rozwiązania dla zintegrowania programu SWEBALTCOP z programem BSR.

Program pozostawił otwartą sprawę konkretnych rozwiązań dotyczących organizowania współpracy z tymi regionami, ale stwierdza się w nim, że „powinien uwzględniać i dalej rozwijać doświadczenia zdobyte w ramach współpracy z Regionem Morza Barentsa i SWEBALTCOP".

Inne inicjatywy dotyczące współpracy

Program zawiera krótki opis i analizę szeregu innych rozmaitych przedsięwzięć w dziedzinie współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego, które mogą być powiązane z programem III B na

szczeblu działania. Dyskutuje się o połączeniu go z programami TACIS i PHARE. Ponadto istnieje opis komplementarności z innymi inicjatywami UE.

2.8 Wnioski

Program Inicjatywy Wspólnotowej jest dobrze zakorzeniony i zgodny z polityką wspólnotową. Zawiera on bardzo szerokie omówienie doświadczeń z poprzedniej współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego i na przyległych obszarach, a doświadczenie to wykorzystywane jest przy udoskonalaniu dokumentu programu. Ponadto, współpraca i koordynacja z innymi odpowiednimi programami ustalona jest jako cel na przyszły okres.

3. Ocena analizy regionu i analizy SWOT

Połowę programu stanowi analiza regionu. Włożono wiele wysiłku w jej wyważenie w taki sposób, aby uwzględniała ona zróżnicowanie regionalne. Analiza jest istotna dla programu i podczas jego tworzenia była poprawiana. Podstawę dla informacji stanowiły VASAB 2010 i 2010+. Eksperci ds. ewaluacji intensywnie przedyskutowali analizę i SWOT z zespołem ds. programowania. Analiza SWOT dokonana przez ekspertów ds. ewaluacji (patrz Załącznik 1) została uwzględniona przy pisaniu Programu Inicjatywy Wspólnotowej.

Eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* podkreślili w szczególności, że analiza SWOT powinna uwzględniać następujące kwestie:

- Powinna istnieć logiczna zgodność między kompleksową analizą sytuacji w Regionie Morza Bałtyckiego i analizą SWOT co do celów, strategii oraz priorytetów i działań. Analiza SWOT służy jako główny wątek łączący różne aspekty programu. Opis sytuacji gospodarczej, społecznej i środowiskowej w Regionie Morza Bałtyckiego okazał się być zgodny z analizą SWOT; nie ma potrzeby opisywania czynników, które nie będą objęte analizą SWOT. Cele, priorytety i działania powinny być zatem oparte na wynikach analizy SWOT.
- Analiza SWOT powinna koncentrować się na czynnikach, które są właściwe i mają strategiczne znaczenie dla programu. W tym kontekście ważne jest przeprowadzenie analizy z rozróżnieniem spojrzenia na sytuację Regionu Morza Bałtyckiego z perspektywy międzyregionalnej i wewnątrzregionalnej. Analiza taka umożliwia ustalenie rozbieżności między subregionami. Stanowi to główne zadanie dla analizy SWOT, ponieważ integracja i likwidowanie luk bądź zmniejszanie dysproporcji w Regionie Morza Bałtyckiego jest jednym z celów programu INTERREG. Program powinien zająć się tymi rozbieżnościami, aby umożliwić wykorzystanie możliwości rozwoju regionu. Ustalenie rozbieżności zostało uwzględnione zarówno w perspektywie północ-południe, jak i wschód-zachód. Można przyjąć, że największe dysproporcje występują między regionami wschodnimi i zachodnimi, co ma znaczenie, jeżeli chodzi o wysiłki zmierzające do ułatwienia procesu przystępowania do UE.
- Wszechstronna analiza sytuacji w Regionie Morza Bałtyckiego przedstawiona w głównym tekście powinna być dokładna i koncentrować się na wyciąganiu stosownych wniosków. Materiał stanowiący tło, poświęcony różnym aspektom rozwoju w Regionie Morza Bałtyckiego, powinien być raczej zamieszczony w załączniku do dokumentu programu. Podanie zbyt wielu informacji w głównym tekście może spowodować, że czytający straci wątek dotyczący głównych argumentów.

Ogólnie rzecz biorąc, kwestie te są obecnie uwzględniane w dokumencie programu. Jego struktura logiczna jest dość spójna, a analiza jest bardziej ukierunkowana, niż miało to miejsce we wcześniejszych wersjach. Wszechstronna analiza również zyskała na przejrzystości i czytelności przez to, że jest lepiej skonstruowana i bardziej skondensowana niż poprzednio. Chociaż w trakcie tego procesu poczyniony został duży postęp, eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* podtrzymują swój pogląd, że analizę należy dalej poprawić poprzez umieszczenie części opisu w załączniku i zachowanie pewnych wniosków w tekście głównym. Analiza SWOT również może być bardziej skoncentrowana na głównych dysproporcjach w regionie. Bardziej przejrzysty i zawężony dobór czynników, którymi należy się zająć w ustępach poświęconych priorytetom i działaniom również poprawiłby analizę, na

przykład w odniesieniu do „wąskich gardeł” w systemach transportowych oraz intermodalnych rozwiązań transportowych.

4. Wartość dodana programu INTERREG III B

4.1. Wizja i cele

Ogólna wizja proponowanego programu BSR III B jest następująca:

Region Morza Bałtyckiego jest uznanym i zintegrowanym partnerem w społeczności europejskiej i światowej. Struktury terytorialne różnych części regionu są zrównoważone pod względem gospodarki, ekologii, warunków społecznych i kulturowych. Pod wieloma względami region ten realizuje zasady zrównoważonego rozwoju. Wzmacniana jest charakterystyczna różnorodność poszczególnych regionów, przy jednoczesnym ugruntowaniu podobnych warunków życia we wszystkich regionach. W całym Regionie Morza Bałtyckiego występuje odrębność regionalna. Umacnia się myślenie wychodzące poza granice narodowe na korzyść całego regionu.

Wizja Programu Inicjatywy Wspólnotowej oparta jest na projekcie VASAB 2010 i jest nadal rozwijana w celu uwzględnienia projektu VASAB 2010+, a także innych projektów INTERREG IIC oraz dokumentu europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego. W wyniku wcześniejszej współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego obszar Programu Inicjatywy Wspólnotowej jest stosunkowo dobrze znany w Europie – szczególnie w porównaniu z wieloma innymi obszarami programu INTERREG. Pomogło to już marketingowi programu. Region ten posiada również pewną tożsamość, chociaż mogłaby ona być wzmocniona. Program INTERREG III B nie oferuje jednak wystarczających narzędzi dla zrównoważonego rozwoju, szczególnie rozwoju gospodarczego.

Wizję konkretyzuje pięć głównych celów ogólnych, które nie były zawarte w programie INTERREG IIC.

Główne cele ogólne

- Rozwój gospodarki Regionu Morza Bałtyckiego i wzmocnienie jej pozycji w gospodarce światowej
- Podniesienie poziomu zintegrowania Regionu Morza Bałtyckiego
- Promowanie równowagi terytorialnej poprzez wspieranie słabych punktów i opieranie się na mocnych punktach
- Kształtowanie zrównoważonej części Europy
- *Efektywne wykorzystanie ograniczonych zasobów*

Cele te pozostają raczej ogólne i pasują prawie tak samo dobrze do Regionu Morza Bałtyckiego, jak i do innych regionów Europy. Biorąc pod uwagę fakt, że mają one swoje źródło w VASAB, a nie we współpracy w ramach europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego, zaskakuje fakt, że rzeczywista sytuacja i główne wyzwania, przed którymi stoi Region Morza Bałtyckiego, nie są podkreślone w sposób oczywisty czy bardziej konkretny. Zważywszy, że Region Morza Bałtyckiego jest regionem szczególnym, zasługującym na uwagę na swoim własnym terenie, powinny być określone konkretne wyzwania, jakie mogą znaleźć odzwierciedlone w głównych celach. Powiedziawszy to, należy jednak przyznać, że to, co można osiągnąć w ramach programu INTERREG III B, stanowi decydujący czynnik dla opracowywania głównych celów ogólnych.

Dalsze opracowywanie głównych celów ogólnych oparte na analizie SWOT i opisie regionu (część I programu), mogłoby prowadzić do wizji i głównych celów ogólnych, które są bardziej charakterystyczne dla Regionu Morza Bałtyckiego i które mogą być z łatwością wykorzystane dla potrzeb marketingu dotyczącego tego programu i regionu. Ogólnie rzecz biorąc, określanie właściwej wizji i odpowiednich celów ogólnych może przyczynić się do uznania potencjału programu lub regionu.

4.2. Od wizji do działania – *priorytety i działania*

Przekształcenie ogólnych wizji w priorytety i działania właściwe dla przewidywanego programu jest zadaniem trudnym, ale mającym istotne znaczenie dla jego powodzenia. Wymaga to uzyskania wyraźnego obrazu wyniku/rezultatów, jakie mają być osiągnięte w ramach programu. Chociaż w dostatecznie ukierunkowanym programie trudno jest pogodzić szeroką gamę różnorodnych interesów, to istnieje poczucie potrzeby mocniejszego ukierunkowania, niż miało to miejsce w przeszłości.

4.3 Doświadczenia z przeszłości

	Program INTERREG IIC
Ogólne Cele	• Wzmocnienie rozwoju potencjału RMB • Zwiększenie spójności gospodarczej i społecznej • Zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionu jako całości • Promowanie równowagi terytorialnej poprzez wspieranie słabych punktów i opieranie się na punktach mocnych
Główne cele szczegółowe (VASAB)	**I.** RMB jest zintegrowanym partnerem europejskiej i światowej społeczności **II.** Równowaga terytorialna między różnymi częściami regionu **III.** Policentryczny system miejski i struktura osiedli (tutaj 7 głównych celów szczegółowych) **IV.** Sieci transportowe, komunikacyjne i energetyczne łączą miasta i obszary wiejskie (tutaj 9 głównych celów szczegółowych) **V.** Obszary o szczególnym znaczeniu – rozwój i ochrona (tutaj 4 główne cele szczegółowe)

Priorytety, działania i poddziałania	1. Promowanie działań ukierunkowanych na zrównoważony rozwój w RMB 1.1. Promowanie bałtyckiego systemu miejskiego i zrównoważonej struktury osiedli (8 przedsięwzięć spełniających kryteria uzyskania pomocy) 1.2. Usprawnianie komunikacji i promowanie rozwiązań dotyczących energii w ramach zrównoważonego rozwoju regionalnego 1.2.1. Poprawa infrastruktury transportowej i modernizacja funkcjonowania transportu (8 przedsięwzięć spełniających kryteria uzyskania pomocy) 1.2.2. Zwiększanie zdolności w dziedzinie telekomunikacji (3 przedsięwzięcia spełniające kryteria uzyskania pomocy) 1.2.3. Promowanie rozwiązań dotyczących energii w celu wspierania rozwoju przestrzennego (4 przedsięwzięcia spełniające kryteria uzyskania pomocy) 1.3. Promowanie zintegrowanego zarządzania i zrównoważonego rozwoju stref nadbrzeżnych, wysp i innych specyficznych obszarów (3 przedsięwzięcia spełniające kryteria uzyskania pomocy) 2. Promowanie podejścia związanego z rozwojem przestrzennym w RMB 2.1. Dalszy rozwój strategii planowania przestrzennego i wymiana doświadczeń w dziedzinie planowania przestrzennego (7 przedsięwzięć spełniających kryteria uzyskania pomocy) 2.2. Zarządzanie związkami w dziedzinie planowania przestrzennego, w szczególności w odniesieniu do dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz rozwoju turystyki (6 przedsięwzięć spełniających kryteria uzyskania pomocy) 3. Pomoc techniczna

Jak pokazuje badanie celów ogólnych, celów szczegółowych, priorytetów, działań i poddziałań programu INTERREG IIC, ma on słabe określone ukierunkowanie. Zamiast postępowania krok po kroku, konkretyzowania i rozbijania ogólnych celów na spójne dziedziny dla potrzeb kwalifikowalnych przedsięwzięć, co później mogłoby być wykorzystane do realizowania wizji, ukierunkowanie stało się coraz bardziej rozproszone.

Wszechstronny i różnorodny charakter programu INTERREG IIC znajduje również odbicie w przedsięwzięciach spełniających kryteria uzyskania pomocy, którymi są, np., tworzenie sieci (*networking*); studium wykonalności i inne badania przedinwestycyjne; wymiana know-how; opracowywanie strategii wdrażania i planów działania; logistyka marketingowa; zarządzanie konkretnymi projektami regionalnymi lub powiązanymi międzynarodowo; projekty pilotażowe i demonstracyjne; badania oceny; katalogi i systemy informacyjne; instrukcje obsługi/podręczniki; wyjątkowo: inwestycje w małą infrastrukturę. Z wyjątkiem inwestycji infrastrukturalnych, większość przedsięwzięć w dziedzinie planowania przestrzennego uzyskuje wsparcie.

Uwagi na ten temat – ewaluacja okresowa

„Trudno jest ustalić zgodność poglądów co do szczegółowych celów programu. [...] zamierzenia i cele, a także niektóre priorytety i działania określone w sposób raczej ogólny i niejasny z niewielką szansą na skuteczną ewaluację. [...] ograniczone środki dla programu w stosunku do wielkiej liczby celów, istnieje wysokie ryzyko tak skąpego rozdzielenia funduszy, że trudno będzie zmierzyć rzeczywiste wyniki”.

„Zaleca się, aby każdy następny program na tę skalę koncentrował się na bardziej ograniczonej liczbie wyraźniejszych celów, aby jego oddziaływanie było lepsze, a działania celowe, gdzie udane projekty przynosiłyby zauważalną różnicę”.

Z uwagi na to, że INTERREG IIC był pierwszym programem tego rodzaju i może być postrzegany jako faza eksperymentalna, takie podejście było z pewnością wystarczająco uzasadnione. Jednak na podstawie doświadczeń z tego zadania nowe cele, priorytety i działania dla następnego programu powinny być skonstruowane w sposób bardziej nastawiony na rezultaty.

4.4 Z myślą o przyszłości

Podczas pierwszego przeglądu priorytetów i działań do sformułowania dwóch głównych aspektów ewaluacji doprowadziły następujące wstępne pytania:

- *Efektywność zewnętrzna*
  Czy program ułatwia właściwe postępowanie, zważywszy na stojące przed nim wyzwania i zdobyte dotychczas doświadczenia?
- *Dopasowanie pod względem strategicznym i efektywność wewnętrzna*
  Czy cele strategiczne i działania są dobrze określone i możliwe do osiągnięcia?

Wytyczne programu INTERREG III B określają szereg priorytetowych tematów, a równocześnie podkreśla się konieczność silnego ukierunkowania. Sprzeczność między istnieniem rozproszonego zestawu priorytetowych tematów, które w pewnym stopniu są zorientowane bardziej sektorowo niż przestrzennie, a położeniem nacisku na silne ukierunkowanie musi zostać rozwiązana w faktycznym procesie tworzenia programu. Ponadto program INTERREG III B umożliwia wspieranie inwestycji infrastrukturalnych, wobec czego trzeba w nim również określić związane z tym kluczowe obszary, co z pewnością powinno stanowić integralną część priorytetowych tematów.

Wytyczne INTERREG III - pasmo B

Wkład w harmonizację integracji terytorialnej w całej Unii Europejskiej.

Transnarodowa współpraca między władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi ma na celu promowanie wyższego stopnia zintegrowania terytorialnego we wszystkich dużych skupiskach regionów europejskich z myślą o osiągnięciu *trwałego, harmonijnego i zrównoważonego rozwoju* w Unii Europejskiej oraz lepszej integracji z krajami kandydującymi i innymi krajami sąsiedzkimi.

Nowy program powinien się opierać na:

- Doświadczeniu INTERREG IIC
- Priorytetach polityki wspólnotowej, takich jak
  - TEN
  - Europejska perspektywa rozwoju przestrzennego

„Ważne jest uniknięcie rozproszenia wysiłków i poszukiwanie silnego ukierunkowania”

Priorytetowe tematy:

- Operacyjne strategie rozwoju przestrzennego na skalę transnarodową
  - Współpraca między miastami
  - Współpraca miejsko-wiejska
  - Rozwój policentryczny
  - Zrównoważony rozwój
- Efektywny, zrównoważony system transportu oraz lepszy dostęp do społeczeństwa informacyjnego
- Środowisko i dobre zarządzanie dziedzictwem kulturowym i zasobami naturalnymi
- Integracja między regionami morskimi i wyspowymi (silnie zaakcentowana)
- Zintegrowana współpraca z najbardziej oddalonymi regionami

„Należy również ustalić najważniejsze obszary dla inwestycji infrastrukturalnych”.
“Wybrane projekty muszą wykazywać konkretne, widoczne i nowatorskie rezultaty”.

W trakcie procesu tworzenia programu Wspólny Komitet Programowy wielokrotnie zmieniał strukturę priorytetów i działań. Główne punkty dyskusji dotyczyły rezultatów analizy SWOT, potrzeby elastyczności umożliwiającej dostosowanie się do zmian w raczej długim okresie trwania programu, potrzeby ukierunkowania, proaktywnego podejścia. Mając na uwadze restrykcje i ograniczenia, Wspólny Komitet Programowy uzgodnił cztery priorytety i 6 działań:

Program INTERREG III B

1. Promowanie podejść związanych z rozwojem przestrzennym i działań na rzecz określonych terenów i sektorów
1.1. Wspieranie opracowywania i wdrażania strategii dla makroregionów
1.2. Promowanie zrównoważonego rozwoju określonych sektorów
1.3. Wzmacnianie zrównoważonego rozwoju stref nadbrzeżnych, wysp i innych specyficznych obszarów

2. Promowanie struktur terytorialnych wspierających zrównoważony rozwój RMB

2.1 Promowanie rozwoju zrównoważonych policentrycznych struktur osadniczych

2.2 Tworzenie zrównoważonych połączeń komunikacyjnych w celu poprawy zintegrowania przestrzennego

2.3 Wzmacnianie dobrego zarządzania dziedzictwem kulturowym i naturalnym oraz zasobami naturalnymi

3. Promowanie budowania instytucji, wzmacnianie transnarodowego rozwoju przestrzennego

4. Pomoc techniczna w celu wspierania współpracy transnarodowej

Porównanie programu INTERREG IIC z nowym programem pokazuje, że wszystkie stare priorytety i działania miały wpływ na nowy program, a także na wszystkie priorytetowe tematy (według wytycznych wspólnotowych), z wyjątkiem jednego, dotyczącego współpracy najbardziej oddalonych regionów. Ponadto uwzględniono SWEBALTCOP, włączając priorytet 3 dotyczący budowania instytucji. W trakcie procesu tworzenia programu poczyniono szereg kroków w kierunku osiągnięcia silniejszego ukierunkowania. Nadal pozostaje niebezpieczeństwo, że nawet w sześcioletnim okresie czasu nie osiągnie się wymiernych rezultatów, jeżeli fundusze będą rozdzielone zbyt skąpo między dużą liczbę przedsięwzięć. W tym względzie cenny wkład w osiągnięcie lepszego ukierunkowania

dostarcza tabela przedstawiająca sposób dopasowania działań do najważniejszych dziedzin współpracy, przedstawiona Wspólnemu Komitetowi Programowemu w Wilnie.

	Ważne dziedziny współpracy							
Działania		Wzrost we wschodniej części RMB	Globalizacja i nowa gospodarka w RMB	Przyjazny środowisku system transportu dla RMB	Niska gęstość zaludnienia, pokonywanie odległości za pomocą ICT	Turystyka i dziedzictwo kulturowe RMB	Zarządzanie walorami środowisko-wymi RMB o znaczeniu europejskim	Inne dziedziny
	Promowanie strategii i działań na rzecz rozwoju przestrzennego Regionu Morza Bałtyckiego	**X**	**X**	**X**	**X**	**X**	**X**	
	Promowanie bałtyckiego systemu miejskiego i wyważonej, policentrycznej struktury osadniczej	**X**	**X**	**X**		**X**		
	Promowanie efektywnych i zrównoważonych systemów transportowych i komunikacyjnych oraz poprawy dostępu do społeczeństwa informacyjnego	**X**	**X**	**X**	**X**			
	Promowanie dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz zrównoważonego rozwoju stref nadbrzeżnych, wysp, terenów nadrzecznych i innych specyficznych obszarów	**X**	**X**		**X**	**X**	**X**	

Na poparcie silniejszego ukierunkowania programu przy jednoczesnym zapewnieniu uwzględnienia szerokiego zakresu działań tabela taka jak ta może stanowić wyjaśnienie zasad leżących u podstaw wyboru projektu. Gdyby każde podanie o dofinansowanie projektu było oceniane zgodnie z niniejszą tabelą, można byłoby uniknąć zbyt skąpego rozdzielania funduszy. Należy rozważyć włączenie tej tabeli (lub jej skorygowanej wersji) w kryteria wyboru.

Innym – o wiele bardziej obiecującym – podejściem do osiągnięcia ukierunkowanego programu jest będące przedmiotem ożywionych dyskusji *proaktywne podejście służące zagwarantowaniu ukierunkowania i wymiernych rezultatów przestrzennych*. Jak wskazano w Programie Inicjatywy Wspólnotowej, istnieje potrzeba ukierunkowanego programu. W Programie Inicjatywy Wspólnotowej ukierunkowanie zostało określone ostrożnie, ponieważ program ten ma stosunkowo długi horyzont czasowy i nie powinien być zamknięty, wyłączając te przedsięwzięcia, które mogą być ważne w przyszłości. Elastyczność takiego podejścia postrzegana jest jako reakcja na dynamikę tego regionu. Jednocześnie elastyczność ta wymaga aktywnego zarządzania programem, które polega zarówno na monitorowaniu zdarzeń zachodzących w regionie (włączając w to rezultaty projektów i nowe wyzwania),

ustalaniu dziedzin działalności i generowaniu projektów w tych dziedzinach. Ogólnie rzecz biorąc, wszystko to zostało zawarte w programie. Dla programu będzie jednak ważne, aby Komitet Sterujący skorzystał ze swojego prawa do decydowania o specjalnym ukierunkowaniu lub wymaganiach stosowanych przy indywidualnych konkursach.

Ogólnie istnieje tendencja do tworzenia Komitetu Monitorującego i Sterującego oraz krajowych podkomitetów odpowiedzialnych za ostateczne dopracowanie programu, zapewniające jego powodzenie. Ukierunkowanie programu poprzez stosowanie proaktywnego podejścia obejmującego cały okres trwania programu mogłoby spowodować trudności. Opowiadamy się za proaktywnym podejściem, ale widzimy również niebezpieczeństwo przeciążenia w dziedzinie zarządzania programem i zbyt wysokich oczekiwań co do ewaluacji ex-post (IR IIC BSR) i ewaluacji okresowej (IR III B BSR).

Trudno jest powiedzieć w tym momencie, czy w programie stosowane jest „właściwe" podejście służące sprostaniu wyzwaniom RMB. Z uwagi na to, że jego plan jest raczej obszerny, wyzwanie stanowi nie tyle to, jak uwzględnić jeszcze niedocenione aspekty, a raczej to, jak zagwarantować efekty programu. Tak więc jego sukces będzie w dużym stopniu zależał od ostatecznego wyboru projektu.

Wstępna analiza pięciu aspektów o znaczeniu ogólnym bez uwzględnienia specyficznych wyzwań, przed którymi stoi RMB, pokazuje, że nawet dla osiągnięcia ogólnych celów konieczne jest wykonanie pewnej pracy podczas wdrażaniu programu.

Zrównoważony rozwój

Wytyczne wspólnotowe podkreślają znaczenie zrównoważonego rozwoju. Zintegrowanie zrównoważonego rozwoju z Programem Inicjatywy Wspólnotowej zostało w sposób istotny udoskonalone w procesie tworzenia programu.

Jak zostało wskazane w opracowaniu eksperta ds. ewaluacji poświęconym omówieniu strategicznej oceny środowiska, kwestia zrównoważonego rozwoju powinna stanowić podstawowy, zintegrowany aspekt programu i nie być ograniczona do pewnych działań. Każdy priorytet i działanie powinny przyczyniać się do osiągania celów zrównoważonego rozwoju wspomnianych w wytycznych wspólnotowych. Zaprojektowane priorytety i działania stwarzają różne możliwości projektom ukierunkowanym na kwestie środowiskowe. Wykorzystanie i znaczenie zrównoważonego rozwoju w programie jest zróżnicowane, ponieważ w związku z omawianym kontekstem i tematem podkreślane są różne jego aspekty.

Ponadto, przy osiąganiu spójności celów programu przydatne jest wyraźne rozróżnienie między pojęciem zrównoważonego rozwoju i względami środowiskowymi. Program częściowo zajmuje się kwestią zrównoważonego rozwoju, a częściowo koncentruje się na problemach środowiskowych.

Aby wesprzeć aspekt środowiskowy we wszystkich projektach, ekspert ds. ewaluacji zaleca uwzględnienie „wytycznej dotyczącej zrównoważonego rozwoju dla celów opracowania i zarządzania projektem" w „pakiecie startowym" (patrz również opracowanie zawierające omówienie strategicznej oceny środowiska).

Środowisko

Rola środowiska jako atutu w rozwoju regionu oraz wzajemne powiązanie między jakością środowiska i potencjałem gospodarczym nie zawsze są w programie w pełni uznane.

Obejmuje to uznanie gospodarczego znaczenia środowiska przy podejmowaniu decyzji dotyczących lokalizacji, oznaczania produktów i nowych sektorów gospodarczych, które są uzależnione od jakości środowiska, takich jak turystyka.

UE jest czynnikiem mającym swój wpływ na harmonizowanie agendy, krajowego ustawodawstwa i praktyk środowiskowych w krajach RMB, szczególnie dzięki dyrektywie dotyczącej oceny oddziaływania na środowisko oraz dyrektywom o ptakach i siedliskach, które razem stanowią ramy legislacyjne dla ochrony przyrody i siedlisk w Europie, a także sieci Natura 2000, określającej wytyczone geograficznie obszary przyrodnicze o znaczeniu wspólnotowym. Dyrektywy dotyczące środowiska, sieć NATURA 2000 i inne inicjatywy transgraniczne w RMB są raczej niedocenione w dokumencie programu, ale zostały one przedyskutowane w procesie tworzenia programu.

Na podstawie propozycji dyrektywy UE i podręcznika opracowano i zalecono pięcioetapowe podejście służące zastosowaniu tej metodologii w procesie INTERREG. Nie zostało ono przyjęte dla programu, ale jego wynikiem były zalecenia dotyczące szczebla projektów.

Równe szanse

Zgodnie z wytycznymi wspólnotowymi (paragraf V.25) zadaniem ewaluacji *ex-ante* jest zapewnienie w programie równych szans mężczyznom i kobietom. Chociaż perspektywa równych szans dla obu płci zajmuje silną pozycję w większości rodzajów działalności społecznej, to równość płci jest trudna do wzmocnienia przy pomocy programu INTERREG III B.

Proces tworzenia programu był wyraźnie zdominowany przez mężczyzn, gdyż większość uczestników stanowili mężczyźni (ok. 2/3). Program Inicjatywy Wspólnotowej przyczynia się do poprawy w tym względzie, chociaż projekt programu nie zawiera jasno sprecyzowanego podejścia do kwestii równych szans.

Głównym działaniem ukierunkowanym na równe szanse dla mężczyzn i kobiet są uregulowania mówiące o tym, że równe szanse dla mężczyzn i kobiet mają być uwzględniane przy tworzeniu struktury zarządczej (Instytucji Zarządzającej, Wspólnego Sekretariatu, Instytucji Płatniczej, Komitetu Monitorującego, Komitetu Sterującego itd.). Ponadto, „wkład w zapewnianie równych szans" został włączony w zestaw minimalnych kryteriów wyboru projektu.

Technologie informatyczne

Program Inicjatywy Wspólnotowej kładzie silny nacisk na „nową gospodarkę" i poprawę dostępu do społeczeństwa informacyjnego. Uwzględniono również kwestie takie jak koncentrowanie się na różnicach w RMB, np. stwarzanie równych szans państwom członkowskim UE i państwom spoza UE, rozwijanie wkładu technologii informatycznych w partnerstwo wiejsko-miejskie oraz wzmacnianie regionów peryferyjnych i wysp.

Działalność gospodarcza

Jeżeli chodzi o wzrost i wzmocnienie działalności gospodarczej w ramach INTERREG III B, to najistotniejsze punkty obejmują zaangażowanie sektora prywatnego i bezpośrednie powiązanie projektów z procesami podejmowania decyzji. Ogólnie rzecz biorąc, nowy Program Inicjatywy Wspólnotowej jest silnie ukierunkowany na gospodarkę, ponieważ dysproporcje gospodarcze uważane są za główne „wąskie gardła" dla przyszłej integracji przestrzennej w RMB. Niemniej jednak trzeba mieć na uwadze, że głównym celem programu INTERREG III B jest promowanie wysokiego stopnia integracji terytorialnej we wszystkich

wielkich skupiskach regionów europejskich z zamiarem osiągnięcia trwałego, harmonijnego i zrównoważonego rozwoju.

Planowanie przestrzenne

Jeżeli chodzi o planowanie przestrzenne, to główną szansą dla programu INTERREG III B jest wdrożenie VASAB 2010+ i europejskiej perspektywy rozwoju przestrzennego. Ze względu na ukierunkowanie działań na te dwa wiodące dokumenty oraz działanie związane ze „strategiami rozwoju przestrzennego" program otwiera szeroką gamę możliwości dla projektów w dziedzinie planowania i rozwoju przestrzennego. Dalsze opracowywanie aspektu związanego z partnerstwem wiejsko-miejskim zgodnie z celami i głównymi przedsięwzięciami w ramach działania 2. mogłoby wnieść znaczną wartość dodaną. Jednak transnarodowy charakter tych projektów, a także ich powiązanie z faktycznie podejmowanymi decyzjami pozostają najważniejszymi punktami, jeżeli chodzi o ich wkład w zmniejszenie transnarodowych barier w RMB.

4.5 Transnarodowość

Głównym aspektem programu INTERREG III B jest transnarodowość. W trakcie opracowywania Programu Inicjatywy Wspólnotowej stało się jasne, że określenie transnarodowych „wąskich gardeł", jak również transnarodowych priorytetów jest zadaniem trudnym. Jest to szczególnie prawdziwe, gdyż Wspólny Komitet Programowy składa się z przedstawicieli krajowych i nawet przedstawiciele regionalni reprezentują regiony swojego kraju.

Przy opracowywaniu projektu programu trudność stanowiło wyważenie określonych interesów narodowych, podobnych interesów narodowych i wspólnych interesów transnarodowych. W końcu transnarodowe wyważenie i ukierunkowanie - nie tylko na własne interesy każdej ze stron czy podobne interesy narodowe, ale również na rzeczywiste zadania transnarodowe - zdało się zostać osiągnięte pomimo, że dyskusje np. nad kwestią Sekretariatu pokazują wyraźnie, iż interesy narodowe są niekiedy traktowane bardziej priorytetowo niż interesy transnarodowe.

Jednak jeżeli chodzi o wdrażanie programu, to dwa punkty podkreślają, że wspierane jest naprawdę podejście transnarodowe:

Po pierwsze, Program Inicjatywy Wspólnotowej jest rezultatem wspólnego wysiłku, angażującego wszystkie kraje Regionu Morza Bałtyckiego. Dokument końcowy został przygotowany i napisany głównie przez przedstawicieli państw członkowskich UE, z jednym wyjątkiem. W pracę byli głęboko zaangażowani przedstawiciele Polski i – oceniając w przybliżeniu - wnieśli oni największy wkład w napisanie tego dokumentu, szczególnie jeżeli chodzi o pracę w ramach współpracy VASAB. Dobra współpraca (partnerstwo) między Wschodem i Zachodem była postrzegana jako bardzo ważna na wszystkich etapach tworzenia programu. Klimat współpracy można scharakteryzować jako sprzyjający równych szansom dla Wschodu i Zachodu. Znajduje to również odzwierciedlenie we frekwencji na posiedzeniach Wspólnego Komitetu Programowego oraz w fakcie, że nie wszystkie spotkania tego komitetu odbywały się na terytorium UE.

Tabela: Udział w spotkaniach Wspólnego Komitetu Programowego według krajów RMB

	1. Spotkanie WKP w Berlinie	2. Spotkanie WKP w Sztokholmie	3. Spotkanie WKP w Wilnie	4. Spotkanie WKP w Helsinkach	5. Spotkanie WKP w Kopenhadze

Białoruś		1			1
Dania	3	5	4	4	5
Estonia		1			1
Finlandia	4	6	4	7	5
Niemcy	5	5	2	4	3
Łotwa	1	2	1	1	2
Litwa	1	2	6		
Norwegia	2	2	3	3	3
Polska	3	4	1	1	
Rosja	1	1	1	1	1
Szwecja	4	5	2	5	6

Niniejsza lista nie obejmuje uczestników z Sekretariatu, Wspólnej Instytucji Finansowej i zespołu ds. ewaluacji.

Po drugie, pomimo trudności z rzeczywistą transnarodowością, program kładzie silny nacisk na transnarodowość projektów i zadań, którymi zajmują się projekty. Podkreślono, że każde przedsięwzięcie powinno stanowić element transnarodowych badań lub koncepcji, a nie być wybierane tylko w kontekście narodowym czy regionalnym. Jeszcze wyraźniejsze są kryteria wyboru, zgodnie z którymi „aby zakwalifikować się do finansowania, projekty muszą koncentrować się na kwestiach, które wymagają rozwiązań transnarodowych". To bardzo szerokie stwierdzenie jest skonkretyzowane przez dalsze kryteria wyboru, zgodnie z którymi z danego projektu muszą odnieść korzyść co najmniej trzy państwa, jeżeli chodzi o treść, a co najmniej dwa państwa muszą zapewnić wkład finansowy.

To, czy program INTERREG III B przyczyni się do większego zintegrowania RMB, będzie ostatecznie zależało od wyboru projektu. Udane starania na etapie tworzenia programu oznaczają, że został przygotowany grunt dla powiązania różnych aktorów - na szczeblu programu i projektu - z koncepcją transnarodowości.

5. Struktura wdrażania

Zarządzanie programem INTERREG IIC było jedną z głównych kwestii krytykowanych w raporcie z ewaluacji okresowej i eksperci ds. ewaluacji *ex-ante* podzielają wiele z tych poglądów. Udoskonalenie struktur zarządzania i wdrażania stanowi główny przedmiot zainteresowania 3. grupy roboczej programu III B.

Do głównych kwestii, które zostały przedyskutowane z ekspertami ds. ewaluacji, należą:

Po pierwsze, istnieje kwestia dwóch lokalizacji Sekretariatu: problemy wynikają nie tyle z samej odległości, ile głównie z rozdziału zadań. Eksperci ds. ewaluacji wskazali, że nie ma racjonalnego powodu do rozdzielania zadań między dwa Sekretariaty. Nie pomaga to uczestnikom projektu, a przeciwnie – dezorientuje ich. Jak na razie wydaje się, że Sekretariaty programu INTERREG IIC znalazły praktyczny sposób na wspólną pracę, ale eksperci ds. ewaluacji zalecaliby jedną lokalizację Sekretariatu programu. Lokalizacja głównego Sekretariatu w Rostocku również stała się przedmiotem dyskusji ze względu na długi czas podróży do i z innego regionu partnerskiego lub miejsc spotkań. Jest to powodem trudności nie tylko dla Sekretariatu, ale także dla właścicieli projektu, którzy chcieliby być w bezpośrednim kontakcie z Sekretariatem. Lokalizacja Sekretariatu stanowi trudną kwestię polityczną zarówno w poprzednim, jak i w nowym okresie. Jest to więc sprawa, na temat której eksperci ds. ewaluacji przedstawili swoje opinie, ale decyzję podjęto na zasadzie równowagi między krajami i regionami reprezentowanymi w programie.

Inną kwestią, którą podniesiono w ewaluacji okresowej była potrzeba rozdzielenia Komitetów Monitorującego i Sterującego. Członkowie zasiadają równocześnie w obu komitetach a – według ewaluacji okresowej - „istnienie tych dwóch organów uważane jest powszechnie za niezadowalające, związane częściowo z kwestiami dodatkowego czasu i kosztów. Rozróżnienie odpowiedzialności jest w praktyce często mniej przejrzyste”. Biorąc pod uwagę wielki obszar geograficzny oraz fakt, że zgodnie z wytycznymi Komisji (18.02.2000 r.) „obowiązki KS mogą być wykonywane przez KM działający jako KS”, można byłoby rozważyć podział odpowiedzialności pomiędzy te dwa komitety. Uzgodniono jednak, że w nadchodzącym okresie program potrzebuje dwóch oddzielnych komitetów; ich zadania określone są wyraźniej, niż miało to miejsce poprzednio. Z punktu widzenia ekspertów ds. ewaluacji jest to racjonalna decyzja, ale - aby uniknąć biurokracji i powielania wysiłków - rozdział zadań między te komitety powinien być wyraźny. Posiadanie podwójnych mandatów mogłoby uczynić ten podział być może mniej wyraźnym i wobec tego nie jest zalecane. Kwestia ta jest również rozwiązana w ostatecznym projekcie programu.

Zgodnie z ewaluacją okresową istnieje również pewien stopień niepewności co do rozdziału zadań między Sekretariat i Wspólną Instytucję Finansową. Sekretariat przejął obowiązki, które formalnie należałyby do Instytucji Finansowej częściowo dlatego, że właściciele projektu nie byli wyraźnie poinformowali o podziale odpowiedzialności. W przyszłym okresie ten rozdział zadań powinien być wyraźniejszy.

Na szczeblu projektu program potrzebuje skutecznego marketingu, który został pomyślnie zrealizowany w poprzednim okresie. Niemniej jednak można byłoby wprowadzić udoskonalenia, aby zapewnić sprawną procedurę podpisywania umów i dokonywania płatności. Projektom potrzebne są również wyraźne wytyczne dotyczące składania wniosków, raportów i fakturowania. Ten rodzaj „pakietu startowego” ze wszystkimi odpowiednimi informacjami począwszy od składania wniosków aż do fakturowania płatności jest potrzebny i zostanie teraz przygotowany przez Sekretariat.

Zaleca się powołanie grup roboczych dla celów projektu. Powinny one być tak pomyślane, aby znaleźli się w nich właściciele projektu i uczestnicy pracujący nad projektami dotyczącymi określonego tematu. Wcześniejsze doświadczenia pokazują, że grupy zachęcały i promowały dzielenie się doświadczeniami oraz ustanawianie kontaktów wykraczających poza projekty.

6. Wskaźniki

Z uwagi na to, że wskaźniki pozostawiono uzupełnieniu programu i wobec tego nie mogą one zostać poddane szczegółowej ewaluacji w raporcie *ex-ante*, zespół ds. ewaluacji przedstawił jedynie ogólne uwagi na ich temat.

Wskaźniki programu stanowią podstawową część systemu monitorowania, służącą do analizowania wniesionych środków wykorzystanych jako interwencyjny wkład w skuteczność całej interwencji. Ponadto, wskaźniki dostarczają podstawowych danych umożliwiających ocenę programu składającego się z kilku interwencji pod kątem jego oczekiwanych wyników jako prawdziwego systemu uczenia się. Tak więc wskaźniki programu pełnią kilka funkcji. Można posługiwać się nimi *zewnętrznie* w celu monitorowania sukcesów i zdolności samego programu. Można również wykorzystywać je *wewnętrznie*, aby analizować postępy osiągane dzięki interwencjom – oraz korygować interwencje na ich podstawie. Aby spełnić wymagania każdej z wyżej wymienionych perspektyw, trzeba uwzględnić konstrukcję wskaźników w planie programu.

Podstawowe pytania dotyczące wskaźników jako takich powinny brzmieć: 1) dlaczego stosowane są wskaźniki oraz 2) jak poprawić ich zastosowanie. Jak wspomniano wcześniej, istnieją dwa główne rodzaje stosowania wskaźników: w celach zewnętrznych, co oznacza że Komisja musi śledzić efektywne wykorzystanie środków, oraz w celu wewnętrznym, co oznacza, że korzysta ona sama z programu, aby uzupełniać i opracowywać wskaźniki jako skuteczne narzędzia ewaluacji i monitoringu.

Jak możemy zapewnić optymalne stosowanie wskaźników? Przede wszystkim istnieje potrzeba opracowania odpowiedniej treści wskaźnika, a następnie aktywnego i skutecznego stosowania wybranych wskaźników w procesach monitorowania i ewaluacji.

Nowy okres programu INTERREG III B stwarza dobre warunki wstępne do udoskonalenia wskaźników stosowanych do celów ewaluacji i monitoringu z dwóch powodów: 1) istnieje doświadczenie z poprzedniego okresu, oraz 2) nowy sześcioletni okres umożliwia określenie wskaźników, które mierzą:

a) konkretne rezultaty (produkty, takie jak liczba miejsc pracy),
b) możliwe do ustalenia wyniki (np. ile osób wzięło udział w inicjatywach dotyczących kształcenia,
c) inne rodzaje oddziaływania, takie jak zmiany metod lub wiedzy, zrównoważone wyniki,
d) korzyści dla całego programu i obszaru programu (globalne oddziaływanie).

Operatorzy programu są odpowiedzialni za działania a) - c), podczas gdy ewaluacja zewnętrzna powinna obejmować wszystkie te kwestie. Nawet jeżeli w ewaluacji *ex-ante* proponowane wskaźniki w rzeczywistości zawsze stanowią mniejszą lub większą spekulację, nie powoduje to, że są one bezużyteczne przy wdrażaniu programu.

Z punktu widzenia kryteriów ewaluacji możemy posługiwać się następującą klasyfikacją wskaźników:

a) wskaźniki stosowności, pokazujące jak cele programu mają się do potrzeb, które muszą być zaspokojone (np. udoskonalenie planów przestrzennych);

b) wskaźniki skuteczności, wykazujące to, co zostało uzyskane w stosunku do tego, co było oczekiwane – w jakim stopniu program osiągnie/osiągnął swoje cele;
c) wskaźniki efektywności wykazujące to, co zostało osiągnięte w stosunku do zmobilizowanych środków (takie jak średni koszt szkolenia jednej osoby);
d) wskaźniki osiągnięć, które obejmują efektywność i skuteczność wyników, rezultatów i oddziaływania).

Klasyfikacja ta może być jednak bardziej odpowiednia w przypadku ewaluacji okresowej i ewaluacji ex-post. Inną - i dla celów ewaluacji *ex-ante* bardziej praktyczną – strukturą, jaka może być wykorzystana do określenia wskaźników, jest uwzględnienie wskaźników, które mierzą:

a) środki,
b) wyniki,
c) rezultaty oraz
d) oddziaływanie

Jednym z problemów poprzedniego okresu było to, że stosowane wskaźniki oceniały przede wszystkim rozpoznawalny wkład lub konkretne rezultaty tam, gdzie one wystąpiły oraz jeżeli wystąpiły. Program INTERREG IIC był programem, od którego można było oczekiwać niewielu bardzo konkretnych wyników (takich jak inwestycje). Był to przede wszystkim proces uczenia się. Ale nawet uczenie się zostało stosunkowo słabo ocenione, chociaż zostało wymienione jako wynik. Należy mieć nadzieję, że program III B - o dłuższym okresie i nieco inaczej położonym nacisku, jeżeli chodzi o treść - będzie mógł przynieść bardziej konkretne korzyści dla obszaru programu. Mając to na uwadze, przydatne byłoby utworzenie listy wskaźników, które opisywałyby i oceniały wszystkie te różne aspekty oddziaływania projektu. W systemie wskaźników mogłoby znaleźć odzwierciedlenie ukierunkowanie na podejmowanie decyzji takich jak uzgodnienia polityczne wynikające z projektów.

Poniższa tabela dostarcza kilku pomysłów, jeżeli chodzi o ewentualne wskaźniki dla priorytetu 7.1. Promowanie współpracy transnarodowej w dziedzinie zrównoważonego rozwoju przestrzennego. Należy podkreślić, że chociaż dla prawie wszystkich projektów możliwe jest znalezienie kilku wskaźników ilościowych, to potrzebna jest również ewaluacja jakościowa. Dłuższy program powinien także stworzyć lepszą możliwość nadania większej wagi ewaluacji projektu.

Wskaźniki są również związane z kryteriami wyboru projektów, ponieważ mogą one być stosowane w ramach listy kontrolnej przy wyborze projektów. Istnieje także szereg kryteriów horyzontalnych, takich jak:

- transnarodowość: chociaż ważne jest wspieranie integracji obszaru stanowiącego wschodnią część RMB, to program INTERREG III B jest programem transnarodowym i ma być zalecane szerokie partnerstwo;
- zgodność z celami programu i pożądane oddziaływanie przestrzenne na obszar RMB;
- zgodność z założeniami polityki UE, takimi jak polityka dotycząca konkurencji;
- zaangażowanie partnerów we współpracę;

z których wszystkie trzeba uwzględnić.

Priorytet	Środki	Wyniki	Rezultaty	Oddziaływanie
Transnarodowy zrównoważony rozwój przestrzenny	Koszt projektu	Liczba planów, seminariów, sieci, inicjatyw marketingowych	Nowe układy instytucjonalne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, umowy międzynarodowe	Poprawa integracji w RMB
Bałtycki miejski i zrównoważony system policentryczny	Koszt projektu	Plany, seminaria, sieci, inicjatywy marketingowe	Wymiana doświadczeń: konkretne rezultaty, takie jak odnowa starych obszarów uprzemysłowionych	Wskaźniki gospodarcze, takie jak wzrost liczby ludności, nowe inwestycje na obszarach miejskich
Efektywny i zrównoważony transport oraz komunikacja, dostęp do technologii informatycznych	Koszt projektu	W odniesieniu do ruchu: plany ruchu, działania podejmowane w ramach wspólnej polityki	Liczba pojazdów/ pasażerów i turystów	Poprawa dostępu, budowa połączeń komunikacyj-nych
Dziedzictwo naturalne i kulturowe, obszary o określonym znaczeniu	Koszt projektu	Akcje reklamowe mające na celu zwiększenie świadomości	Poprawa jakości terenów przyrodniczych	Lepsze możliwości rozwoju turystyki: liczba terenów/ turystów

7. Ewaluacja jako element procesu programowania

Zespół ds. ewaluacji śledził proces programowy od spotkania Wspólnego Komitetu Programowego w Berlinie w lutym 2000 r. Zespół śledził prace programowe, uczestnicząc we wszystkich posiedzeniach Wspólnego Komitetu Programowego i kilku spotkaniach grup roboczych. Przed wileńskim spotkaniem Wspólnego Komitetu Programowego grupa dostarczyła projekt raportu z przeprowadzonej przez nią ewaluacji. Eksperci ds. ewaluacji przedstawili również uwagi na temat kilku planowanych części programu i uczestniczyli w dyskusjach odbywających się podczas spotkań. Ze względu na tę interaktywną metodę oraz fakt, iż postęp dużej mierze opiera się na dyskusjach, nie jest łatwo ustalić, na ile ewaluacja wpłynęła na proces programowania. W każdym razie widać bardzo wyraźnie, że opracowywanie bardziej przejrzystej strategii i ukierunkowania, włączanie zrównoważonego rozwoju we wszystkie części tego programu, a także analiza regionów w trakcie przygotowywania programu stanowiły ciągły proces.

Zebrane w przeciągu ostatnich kilku miesięcy wrażenia zespołu ds. ewaluacji z procesu programowania można podsumować w kilku stwierdzeniach:

- proces programowania był bardzo intensywny;
- grupy robocze pracowały skutecznie;
- wynik tego procesu - Program Inicjatywy Wspólnotowej – został podczas tego procesu udoskonalony i obecnie jest stosunkowo zrównoważony.

W pierwszej grupie roboczej (analiza SWOT) eksperci ds. ewaluacji uczestniczyli w dyskusjach mniej więcej w takim samym stopniu. Dokonana przez nich analiza ekonomiczna SWOT została przyjęta jako podstawa dla analizy SWOT programu. Fakt, iż analiza ta jest w dużej mierze oparta na pracy przygotowawczej do *VASAB 2010+*, przyczynił się do cennego uwzględnienia tego projektu INTERREG IIIC przy opracowywaniu programu INTERREG III B.

W drugiej grupie roboczej (finansowanie) eksperci ds. ewaluacji nie uczestniczyli tak aktywnie ze względu na merytoryczny aspekt pracy tej grupy, który nie była brany pod uwagę jako główna kwestia przy dokonywaniu ewaluacji. Grupa pracowała skutecznie przy - często trudnych - kwestiach finansowania transnarodowego programu, w który zaangażowanych jest kilka krajów z różnym ustawodawstwem.

W trzeciej grupie roboczej (zarządzanie) eksperci ds. ewaluacji wyraźnie przekazali swoje sugestie, iż Sekretariat programu powinien mieć tylko jedną lokalizację oraz że jego dostępność powinna być lepsza niż w poprzednim okresie. Ponadto, powinien istnieć wyraźny podział odpowiedzialności między Sekretariatem i Instytucją Finansową. Z uwagi na to, że kwestia zarządzania była politycznie delikatną sprawą, Sekretariat będzie prawdopodobnie miał nadal dwie lokalizacje. W tym wypadku zaleca się zaproponowanie wyraźniejszego podziału zadań w wersji projektowej programu (rozdz. 9 - Struktura wdrażania).

Zwraca uwagę fakt, że grupy robocze zajmowały się intensywnie kwestiami dotyczącymi analizy, finansowania i zarządzania, podczas gdy kształtowanie wizji, głównych celów, priorytetów i działań pozostawiono na bardzo późny etap programowania. Traktowano to jako sprawę drugorzędną, przy której w dużym stopniu miało być stosowane podejście z programu INTERREG IIC. Jednak latem i jesienią skoncentrowano wysiłki na sfinalizowaniu strategii i obecnie jest ona zgodna z częścią I (tłem) programu.

Załącznik 1

Analiza SWOT proponowana przez ekspertów ds. ewaluacji

Wizja, strategie, cele i działania w programie INTERREG III B pod różnymi względami powinny być oparte na charakterystycznych cechach Regionu Morza Bałtyckiego (RMB)[4]. Ogólnie rzecz biorąc, analiza SWOT stanowi punkt wyjścia dla programu[5], określając potrzeby i dokonując ich rankingu w celu ustalenia osi strategicznych i priorytetów. Analiza SWOT może być uważana za początek głównego wątku, który powinien występować w całym programie i służyć jako narzędzie koncentrowania go na strategicznych kwestiach. Analiza SWOT może obejmować następujące kroki:

- określenie czynników zewnętrznych mających wpływ na region;
- wszechstronna analiza *odpowiednich* warunków gospodarczych i społecznych;
- wydobycie z tych analiz mocnych i słabych stron regionu (dysproporcji) w połączeniu z możliwościami i zagrożeniami (przeszkodami);
- ustalenie priorytetów wśród głównych możliwości i dysproporcji, którymi należy zająć się w programie.

Czynniki zewnętrzne mające wpływ na region

Przebudowa RMB zbiega się ze światową falą przemian strukturalnych, obejmujących globalizację oraz deregulację rynków w połączeniu z rewolucją w dziedzinie technologii informatycznych. Będzie to prowadzić do globalnych systemów produkcji zarówno w przypadku towarów, jak i usług, które charakteryzuje regionalna specjalizacja organizacji produkcji, wymagająca i tworząca stale rosnącą liczbę sieci i kontaktów ponad granicami oraz między krajami i regionami. Wielonarodowe grupy będą koncentrować się na kontrolowaniu kanałów rynkowych i rozwijaniu kompetencji oraz nowych produktów/usług i jako miejsce tej działalności będą one wybierać regiony mogące zapewnić wysoki poziom kompetencji. Jednocześnie przy działalności produkcyjnej firmy wielonarodowe będą coraz bardziej korzystać z podwykonawców, szczególnie jeżeli chodzi o produkcję wymagającą niskich kwalifikacji, która będzie zlokalizowana w regionach o niskich płacach. Specjalizacja taka może mieć miejsce między różnymi regionami, ale może ona również występować w ramach większego regionu, jeżeli między jego różnymi częściami istnieją duże dysproporcje pod względem wyposażenia w czynniki (tak jak w RMB, patrz 3.2).

Powstałe ośrodki handlowe i przemysłowe staną w obliczu wyzwań w postaci nowej konkurencji, a regiony metropolitalne będą uczestniczyć w ostrej konkurencji przy budowaniu i rozwijaniu różnych klasterów przemysłowych i usługowych. Klastery te będą coraz bardziej oparte na wysokich kompetencjach i ukierunkowane raczej na produkcję usług wymagających dużej wiedzy, niż na działalność produkcyjną.

[4] W niniejszym opracowaniu pojęcie Regionu Morza Bałtyckiego (RMB) będzie stosowane w odniesieniu do obszaru geograficznego objętego programem INTERREG III B, chociaż RMB odnosi się zazwyczaj do nieco innego obszaru. Białoruś i obwód nowogrodzki zwykle nie stanowią części RMB, ale tak jest w przypadku programu INTERREG III B. Ogólny obraz i cechy tradycyjnego obszaru RMB nie odbiegają jednak znacznie od obszaru objętego programem INTERREG III B.

[5] Patrz Working Paper 2, The Ex-Ante Evaluation of the Structural Funds Intervention, European Commission.

Następną cechą nowego rozwoju gospodarczego jest znaczenie jakości środowiska przy podejmowaniu decyzji o lokalizacji wielonarodowych firm, a ponadto jej roli w produkcji i marketingu. Stąd też dobra praktyka w dziedzinie ochrony środowiska stała się narzędziem zarządzania i marketingu, czynnikiem w rosnącej konkurencyjności i promowaniu prywatnych inicjatyw środowiskowych.

Ogólnie rzecz biorąc, istnieją cztery główne czynniki zewnętrzne mające wpływ na RMB:

- globalizacja prowadząca np. do specjalizacji wewnątrz- i międzyregionalnej;
- silny ruch w kierunku konkurencyjnych rynków i działanie na rzecz usuwania z rynku polityków (liberalizacja, prywatyzacja, deregulacja itp.);
- rosnące znaczenie wiedzy i informacji w połączeniu z globalizacją;
- rosnąca troska o środowisko i dążenie do zrównoważonego wzrostu.

To nowe środowisko w gospodarce światowej – określanej w dzisiejszym języku zarządzania mianem „nowej gospodarki" – będzie wymagało istnienia w regionach konkurencyjnych rynków, swobodnego przepływu oraz dostępu do informacji i sieci, kontaktów i struktur współpracy na wszystkich szczeblach i we wszystkich dziedzinach, zarówno w ramach regionu, jak i między regionami. Ogólnie, RMB jest pod tym względem raczej dobrze wyposażony – lata dziewięćdziesiąte charakteryzowały się deregulacją, prywatyzacją, budowaniem pomostów i usługami komunikacyjnymi, ale kilka subregionów - szczególnie we wschodnich częściach - pozostaje w tyle za resztą RMB. Ich instytucje nie pracują w sposób satysfakcjonujący, aby tworzyć konkurencyjne rynki, a obszarom wiejskim – gdzie mieszka około jedna trzecia ludności wschodniej części RMB – brakuje kontaktów ponad granicami i mają one ograniczony dostęp do informacji.

Wszechstronna analiza odpowiednich warunków

Na sytuację RMB można patrzeć z dwóch perspektyw. Po pierwsze, przydatne jest określenie ogólnej konkurencyjnej pozycji RMB w kontekście globalnym, jako że region ten musi konkurować z innymi regionami świata w przyciąganiu inwestorów i oferowaniu ludziom dobrych warunków życia. W drugiej perspektywie przedmiotem zainteresowania są dysproporcje występujące na obszarze objętym programem INTERREG III B. Ważne jest ocenienie głównych rozbieżności między regionami tego obszaru, co powinno służyć jako dane wyjściowe dla ustalenia czynników sprzyjających ogólnym celom programu INTERREG III B.

Region Morza Bałtyckiego w perspektywie globalnej lub INTERREGionalnej

Wracając to globalnej pozycji RMB, można przedstawić w skrócie[6] szczególną przewagę tego regionu nad innymi regionami, jaką stanowią przede wszystkim wielkość rynku, jego potencjał wzrostu, międzynarodowe ukierunkowanie działalności gospodarczej, wiodące klastery działalności gospodarczej, poziom kompetencji oraz walory przyrodnicze i kulturowe.

[6] Aby uzyskać szczegółowe informacje na temat RMB w kontekście globalnym, patrz *The Baltic Sea Region – A Region of Opportunities (Region Morza Bałtyckiego – region możliwości)*, 1999, EuroFutures AB, który został rozprowadzony za pośrednictwem poczty elektronicznej do wszystkich stron zaangażowanych w pracę nad programem INTERREG III B.

W kontekście globalnym RMB stanowi **ważny rynek.** Posiadając około 100 milionów konsumentów (obszar programu INTERREG III B), jest on większy niż którykolwiek pojedynczy kraj w Unii Europejskiej i odpowiada prawie 40% ludności USA. Wielkość tego rynku jest już pokaźna pod względem gospodarczym. Mając PKB ogółem na poziomie ok. 1.200 miliardów USD (w 1999 r.), co stanowi blisko jedną trzecią PKB Japonii i jedną siódmą PKB USA, RMB już dzisiaj stanowi znaczący rynek, nawet jeżeli ten rynek – z powodu swojego zróżnicowania - nie jest w pełni zintegrowany.

RMB reprezentuje wielki potencjał, jeżeli chodzi o **zmiany strukturalne i wzrost gospodarczy.** Między różnymi krajami RBM występuje znaczna rozpiętość[7] PKB na głowę. Tak samo duże jest zróżnicowanie kosztów pracy. Podobne występowanie różnic gospodarczych na tak niedużej odległości cechuje – jeżeli w ogóle – nieliczne regiony świata. Ta luka będzie stanowić mocną siłę napędową dla wymiany gospodarczej i zmian strukturalnych w regionie i wskazuje na istnienie ogromnego potencjału dla wzrostu gospodarczego. W ostatnich latach spowodowało to, że RMB stał się jednym z najszybciej rozwijających się regionów Europy, ze średnim tempem wzrostu na poziomie 3% w latach 1997-1999.

Zwłaszcza ze względu na swoją długą tradycję **międzynarodowej otwartości** i handlu zagranicznego RMB jest bardziej wystawiony na międzynarodową konkurencję, niż większość innych gospodarek europejskich, a znaczny, wysoki wskaźnik eksportu pokazuje, że region ten stanowi korzystną platformę dla handlu międzynarodowego. Jego atrakcyjność dla inwestycji zagranicznych również pokazuje międzynarodowe ukierunkowanie tego regionu. Znajduje to odzwierciedlenie we wzroście koniunktury w dziedzinie bezpośrednich inwestycji napływających do RMB w latach dziewięćdziesiątych, znacznie przewyższających tempo wzrostu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w innych krajach europejskich, USA i kilku gospodarkach Azji południowo-wschodniej. BIZ jako procent PKB jest w kilku krajach RMB znaczny, szczególnie we wschodniej części regionu (z wyjątkiem prowincji rosyjskich). Na przykład w Estonii i na Łotwie jego udział w 1998 r. wynosił odpowiednio 31% i 26%, czyli był większy niż w Szwecji (24%).

RMB jest **regionem kompetentnym**, z dobrze wykształconą siłą roboczą i o znacznej aktywności w dziedzinie badań i rozwoju. Około jedna piąta siły roboczej ma wykształcenie pomaturalne, a wydatki RMB na badania i rozwój stanowią wyższy procent PKB, niż w większości innych krajów w Europie i pozostałej części świata.

RMB ma ogólnie nowoczesną i stosunkowo **dobrze rozwiniętą infrastrukturę** w dziedzinie technologii informatycznych, telekomunikacji, komunikacji lotniczej i przepływów transportowych, chociaż w niektórych częściach regionu występują również braki. Niektóre z krajów RMB charakteryzuje najwyższa stopa penetracji telefonów stacjonarnych i komórkowych na świecie oraz obszerne korzystanie z internetu.

Swoje bazy w RMB ma kilka **wiodących klasterów firm.** Region ten ma konkurencyjną przewagę w wielu różnych sektorach działalności gospodarczej - od produkcji surowców po nowoczesne branże takie jak telekomunikacja i biotechnologia. Wielonarodowe korporacje

[7] PKB na głowę (dla krajów w 1999 r.), mierzony wg kursu walutowego, waha się między 1.250 USD a 34.100 USD (1 do 27); w kategoriach parytetów siły nabywczej występuje zróżnicowanie od 3.750 USD do 27.550 USD (1 do 7).

RMB mają również długą tradycję działalności na skalę światową, współpracy międzynarodowej i sieciowej (*networking*).
Ludność **skoncentrowana jest w ośrodkach miejskich**, które tworzą bazę dla odnowy gospodarczej. Kilka miast regionu w różnym stopniu odgrywa rolę międzynarodową, a w krajowych systemach miejskich krajów RMB dominują stolice. W RMB istnieje dziesięć regionów metropolitalnych o liczbie mieszkańców wynoszącej prawie ponad milion osób. Sześć spośród tych regionów to w rzeczywistości wielkie miasta: Berlin, Kopenhaga, Hamburg, Sztokholm, Sankt Petersburg i Warszawa – z prawie ponad 2 milionami mieszkańców. W RMB istnieją dwa regiony metropolitalne o globalnych rozmiarach kosmopolitycznych, a mianowicie Sankt Petersburg i Berlin, z których każdy ma około 5 milionów mieszkańców. Łączna liczba mieszkańców dziesięciu największych regionów metropolitalnych i stolic krajów RMB wynosi 25 milionów - albo stanowi jedną czwartą populacji całego Regionu Morza Bałtyckiego (obszaru objętego programem INTERREG III B). Jeżeli uwzględni się również miasta z co najmniej 50.000 mieszkańców, to udział ludności RMB mieszkającej w takich lub większych miastach (razem około 190 miast) można szacować na 50%. Około jedna czwarta ludności mieszka na obszarach wiejskich, bez ośrodków o populacji przekraczającej 200 osób.

RMB może szczycić się **wysoką jakością środowiska naturalnego**, różnorodnością przyrody, wielkimi, dobrze zachowanym obszarami przyrodniczymi oraz bagnami i dzikimi terenami, jakich nie ma w wielu krajach europejskich. Walory przyrodnicze i kulturowe stwarzają doskonałe warunki dla działalności turystycznej i rekreacyjnej. Bogactwo ekologiczne i urozmaicenie krajobrazu jest imponujące i obejmuje rozległe archipelagi (przede wszystkim wzdłuż wschodniego wybrzeża Szwecji i zachodniego wybrzeża Finlandii), skaliste brzegi, piaszczyste plaże (np. w Niemczech, Danii, Polsce i na Litwie), krainy jezior (Finlandia, Rosja i Szwecja), fiordy (Norwegia), dzikie tereny i szczyty górskie (północne części Szwecji i Norwegii), bagna (przede wszystkim w wysuniętych najbardziej na północ częściach Szwecji, Finlandii i Estonii), warunki arktyczne (najdalej na północ położone części Rosji) oraz ziemię uprawną[8] (cała Polska, Białoruś, państwa nadbałtyckie, Dania oraz pewne obszary południowej Szwecji i Finlandii). Liczba i zasięg obszarów chronionych na skalę kraju znacznie wzrosły w ostatnich latach, szczególnie we wschodnich częściach RMB. Nie jest spodziewane znaczne zwiększenie się terenów chronionych w przyszłości. Zamiast tego uwaga zacznie koncentrować się prawdopodobnie na starannym zarządzaniu wyznaczonymi już obszarami i współpracy przygranicznej. W RMB zostało wprowadzonych kilka inicjatyw ochrony przyrody na terenach przygranicznych, godzących ochronę przyrody ze zrównoważonym rozwojem. Do przykładów takiej współpracy należą sieci obszarów chronionych i plany zarządzania takie jak Plan Zintegrowanego Zarządzania Strefami Nadbrzeżnymi na wybrzeżu łotewskim i litewskim, który ma łączyć cele środowiskowe, społeczne i gospodarcze.

Przykładami walorów kulturowych i dziedzictwa są muzea, wystawy i historyczne miasta – niektóre z nich pochodzące ze średniowiecza, z bardzo dobrze zachowanymi centrami i architekturą. Silne są również tradycje muzyczne: wszystkie kraje w RMB posiadają co najmniej jedną operę o stałej obsadzie, a kilka krajów ma ich dwie, trzy lub nawet więcej.

Podsumowując, w kontekście globalnym RMB jest regionem bardzo dynamicznym, o wysokim potencjale wzrostu – pod warunkiem rozwijania polityki, która tak rozwiąże problem dysproporcji w regionie, że wszystkie części RMB będą przyczyniać się do wzrostu i

[8] Aby obejrzeć mapy gruntów ornych, terenów bagiennych itp., patrz strona internetowa Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska UNEP – Grid, Arendal.

czerpać z niego korzyści. W przeciwnym razie dysproporcje te staną się przeszkodami w wykorzystywaniu potencjału wzrostu tego regionu.

Region Morza Bałtyckiego w perspektywie wewnątrzregionalnej

Jak zostało już wcześniej wspomniane – i nie może być podkreślane zbyt mocno - RMB nie jest obszarem jednorodnym, ale obejmuje subregiony charakteryzujące się dużymi różnicami, jeżeli chodzi np. o warunki dla wzrostu i warunki życia. Występują dwa rodzaje zróżnicowania – w ramach krajów i między krajami RMB. W danym kraju sytuacja może być znacznie inna w dużych miastach niż na obszarach wiejskich, na przykład [inna] w Sztokholmie, Helsinkach i Oslo niż na rzadko zaludnionych obszarach odpowiednio w północnych częściach Szwecji, Finlandii i Norwegii. Innym przykładem jest sytuacja w Rydze i Tallinie w porównaniu z obszarami wiejskimi Łotwy i Estonii[9]. Największe dysproporcje można jednak znaleźć między krajami w RMB lub – dokładniej - między krajami położonymi w zachodnich i wschodnich częściach tego regionu.

Zajmując się dysproporcjami należy zdać sobie sprawę z tego, że istnieją dwie strony medalu. Niektóre różnice – np. gdy chodzi o niskie wynagrodzenia i strukturę przemysłową – będą powodowały zmiany strukturalne i wzrost gospodarczy, podczas gdy inne – na przykład braki w infrastrukturze i kompetencjach – będą stanowiły przeszkodę dla zrównoważonego rozwoju regionu lub kraju. Zmniejszenie tych ostatnich różnic powinno zredukować dysproporcje w wynagrodzeniach i warunkach życia. Ważną rzeczą jest wobec tego wybranie tych dysproporcji, które mają najbardziej strategiczne znaczenie i którymi należy się zająć, aby osiągnąć długoterminowy wzrost i zrównoważony rozwój w regionie. Należałoby dodać, że niektóre z tych dysproporcji nie mogą lub nie powinny być zmniejszone, na przykład te, które dotyczą walorów przyrodniczych, dzikich obszarów, fauny oraz dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Na początek można się spierać, czy dysproporcje[10] lub słabe strony są najistotniejsze dla politycznej i gospodarczej pozycji krajów RMB, ich ogólnych warunków życia i gęstości zaludnienia. Wśród czynników pokazujących duże zróżnicowanie powinny znaleźć się także badania i rozwój, infrastruktura, środowisko, instytucje rynkowe, dostęp do informacji oraz brak struktur współpracy z innymi regionami.

11 krajów (lub prowincji krajów) tworzących RMB (obszar objęty programem INTERREG III B) ma **różną sytuację gospodarczą i polityczną oraz powiązania.** Pięć spośród tych krajów (kraje skandynawskie i Niemcy) to kraje o wysoko rozwiniętej, tradycyjnej gospodarce rynkowej, podczas gdy sześć innych krajów (Polska, państwa nadbałtyckie, Rosja i Białoruś) charakteryzuje gospodarka w okresie przejściowym lub nowo powstała gospodarka rynkowa. Wszystkie kraje - z wyjątkiem jednego – okazują się mieć ustanowione

[9] W stolicach krajów skandynawskich PKB na głowę jest o 10-30% wyższy niż średnia krajowa. W Niemczech nadal występuje zauważalna różnica między częścią wschodnią i zachodnią. Najbogatszym regionem Niemiec jest Hamburg, gdzie PKB prawie dwukrotnie przekracza średnią dla Niemiec. W Estonii PKB na głowę w Tallinie jest o 50-60% wyższy niż średnia krajowa oraz 2,5 razy wyższy od PKB najbiedniejszego regionu tego kraju.

[10] W celu zapoznania się z dokładnym sprawozdaniem z różnic w ramach RMB, patrz *Facts and Figures about the Baltic Sea Region (Fakty i liczby dotyczące Regionu Morza Bałtyckiego),* Swedbank and EuroFutures, 2000 oraz *Kompetensindikatorer för Östersjöregionen (Wskaźniki kompetencji w Regionie Morza Bałtyckiego)*, RTK 1999. Jeżeli chodzi o różnice w ramach danego kraju, patrz Sveriges Nya Geografi 2000 (Nowa geografia Szwecji 2000), Swedbank and EuroFutures.

mocne, demokratyczne zasady sprawowania rządów. Cztery kraje o tradycyjnej gospodarce rynkowej[11] są członkami Unii Europejskiej, podczas gdy cztery kraje o nowej gospodarce rynkowej (Polska i państwa nadbałtyckie) na wschodzie ubiegają się o członkostwo UE. Nie dotyczy to Rosji i Białorusi, ale Rosja ma z UE umowę o współpracy. Państwa nadbałtyckie i Polska uczestniczą obecnie w procesie akcesji, który obejmie zbliżenie krajowego ustawodawstwa do dyrektyw UE i poprawę warunków w kilku dziedzinach, na przykład jeżeli chodzi o efektywne instytucje rynkowe i wdrażanie państwa prawnego. Różnice w sytuacji gospodarczej i politycznej tych krajów muszą zostać uwzględnione przy projektowaniu programu INTERREG III B, ale zróżnicowanie to stanowi również bodziec do integrowania różnych części regionu, na przykład poprzez zmniejszanie pewnych dysproporcji w RMB.

Między zachodnimi i wschodnimi częściami Regionu Morza Bałtyckiego istnieją **znaczne różnice, jeżeli chodzi o warunki społeczne i warunki życia**. Jako ogólne mierniki lub wskaźniki warunków życia i warunków społecznych w danym kraju stosuje się powszechnie długość życia w momencie narodzin oraz wskaźnik śmiertelności niemowląt. Przyjmuje się, że wskaźniki te odzwierciedlają na przykład stan zdrowia społeczeństwa i sektora usług medycznych. Średnia długość życia mężczyzn jest o 10-15 lat krótsza we wschodniej części RMB niż w części zachodniej, podczas gdy u kobiet ta różnica zawęża się do 5-7 lat. Wskaźnik śmiertelności niemowląt jest do czterech razy wyższy na wschodzie (Rosja) niż na zachodzie. Te warunki zdrowia i warunki społeczne – związane z niskim PKB na głowę[12] na wschodzie i niezadowalającym systemem opieki zdrowotnej – będą hamowały możliwości pełnego uczestniczenia przez ludność z krajów o nowej gospodarce w rozwoju tego regionu. Złe warunki gospodarcze i społeczne[13] w połączeniu z nierównym podziałem dochodów[14] i bogactwa we wschodniej części RMB będą również stanowiły zagrożenie dla spójności społeczno-gospodarczej nie tylko w krajach, których to dotyczy, ale również w całym RMB.

Znaczne są różnice w **gęstości zaludnienia[15].** RMB jest rzadko zaludniony na północy, ale na południu - szczególnie w Polsce - występuje duża gęstość zaludnienia. Różnice są również dostrzegalne, jeżeli chodzi o **wykorzystanie gruntów[16]**. W Danii, Polsce i na Litwie ponad połowa gruntów to grunty rolne, podczas gdy w Szwecji, Finlandii i Norwegii stanowią one mniej niż 10%; 70% Finlandii i 50% Szwecji stanowią obszary leśne.

Środki poświęcane na **badania i rozwój są bardzo ograniczone we wschodniej części** BSR**.** Badania i rozwój (koszty badań i rozwoju w stosunku do PKB) stanowią tylko 0,5 – 0,9% w państwach nadbałtyckich, Polsce i Rosji w porównaniu do 5,9% w Sztokholmie, 3,2% w Berlinie oraz 2,0% w Danii. Średnio relacja między wschodem i zachodem pod względem badań i rozwoju wynosi 1 do 4.

Między wschodem i zachodem - ale również do pewnego stopnia w tradycyjnych gospodarkach zachodnich - istnieje **poważna różnica w korzystaniu z telekomunikacji i technologii informatycznych**. Jeżeli chodzi o korzystanie z telefonów komórkowych, to kraje skandynawskie - dzięki wczesnej deregulacji rynku - zajmują bardzo korzystną pozycję,

[11] Norwergia jest natomiast stroną umowy o EOG.
[12] Patrz przypis 3 w celu uzyskania szczegółowych danych o PKB na głowę.
[13] 20-50% ludności żyje poniżej granicy ubóstwa. Patrz *Transition report 1999*, EBRD 1999, str.16.
[14] Tzw. współczynnik Giniego – mierzący nierówność dochodów - wzrósł znacznie w latach dziewięćdziesiątych w Rosji oraz do pewnego stopnia na Łotwie, Litwie i w Polsce, patrz *Transition report, op.cit*, str. 18
[15] W celu uzyskania szczegółowych informacji patrz strona internetowa UNEP Grid Arendal.
[16] W celu uzyskania szczegółowych informacji patrz strona internetowa UNEP Grid Arendal.

nawet w skali globalnej (360 do 570 abonentów telefonii komórkowej na 1000 mieszkańców), podczas gdy w Niemczech i Estonii wskaźnik penetracji stanowi tylko jedną trzecią (170) wskaźnika Finlandii. W Polsce i państwach nadbałtyckich wskaźnik penetracji wynosi tylko 50-70 - a w Rosji zaledwie 5 - telefonów komórkowych na 1000 mieszkańców. Jeżeli chodzi o sieć telefonii stacjonarnej, to kraje zachodnie mają również dużo więcej abonentów niż jest ich na wschodzie, ale różnica nie jest tak duża, jak w przypadku telefonów komórkowych. Na obszarach wiejskich we wschodniej części RMB telekomunikacja jest jeszcze mniej rozwinięta niż w wielkich miastach, ponieważ budowa nowej infrastruktury telekomunikacyjnej skoncentrowała się w dużej mierze na obszarach o dużej gęstości zaludnienia. Najbardziej widoczna różnica między krajami o tradycyjnej i nowej gospodarce rynkowej w RMB występuje w przypadku korzystania z komputerów osobistych (PC). W krajach skandynawskich na 1000 mieszkańców przypada 350 komputerów (35%), podczas gdy w państwach nadbałtyckich, Polsce i Rosji wskaźnik penetracji waha się w granicach 1,5-5%.

W latach dziewięćdziesiątych kraje o nowej gospodarce rynkowej w RMB dokonały kilku ważnych inwestycji w infrastrukturze w celu poprawy komunikacji lotniczej, transportu drogowego, portów oraz wytwarzania i dystrybucji energii. Nadal jednak istnieją wielkie **braki w infrastrukturze i sieciach w różnych krajach oraz w koordynacji krajowych zasobów infrastrukturalnych** (na przykład w formie transportu multimodalnego). Poprawa i zwiększenie zdolności transportowych jest konieczne, aby móc podołać oczekiwanej ekspansji handlu wewnątrzregionalnego w RMB. Będzie to oznaczało inwestowanie w porty i logistykę zarówno po wschodniej, jak i po zachodniej stronie Morza Bałtyckiego. Przede wszystkim, aby ułatwić kontakty, potrzebne będzie inwestowanie w transport drogowy i morski, ale także w komunikację lotniczą. Rozwój taki będzie obejmował również potrzebę większego **rozwijania i planowania miast**, na które środki dostępne są bardziej na zachodzie niż na wschodzie.

Ciągły wzrost w RMB może **zagrozić środowisku,** szczególnie poprzez kładzenie większego nacisku na morskie środowisko Morza Bałtyckiego. Morze Bałtyckie stanowi obszar zamknięty, do którego wpada aż 200 rzek. Cieśniny na południu, które łączą Morze Bałtyckie z bardziej słonym Morzem Północnym, są wąskie i płytkie, co ogranicza wpływanie słonej wody[17] z Morza Północnego. Morze Bałtyckie jest wobec tego słonawe, o najniższym zasoleniu w Zatoce Botnickiej i najwyższym w samym Bałtyku. W porównaniu z innymi morzami, w Morzu Bałtyckim żyje bardzo niewiele gatunków. Słonawa woda jest zbyt słona dla większości gatunków słodkowodnych, a ma zbyt niskie zasolenie dla większości gatunków morskich. Organizmy występujące dzisiaj w Morzu Bałtyckim żyją na granicy swoich możliwości i tolerancji i są w związku z tym bardzo wrażliwe na zmiany. Duże obciążenie substancjami pokarmowymi i toksycznymi, pochodzącymi z rolnictwa, przemysłu, transportu i gospodarstw domowych spowodowało, iż Morze Bałtyckie zyskało reputację jednego z najbardziej zanieczyszczonych mórz na świecie[18]. Środowisko może być również zagrożone, jeżeli wzrost doprowadzi do zwiększenia zanieczyszczenia powietrza, nagromadzenia siarki i azotu, zanieczyszczenia ozonem i metalami ciężkimi. Zmiany stylu życia, wzorce konsumpcyjne i wzrost posiadaczy prywatnych samochodów stanowią dalsze zagrożenie dla środowiska naturalnego w RMB, prowadzące do zwiększenia ilości odpadów,

[17] Aby uzyskać przegląd sytuacji Morza Bałtyckiego, patrz Dahlberg, K.& Jansson, B.-O., *The environmental status of the Baltic Sea in the 40s, now and in the future (Sytuacja środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego w latach 40., obecnie i w przyszłości)*, Technical Report No 24, Department of Systems Ecology, Stockholm 1997.

[18] Patrz Dahlberg&Jansson, op.cit

obciążenia oczyszczalni ścieków i obciążenia różnorodności biologicznej oraz obszarów przyrodniczych przez rozwój i infrastrukturę transportową. Potencjalne problemy dotyczące ochrony środowiska, będące konsekwencją przemian politycznych i gospodarczych w RMB, wynikają z opuszczenia wielkiej liczby terenów przemysłowych i obiektów wojskowych. Wiele z nich ma skomplikowane problemy związane z gospodarką środowiskową, które nie są dobrze udokumentowane, a ich rozwiązanie często znajduje się poza możliwościami władz krajowych, regionalnych czy lokalnych. W niektórych miejscach tereny te mogą stanowić lokalne zagrożenie środowiskowe dla cieków wodnych, obszarów nadbrzeżnych i/lub środowiska morskiego, a także mogą one prowadzić do problemów zdrowotnych i ograniczać działalność gospodarczą. Problemy dotyczące bezpieczeństwa poważnie przestarzałej technologii jądrowej w regionie oraz składowanie odpadów jądrowych stanowią główne zmartwienia całego regionu. W niektórych określonych regionach problem polega na stworzeniu bezpiecznych warunków dla ludności obszarów miejskich i wiejskich pomimo skażenia radioaktywnego.

Rozwiązywanie problemów środowiskowych będzie stanowić kluczową kwestię w rozwoju RMB. Cały RMB musi przyjąć strategie zrównoważonego wzrostu, uwzględniające czynniki gospodarcze, społeczne, a także środowiskowe. Praca ta będzie musiała być wykonywana w innych warunkach w przypadku krajów o tradycyjnej gospodarce rynkowej, niż w krajach RMB znajdujących się w okresie przejściowym. W latach 90. główną przyczyną obniżenia poziomu azotu i fosforu w zanieczyszczonych przez rolnictwo i przemysł rzekach i jeziorach były strukturalne przemiany gospodarcze w rolnictwie i przemyśle. W tym okresie zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych, podobnie jak łączna ilość terenów rolniczych. Do zmniejszenia zanieczyszczenia przyczyniły się zmiany praktyk stosowanych w rolnictwie, obejmujące zmniejszenie stosowania nawozów chemicznych oraz unowocześnienie nawozów. Jednak ponowny wzrost gospodarczy we wschodniej części RMB, obejmujący zwiększoną działalność przemysłową, uzyskiwanie większych zbiorów w rolnictwie, rozwój infrastruktury transportowej, rosnącą liczbę prywatnych samochodów oraz wzrost konsumpcji indywidualnej stanowi wyzwanie, jeżeli mamy nadzieję uniknąć takich samych szkodliwych efektów, jakie widoczne są na zachodzie. **Aby zapewnić powodzenie procesu przemian gospodarczych, potrzebne będą znaczne inwestycje w środowisko i infrastrukturę.** Kraje o nowej gospodarce rynkowej mają teraz możliwość – jeżeli nie brakuje na to środków – inwestowania w **efektywną ekologicznie technologię** i oparcia swoich systemów zarządzania na zrównoważonych zasadach[19]. Tradycyjne gospodarki rynkowe również muszą stopniowo posuwać się w tym kierunku. Ważną przeszkodą w uruchomieniu tego procesu jest brak wystarczających środków i kompetencji w krajach znajdujących się w okresie przejściowym. Specjalnej uwagi wymagają problemy środowiskowe w sektorze energetycznym. Wykorzystywanie węgla w Polsce i Niemczech stanowi bardzo duże źródło zanieczyszczenia, tak samo jak oleju łupkowego w Estonii i ogólnie wykorzystanie ropy naftowej w państwach nadbałtyckich. Podjęcia działań wymagają również niepewne instalacje jądrowe.

Ochrona przyrody została określona jako ważny element procesu negocjacji dotyczącego członkostwa w UE, a przyjęcia wymagają Dyrektywy Ptasia i Siedliskowa. Jeżeli chodzi o ustawodawstwo dotyczące ochrony środowiska, to przed uzyskaniem członkostwa i akcesją kraje muszą określić i zapewnić ochronę terenów, które zostaną nim objęte. Znaczenie

[19] Relacje na temat sytuacji środowiska naturalnego w RMB oraz propozycje działań mających na celu osiągnięcie zrównoważonego rozwoju zostały przedstawione w raportach przygotowywanych w związku z opracowywaniem dokumentu pt. *Agenda 21 dla Bałtyku*. Raporty te dotyczą siedmiu sektorów: rolnictwa, energetyki, rybołówstwa, leśnictwa, przemysłu, turystki i transportu. Można je znaleźć na stronie internetowej dotyczącej *Agendy 21 dla Bałtyku*.

uwzględnienia kwestii środowiskowych w systemach polityki, planowania i zarządzania uznawane jest na szczeblach strategicznych. Ma to odzwierciedlenie w VASAB, dokumencie pt. *Agenda 21 dla Bałtyku* oraz pracach Komisji Helsińskiej, a ramy w dziedzinie zarządzania środowiskiem na rzecz długoterminowego przywrócenia równowagi ekologicznej Morza Bałtyckiego zapewnia Wspólny Program Bałtycki. Program ten obejmuje wszystkie kraje basenu Morza Bałtyckiego i identyfikuje obszary o wysokim stopniu zanieczyszczenia - tak zwane główne ogniska zanieczyszczeń - w tym basenie. Miejsca te zalecane są jako przedmiot działań w ramach programu i są one bezpośrednio związane z działalnością inwestycyjną i finansowaniem.

Termin **instytucje** używany jest tutaj w szerokim znaczeniu, obejmującym formalne przepisy, zachowania, niepisane prawo oraz działania i postawy osób, które rządzą przedsiębiorstwami i gospodarstwami domowymi, rynkami, instytucjami finansowymi a także rolą państwa. Ważną rolę odgrywa w tym kontekście „kapitał społeczny". Może on być zdefiniowany jako akceptacja i dobrowolne podporządkowanie się ustalonym przepisom prawa, zaufanie, postawa skłonna do współpracy oraz podstawowy kodeks postępowania. To właśnie interakcja między formalnymi przepisami i kapitałem społecznym determinuje wynik i efektywność rynków i transakcji gospodarczych[20]. Sprawne instytucje dają rynkowym aktorom – przedsiębiorstwom, gospodarstwom domowym i właścicielom kapitału – poczucie, że transakcje przeprowadzane są na rynku w sposób sprawiedliwy, nawet jeżeli tracą oni kapitał. Sprawne instytucje powinny jednocześnie ułatwiać alokację środków w sposób promujący wzrost. Między krajami RMB o tradycyjnej gospodarce rynkowej i tymi, których gospodarka rynkowa znajduje się w okresie przejściowym, występują **znaczne różnice co do obecności i sprawności instytucji**. Nic w tym dziwnego, jeżeli weźmie się pod uwagę trudne problemy związane z przejściem z centralnego planowania na gospodarkę rynkową. Stosunkowo łatwo można przeprowadzić zmianę prawa, ale dużo trudniej jest zbudować kapitał społeczny i prawdziwe zaufanie do mechanizmu rynkowego. W grupie krajów BSR znajdujących się w okresie przemian istnieją również wewnętrzne różnice. Państwa nadbałtyckie - szczególnie Estonia - oraz Polska mają znacznie lepszą sytuację, jeżeli chodzi o budowanie skutecznie działających instytucji - co częściowo jest wynikiem procesu akcesji - niż Rosja i Białoruś. W perspektywie regionalnej rozsądne jest wzięcie pod uwagę, że budowanie instytucji jako programów i projektów – np. rozwój działalności gospodarczej ponad granicami – może się nie udać, jeżeli nie jest wspierane przez rozwinięte instytucje rynkowe. Zdobywanie wiedzy na temat znaczenia instytucji rynkowych również jest trudne, bo odbywa się poprzez doświadczenia związane z wdrażaniem wszystkich rodzajów reform gospodarczych w krajach przechodzących przemiany.

Skrót analizy SWOT

Mocne strony / możliwości	**Słabe strony (dysproporcje) / przeszkody (zagrożenia)**
1. Czynniki polityczne	*I. Czynniki polityczne*
a. Rosnące zainteresowanie i świadomość koncepcji RMB, w tym pozytywne doświadczenia ze współpracy transnarodowej na wszystkich szczeblach i polityczne zaangażowanie we wzmacnianie regionu	A. Niektóre części RMB nie są w sposób zadawalający zintegrowane pod względem politycznym, ponieważ niektóre subregiony czują się bardziej związane z innymi regionami. Rozziew między krajami członkowskimi UE i krajami spoza

[20] Patrz: *Transition Report 1999*, op.cit., str. 4-13, jeżeli chodzi o dyskusję na temat roli instytucji w procesie przemian.

	UE może stanowić siłę dezintegrującą
2. Czynniki gospodarcze i społeczne	*II. Czynniki gospodarcze i społeczne*
a. Zmiana strukturalna z powodu wielkich dysproporcji	A. Warunki społeczne/życia/gospodarcze są zbyt zróżnicowane, aby umożliwić spójność społeczno-gospodarczą RMB
b. Dynamiczny region o dobrym potencjale wzrostu	B. Wzrost może stanowić zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju
c. Konkurencyjne rynki	C. Niewystarczające instytucje rynkowe na wschodzie
d. Pokaźny rynek	D. Rynek we wschodniej części jest nadal zbyt mały/słaby
e. Wiodące klastery firm	E. Produkcja surowców i produkcja o niskich kwalifikacjach (np. drewno, tekstylia, żywność) w państwach nadbałtyckich i Rosji
f. Otwartość na handel międzynarodowy i BIZ oraz gotowość do "nowej gospodarki"	F. Obszary wiejskie mogą nie być w stanie uczestniczyć w nowej gospodarce z powodu słabo rozwiniętych technologii informatycznych (brak telekomunikacji, komputerów osobistych, itp.) oraz niezadowalających instytucji rynkowych
g. Budowanie pomostów i kontakty	G. Obszary wiejskie nie są zaangażowane w sposób zadawalający
3. Czynniki infrastrukturalne	*III. Czynniki infrastrukturalne*
a. Ludność skoncentrowana w ośrodkach miejskich, co najmniej jeden silny region metropolitalny w każdym kraju lub subregionie	A. Ludność na obszarach wiejskich i w małych miastach mogłaby zająć na stałe drugoplanową pozycję w RMB
b. Ogólnie dobrze rozwinięta infrastruktura, szczególnie w dziedzinie transportu morskiego	B. Infrastruktura: brak sieci i koordynacji, szczególnie w formie multimodalnego systemu transportowego, prowadzący m.in. do wąskich gardeł na skalę transnarodową. Ograniczone środki na plany urbanizacyjne, szczególnie na wschodzie
c. Wysoko rozwinięte systemy technologii informatycznych w niektórych częściach regionu	C. Słabe wykorzystanie komputerów/internetu i telefonów komórkowych na wschodzie oraz na niektórych obszarach wiejskich na zachodzie. Niedostateczna infrastruktura dla szybkiej (szerokopasmowej) transmisji w kilku subregionach
d. Wysokie kompetencje oraz badania i rozwój na znaczną skalę	D. Niskie umiejętności na obszarach wiejskich, szczególnie na obszarach słabo zaludnionych zarówno we wschodnich, jak i zachodnich częściach RMB oraz zbyt ograniczone środki na badania i rozwój we wschodniej części Regionu Morza Bałtyckiego
4. Walory przyrodnicze i kulturowe	*IV. Walory przyrodnicze i kulturowe*
a. Wspaniałe walory przyrodnicze i kulturowe (m.in. jako baza dla turystyki i rekreacji)	A. Braki w dziedzinie zarządzania środowiskiem i planach urbanistycznych skutkują "dewaluacją" walorów przyrodniczych i kulturowych B. Zagrożenia stwarzane przez przemiany gospodarcze, upadek przemysłu i restrukturyzację terenów wojskowych. C. Brak infrastruktury turystycznej

W powyższej zbiorczej tabeli nie dokonano podziału na mocne strony i możliwości z jednej strony oraz na słabe strony (dysproporcje) i zagrożenia (przeszkody) z drugiej. Logika tego polega na tym, że każda mocna strona uważana jest za możliwość - lub raczej że każda możliwość musi być oparta na wykorzystaniu mocnej strony przy jednoczesnym uwzględnieniu słabych stron i zagrożeń. Każdej mocnej stronie/możliwości odpowiada słaba strona/zagrożenie, która może zagrozić wykorzystaniu możliwości. Zbiorcza tabela bardzo wyraźnie wskazuje na ewentualne przeszkody w wykorzystaniu możliwości i wystarczająco wyraźnie wskazuje, że przeszkody muszą zostać usunięte, aby można było osiągnąć sukces.

Na przykład RMB posiada mocną stronę, jeżeli chodzi o jego konkurencyjne rynki (2 c) i istnieje możliwość dalszego wzmocnienia tej strony, ale tylko wtedy, gdy nastąpi poprawa instytucji rynkowych na wschodzie (II c). W ten sposób, nadrzędnym celem analizy SWOT jest zidentyfikowanie słabych stron (dysproporcji)[21], którymi należy zająć się w programie, aby umożliwić wykorzystanie możliwości rozwijania regionu,

Ambicję programu INTERREG co do RMB można sformułować jako wykorzystanie potencjału wzrostu w celu trwałego zwiększenia ogólnych zasobów gospodarczych (PKB) oraz zrównoważonej poprawy warunków życia i warunków społecznych, obejmującej wszystkie części RMB.

Ogólnie rzecz biorąc, analiza SWOT pokazuje, że spełnienie tej ogólnej ambicji wymaga, aby program zajął się głównymi dysproporcjami. Oznacza to integrację i likwidowanie różnic w ramach RMB i musi odbywać się zarówno w perspektywie północ-południe, jak i wschód-zachód, chociaż nacisk powinien zostać położony na perspektywę wschód-zachód, m.in. po to, aby ułatwić proces akcesji.

Wstępny wybór najważniejszych dysproporcji między regionami, jakie powinny zostać zmniejszone, można znaleźć w następujących dziedzinach:

- kontakty, współpraca sieciowa (*networking*) i budowanie pomostów
- dostęp do informacji i technologii informatycznych
- rozwój infrastruktury i miast, uwzględniający „wąskie gardła” na skalę transnarodową w systemach transportowych i współpracę między klasterami miast
- kompetencje
- instytucje rynkowe, w tym kapitał społeczny i przedsiębiorczość
- zrównoważona polityka w odniesieniu do urbanistyki, transportu, energetyki, rolnictwa, przemysłu i walorów przyrodniczych

Ponadto w programie powinno znaleźć się miejsce dla kwestii dotyczących turystyki oraz dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Należy podkreślić, że jest to tylko wstępna lista dysproporcji, jakimi należy zająć się w programie. Dalsza selekcja i ukierunkowanie jest konieczne w procesie wprowadzania programu w życie. Komitet Sterujący ma za zadanie wypracować silniejsze ukierunkowanie podczas realizacji programu.

[21] W przypadku RMB główne słabe strony to często dysproporcje występujące pod różnymi względami w ramach regionu.

Aneks 4

Lista wskaźników monitoringu

Wskaźniki kontekstowe

Ogólne wskaźniki kontekstowe:

- Liczba mieszkańców (w liczbach bezwzględnych) na koniec roku (lub na początek następnego roku). Źródło: krajowe urzędy statystyczne (KUS)
- Obszar lądowy w km² (w przypadku Danii: całkowity obszar, w przypadku Estonii – obszar ogółem z wyłączeniem estońskiej części jeziora Peipsi.). Źródło: KUS.

Wskaźniki kontekstowe dotyczące zrównoważonego środowiska przyrodniczego:

- Obszary chronione w RMB w km² oraz udział obszarów chronionych w całkowitym obszarze lądowym RMB. Źródło: B21.
- Ilość fosforu i substancji organicznych ogółem wpadających bezpośrednio i drogami rzecznymi do morskiego obszaru Morza Bałtyckiego. Źródło: Komisja Helsińska.
- Ilość azotu ogółem wpadająca drogami rzecznymi do morskiego obszaru Morza Bałtyckiego. Źródło: Komisja Helsińska.
- Obszar lądowy, na którym osadzanie się zanieczyszczeń przekracza ładunek krytyczny w przypadku zakwaszenia i eutrofizacji (procent substancji odżywczych i kwasowości rocznie (dla całego RMB)). Źródło: B21. Obecnie dostępne są dane za 1997 rok.
- Liczba zagrożonych biotopów morskich i przybrzeżnych w RMB. Źródło: Komisja Helsińska.
- Energia odnawialna/zapasy energii ogółem w RMB. Źródło: B21. Ostatnie dane dostępne za 1997 rok.
- Liczba i położenie (koncentracja) głównych ognisk zanieczyszczeń określonych przez Komisję Helsińską. Źródło: Komisja Helsińska. Informacje o nich zostaną podane w przypadku zmian na „mapie" głównych ognisk zanieczyszczeń (tj. kiedy ich lista zostanie uaktualniona).
- Zagęszczenie samochodów osobowych (liczba samochodów przypadająca na tysiąc osób). Źródło: Eurostat, KUS.

Wskaźniki kontekstowe dotyczące zrównoważenia społeczno-gospodarczego:

- PKB na głowę w parytecie siły nabywczej. Źródło: Bank Światowy lub Eurostat.
- Stopy bezrobocia (liczba bezrobotnych/osób stanowiących siłę roboczą × 100) przypadające na obszary NUTS 2-3 (lub odpowiednie) według badań siły roboczej przeprowadzanych metodami MOP. Dane liczbowe za kwiecień tam, gdzie są dostępne; w przeciwnym razie drugi kwartał lub średnia roczna. Źródło: Eurostat. Statistics Norway, Nordregio.
- Długość życia w momencie narodzin w latach (mężczyźni i kobiety). Źródło: KUS.
- Liczba i długość tras TEN biegnących przez RMB. Źródło: Komisja Europejska, Sekretariat TINA. Ewentualnie uzupełnione również trasami korytarzy helsińskich (dla Rosji i Białorusi). Pochodne obejmują liczbę i/lub długość tras podzieloną przez obszar (km²) i/lub liczbę ludności.

Wskaźniki oddziaływania na szczeblu programu

Streszczenie wskazań dotyczących stopnia, w jakim zostaną/są spełnione jakościowe i ilościowe cele programu (wnioskodawcy zostaną poproszeni zarówno o wskazanie

najważniejszych aspektów tego, jak dalece ich projekty będą ukierunkowane na cele strategiczne, jak i o podanie informacji dotyczących celów ilościowych (szczegółowe informacje można również znaleźć w punkcie 5.4 oraz w uzupełnieniu programu). Przewidywane są następujące wskaźniki:

- liczba projektów inicjujących działania w ramach ustalonych systemów krajowych, regionalnych i lokalnych, przygotowujących grunt dla inwestycji na wielką skalę,
- liczba projektów zwiększających autentyczną transnarodowość działań poprzez fakt posiadania co najmniej trzech partnerów finansowych,
- kwota stanowiąca udział administracji regionalnej i lokalnej we współfinansowaniu projektów,
- kwota stanowiąca wkład instytucji publicznych lub prywatnych we współfinansowanie projektów,
- liczba projektów, w przypadku których występuje partnerstwo mieszane, obejmujące zarówno władze reprezentujące dziedzinę, jaką jest planowanie przestrzenne, jak i partnerów z innych sektorów,
- kwota kosztów projektów przeznaczona na inwestycje w małą infrastrukturę,
- liczba projektów angażujących partnerów ze wschodniej części RMB,
- kwota stanowiąca wkład wschodniej części RMB w finansowanie projektów,
- liczba projektów uwzględniających odpowiednie cele strategiczne (wykorzystywana zarówno do celów monitorowania bieżącej realizacji programu, jak i dla potrzeb ewaluacji osiągnięć programu) – procedura oraz ujęcie ilościowe zostaną przedstawione w uzupełnieniu programu,

Wskaźniki rezultatów/oddziaływania na szczeblu priorytetu

- liczba projektów w kategoriach tematycznych (najlepiej dotyczących koncepcji wszechstronnego rozwoju, planów, policentrycznych struktur osadniczych, transportu intemodalnego, obszarów przyrody chronionej, specjalnych obszarów (stref nadbrzeżnych, wysp, terenów nadrzecznych, starych terenów przemysłowych i wojskowych), dostępu do społeczeństwa informacyjnego, badań i rozwoju, rozwoju turystyki, gospodarki wodnej
- liczba przewidywanych/opracowanych przykładów najlepszej praktyki

Liczba projektów określana według tych kategorii może być większa niż liczba projektów ogółem, ponieważ projekty mogą zajmować się kilkoma kwestiami. Szczegółowe informacje (w tym matryca) zostaną podane w uzupełnieniu programu dotyczącym tych działań.

Wskaźniki struktury programu

OGÓLNY PRZEGLĄD FINANSOWANYCH PROJEKTÓW

- projekty według liczby, tytułu, priorytetów, działań, narodowości Partnera Wiodącego i budżetu (EFRR, budżet ogółem)
- projekty według daty zatwierdzenia, zawarcia umowy, rozpoczęcia i czasu trwania

PRIORYTETY I DZIAŁANIA

- liczba projektów według priorytetów i działań
- budżet ogółem, zaangażowane środki EFRR, płatności oraz polecenia dokonania płatności według priorytetów i działań w stosunku do planu finansowego

UDZIAŁ KRAJÓW

- liczba Partnerów Wiodących według krajów
- liczba partnerów projektu według krajów
- udział w projektach według krajów
- zaangażowane środki EFRR według narodowości partnerów projektu
- finansowanie partnerów spoza UE (Phare, Tacis, źródła krajowe)

STATUS PRAWNY (SEKTOR/SZCZEBEL/RODZAJ) ZAANGAŻOWANYCH INSTYTUCJI

- liczba Partnerów Wiodących według statusu prawnego
- liczba partnerów projektu według statusu prawnego
- udział w projektach według statusu prawnego
- zaangażowane środki EFRR według statusu prawnego partnerów projektu

OBSZARY STANOWIĄCE CEL FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

- liczba partnerów projektu i ilość zaangażowanych środków EFRR według obszarów stanowiących cel funduszy strukturalnych (cel 1, 2, obszar nie będący celem)

ROZMIARY PROJEKTÓW

- projekty według budżetu ogółem; udział wielkich projektów, udział małych projektów

KATEGORIE RYZYKA PROJEKTÓW

- zaangażowane środki EFRR i płatności według kategorii ryzyka projektu (zgodnie z metodą opracowaną w ramach INTERREG IIC),

MAŁA INFRASTRUKTURA

- udział inwestycji w małą infrastrukturę w stosunku do całkowitego budżetu,
- kwoty środków wydane na inwestycje w małą infrastrukturę według krajów oraz według projektów, działań i priorytetów.